

bere posset. Et hoc ita patrato, instructus revelatione, ac sancti Spiritus gratia ebriatus, omnes hæreticorum tenebras, patefacta (*Beda*, patefactæ) subito veritatis luce dispulit: *In principio*, inquit, *erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.*] Similemque in initis totum sui sermonis cursum faciens, Dominum nostrum Jesum Christum sicut verum hominem, vere ex homine temporaliter factum, ita etiam verum Deum, vere ex Deo Patre æternaliter natum, vere cum Patre et cum Spiritu sancto semper existentem, clarissima assertionem perdecit: imo omnia divinæ veritatis et veræ divinitatis, quantum alteri mortalium nulli licuit, arcana reservavit. Et hoc virgini privilegium recte reservabatur, et ad scrutanda Verbi incorruptibilis sacramenta, in corrupto ipse non solum corde, sed et corpore procederet. De cujus dictorum veritate, quam sit nemini ambigendum, ipse quoque curavit ostendere: qui cum dixisset: *Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, et scripsit hæc*, continuo subiecit et ait: *Et scimus, quia verum est testimonium ejus.* Quia ergo et nos cum cæteris fidelibus scimus quia verum est testimonium ejus, curemus per omnia ut recta fide intelligendo, recta operatione exercendo quæ docuit, ad dona perveniamus sempiterna quæ promisit.

SUPPLETA EX MS. S. EMMERAMI.

VERS. 25. — *Sunt autem et alia multa, quæ fecit C*

Ex S. Aug., tract. CXXIV, NUM. 8.

A *Jesum, quæ si scribantur per singula, nec ipsum, arbitror, mundum capere eos qui scribendi sunt libros.* « Non spatio locorum credendum est, mundum capere non posse, quæ in eo scribi quomodo possent, si scripta non ferret, sed capacitate legentium comprehendendi fortasse non possent, quamvis, salva rerum fide, plerumque verba excedere videantur fidem. Quod non sit quando aliquid quod erat obscurum vel dubium, causa et ratione reddita, exponitur, sed quando id quod apertum est, vel augetur, vel extenuatur; nec tamen a tramite significandæ veritatis erratur, quoniam sic verba rem quæ indicatur excedunt, ut voluntas loquentis, nec fallentis appareat, qui novit quousque credatur, a quo ultra quam credendum est, vel minuitur loquendo aliquid, vel augetur. Hunc loquendi modum Græco nomine non solum Græcarum, vel etiam Latinarum litterarum magistri *Yperbolon* vocant, qui modus, sicut hoc loco, ita in nonnullis aliis divinis litteris invenitur: ut est: *Posuerunt in celo os suum* (*Psal.* VII, 9); et: *Verticem capilli perambulantium in delictis suis* (*Psal.* LXVII, 22): et multa hujusmodi, quæ Scripturis sanctis non desunt, sicut alii tropi, hoc est, locutionum modi. De quibus operosius disputarem, nisi evangelista terminante Evangelium suum, etiam ipse compellerer meum terminare sermonem. »

Explicit liber VII.

649 OPUSCULUM SEPTIMUM.

TRACTATUS ALBINI MAGISTRI

SUPER TRES S. PAULI

AD TITUM, AD PHILEMONEM ET AD HEBRÆOS EPISTOLAS.

MONITUM PRÆVIUM.

Beatum Fl. Alcinum scripsisse commentarios in quatuor sancti Pauli Apostoli Epistolas, Vitæ illius coævus scriptor fide dignissimus testatur his verbis: « Scripsit et in quatuor Epistolas Pauli, ad Ephesios scilicet, ad Titum, ad Philemonem et ad Hebræos. » Scriptores quidam posterioris ætatis, Sixtus Senensis *Bibl. Sanctæ* libr. III, Trithemius *libr. De Script.* Eccles. et libr. II *De Script. Ord. S. Ben.* cap. 36, Joannes Baleus *Cent. II Script. Brit.*, Antonius Possevinus in *Apparatu Sacro* tom. I, referunt Alcinum scripsisse libros omnino quatuordecim in omnes sancti Pauli Epistolas: verum unde hoc didicerint, et quænam sit illorum librorum seu commentariorum conditio, minime indicant; quo ipso satis prodent, quod nullus eorum commentarios illos vel viderit, vel cui auctori, quos viderant, deberentur, satis examinaverit; alias certe, quod in aliis sibi bene cognitissimis Alcuini opusculis faciunt, illorum saltem initium dedissent. Fidei igitur scriptoris Vitæ Alcuini, eidem pene contemporanei, insistendum

D *censeo, atque dicendum Alcinum quidem in aliquas, non tamen in omnes sancti Pauli Epistolas commentatum fuisse.*

Latuit vero hoc opus in hunc diem, et necdum integrum apparet. In insigni quidem bibliotheca celeberrimæ abbatiæ Einsiedlensis servatur codex membranaceus sæc. IX, notatus litteris B, 9, quo continetur: *Tractatus Albinus magistri super tres sancti Pauli apostoli Epistolas, id est, ad Titum, ad Philemonem et ad Hebræos.* Ita enim ibidem titulus manu eadem qua integer liber scriptus est, exaratus est. Deficit ergo Tractatus in Epistolam ad Ephesios, qui primus est inter quatuor a Vitæ scriptore recensitos. Quæ vero causa sit hujus defectus in codice Einsiedlensi, divinare baud licet. Fortassis idem hic Tractatus in Epistolam ad Ephesios separatim a reliquis tribus ab Alcuino editus fuit? Certe in vetusto catalogo celeberrimæ bibliothecæ Fuldensis singulariter recensetur apud Schannat part. I *Hist. Fuldensis* pag. 64. Tres igitur illos Tractatus e prælaudata bi-

bibliotheca Einsiedlensi, benevolentia viri clarissimi A. D. P. Meinradi Prenzer ejusdem principalis cœnobii alumni accepimus, et ex ipso cod. ms. nobis perbenigne communicato descripsimus; atque hoc loco tanquam genuinum Alcuini nostri partum hucusque ineditum cum eruditis communicamus, fidem codicis pene cœvi, per ejusdem ætatis scriptorem confirmatam, secuti.

Cæterum sicut Alcuinus in reliquis suis in libros sacræ Scripturæ commentariis pauca ex suo ingenio, sed maximam partem ex aliorum sanctorum Patrum, ab Ecclesia diu approbatorum scriptis deprompsit, prout jam aliquoties monuimus, ita et hos quos in manibus habemus Tractatus ex iisdem compilavit; nimirum duos priores ex Commentariis sancti Hieronymi; ultimum vero ex sancti Joannis Chrysostomi homiliis in Epistolam ad Hebræos; secutus ibi versionem Mutiani scholastici, qualis exstat initio tom. XII Operum sancti Joan. Chrysost. edit. D. Bernardi de Montfaucon. Textum igitur cum editis illorum sanctorum Patrum Operibus contulimus, lectiones variantes et Alcuini additiones atque inter-

polationes uncinis discrevimus in commodum lectorum.

Porro hisce Tractatibus fragmenta quædam addere non importunum erit, ex pervetusto cod. ms. bibliothecæ illustrissimi capituli metropolitani Salisburgensis notato num. 71 descripta, ubi Albino attribuantur breves Expositiones quorundam singularium textuum, Epistolarum sancti Pauli apostoli ad Corinthios, ad Ephesios, ad Titum et ad Hebræos. Nullus enim dubito, Albinum illum esse Alcuinum nostrum, cujus ætati codicis quoque ætas concordat, et stylus stylo Alcuini similis est, ut ovum ovo. Non tamen, inquis, concordat expositio isthæc cum illa, quæ ad eosdem textus legitur in ipsis prioribus Tractatibus in Epistolas ad Titum et Hebræos. Respondeo differentiam non esse, nisi quod ibi alio modo pene idem dicatur; ut conferenti patebit. Hinc videtur hæc fragmenta non ex prioribus commentariis excerpta fuisse, sed singulares fortassis esse responsiones ad quæstiones super illos textus ipsi propositas, quales eidem sæpius fieri solebant.

650 EXPLANATIO IN EPISTOLAM PAULI AD TITUM.

PŒFATIO

Hanc epistolam scribit Apostolus a Nicopolis civitate, quæ sita est in Hætiaco [Actiaco] littore, ad Titum discipulum suum et in Christo filium, quem Cretæ insule reliquerat ad ecclesias instruendas. Noluit enim sua absentia Cretenses in antiquo errore permanere, a quibus primum idololatriæ semina pulularunt. Et dum Titum rogavit propter prædicationis necessitatem ad se venire, præcipit ibi venire Arthemian aut Tichicum, quorum doctrina et solatio foventer Cretenses.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Paulus servus Dei, apostolus autem Christi Jesu.* * In Epistola ad Romanos ita exorsus est: *Paulus servus Jesu Christi, vocatus apostolus*: in hac autem servum se Dei dicit; apostolum vero Christi Jesu. Si enim Pater et Filius unum sunt, et qui crediderit in Filium, credit in Patrem, servitus quoque indifferenter apostoli Pauli [et omnium sanctorum] ad Patrem est referenda, vel ad Filium, [quia unus Deus est Pater et Filius, et una servitute colendus est. Hæc autem servitus charitatis est, non legis litteræ quæ occidit, sed spiritus qui vivificat.] Servus Dei ille est, qui non est servus peccati; quia *omnis qui facit peccatum, servus est peccati* (Joan. VIII, 34).

Apostolus autem Jesu Christi. Grandem sibi Paulus inter Christianos vindicat auctoritatem: apostolum Christi titulo prænotavit, ut ex ipsa lecturos nominis auctoritate terreret, [et excitaret ad timorem suæ prædicationis:] indicans omnes qui in Christo crederent, debere sibi esse subjectos. *Secundum fidem electorum Dei et agnitionem veritatis.* Referendum est ad superiora, quod intulit: *Paulus servus Dei, apostolus autem Christi Jesu. Secundum fidem electorum Dei*, id est, eorum qui non tantum vocati

sunt, sed electi. Electorum quoque ipsorum magna diversitas est, pro varietate operum, sensuum atque sermonum. [Ideo addidit: *Secundum agnitionem veritatis*, id est, qui secundum fidem habent scientiam veritatis. Ut utrumque concordet, et fides vera et cognitio veritatis, addidit: *Quæ secundum pietatem est*; quia quædam veritas non est secundum pietatem, ut grammatica, dialectica, geometria atque arithmetica:] habent enim hæc artes veram scientiam recte loquendi, sed non est scientia illa pietatis. Scientia pietatis est nosse legem Dei, intelligere prophetas, Evangelium credere, apostolorum dicta non ignorare, [et quantum bonum sit, Deum ex toto corde, ex tota anima et omnibus viribus diligere.] Hæc autem veritas, cujus cognitio secundum pietatem est, (VERS. 2) *in spe vitæ æternæ posita est*, quia statim ei qui eam cognoverit, præmium tribuit immortalitatis; absque pietate vero notitia veritatis delectat ad præsens, sed æternitatem non habet præmiorum, *quam promisit non mendax Deus ante sæcula æterna*: et (VERS. 3) *manifestavit eam temporibus suis in Christo Jesu.* Cui autem ante promisit, et postea fecit perspicuam, nisi sapientiæ suæ, quæ erat semper cum Patre, cum lætaretur orbe perfecto, et gauderet super filios hominum, et repromisit eis quicumque in illa credituri essent, habituros esse vitam æternam? Antequam orbis jaceret fundamenta, antequam maria diffunderet, montes statueret, cœlum suspenderet, terram dejecta mole solidaret, hæc repromisit Deus, in quo mendacium non est: non quia possit mentiri, si nollet [Hier., et nolit] in falsitatis verba prorumpere; sed quia qui Pater sit veritatis [et ipse verax], nullum in se potest habere mendacium.

Non absque re videtur breviter perstringere car. Deus solus verax, et omnis homo mendax Apostoli voce dicatur? Et nisi fallor, quomodo solus habere

* Ex S. Hieronymi Commentario in Epist. ad Titum.

dicitur immortalitatem, cum et angelos et multas rationabiles fecit creaturas quibus dedit immortalitatem; ita et solus dicitur esse verax, non **651** quo [*Hier.*, quod] et cæteri non immortales et veritatis sint amatores, sed quo ille solus naturaliter sit et immortalis et verus: cæteri vero immortalitatem et veritatem ex largitione illius consequantur; et aliud sit verum esse habere [per naturam et] per semetipsum, aliud in potestate domantis esse quod habeas. Sed nec hoc silentio prætereundum quomodo non mendax Deus, ante æterna sæcula æternam sponderit vitam. Ex quo, juxta historiam Genesios, factus est mundus, et per vices noctium ac dierum, mensium pariter et annorum, tempora constituta sunt, in hoc curriculo et rota mundi tempora labuntur, et veniunt, et aut futura sunt, aut fuerunt. Unde quidam philosophorum non putant esse tempus præsens, sed aut præteritum aut futurum; quia omne quod loquimur, agimus, cogitamus, aut dum sit, præterit; aut si nondum factum est, expectatur [*Hier.*, expectamus]. Ante hæc ergo mundi tempora, æternitatem quamdam sæculorum fuisse credendum est, quibus semper cum Filio et Spiritu sancto fuerit Pater: et, ut ita dicam, unum tempus Dei, est omnis æternitas: imo innumerabilia tempora sunt, cum infinitus sit ipse, qui ante tempora omne tempus excedit. Sex millia [*Hier.*, sex mille] necdum nostri orbis implentur anni, et quantas prius æternitates, quanta tempora ante sæculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes, cæteræque virtutes servierint Creatori [*Hier.*, servierint Deo], et absque temporum vicibus atque mensuris, Deo jubente, substiterint. Ante hæc itaque omnia tempora, quæ nec sermo eloqui, nec mens comprehendere, nec cogitatio tacita audet attingere, promisit Deus Pater sapientiæ suæ verbum suum, et ipsam sapientiam suam, et vitam eorum qui credituri erant, mundo esse venturam. Diligenter attendite textum et ordinem lectionis, quomodo [*Hier.*, quoniam] vita æterna, quam non mendax Deus ante sæcula æterna promisit, non alia sit absque verbo Dei.

Manifestavit enim, inquit, temporibus suis Verbum suum: id est, quam promisit vitam æternam, ipsa est Verbum suum, quod in principio erat apud Patrem; et Deus erat Verbum; et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Quod autem Verbum Dei, hoc est, Christus ipse sit vita, in alio loco testatur dicens: Ego sum vita (Joan. xiv, 6). Vita vero non brevis, non aliquibus circumscripta temporibus, sed perpetua, sed æterna: quæ manifestata est in novissimis sæculis per prædicationem, quæ credita est Paulo doctore gentium et magistro, ut annuntiaretur in

^a Opinionem de angelorum creatione ante hujus mundi visibilis conditionem, an sanctus Hieronymus ex propria, an aliorum veterum mente referat, dubitare licet. Vide ejusdem epist. 18 ad Damasum num. 7. Oppositum dogma longe plurimum Ecclesiæ Patrum auctoritate suffultum invaluit; nimirum angelos

A mundo, et hominibus nota fieret, juxta imperium Salvatoris Dei, qui nos salvos esse voluit, id, quod pollicitus fuerat, implendo. [*In prædicatione quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei. Legimus in Actibus apostolorum, quomodo Paulus in via Damascum pergens subito vocatus est, et quomodo Anania dicitur: Iste est mihi vas electionis (Act. ix, 15). Et iterum: Segregate mihi Paulum et Barnabam (Ibid. xiii, 2). Hoc est præceptum Salvatoris, ut prædicent gentibus Christum.*] Sermo ^b quippe et sapientia et doctrina, qua Titus Christi ecclesias instruebat, efficiebant eum proprium apostoli filium, et ab omni aliorum consortio separatam. Videamus post hæc quod sequitur: *Secundum communem fidem. Utrumnam omnium qui in Christo credebant, communem dixerit fidem, an communem suam tantum et Titi? Quod quidem mihi melius videtur, apostoli Pauli et Titi fidem fuisse communem, quam omnium credentium, in quibus pro varietate mentium fides communis esse non poterat, sed diversa.*

Ad extremum præfatio epistolæ et saluti præfationis Apostoli ad Titum tali fine completur: (Vrs. 4) *Gratia et pax a Deo Patre et Christo Jesu Salvatore nostro: sive quod et gratia et pax tam a Deo Patre sit, quam a Christo Jesu, et utrumque ab utroque datum possit intelligi; sive quod gratia ad Patrem, et pax referatur ad Filium. (Vrs. 5.) Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ deerant **652** corrigeres.* [Apostolicæ dignitatis fuit fundamentum ^c ponere, sicut sapiens architectus; Titi vero et aliorum discipulorum ejus superædificare.] Postquam dura Cretensium Paulus ad Christi fidem corda mollierat, et tam in sermone quam signis edomuerat eos, ut in Deum Patrem et in Christum crederent, reliquit Titum discipulum Cretæ, ut rudimenta nascentis Ecclesiæ confirmaret, et si quid videbatur deesse, corrigeret, ipseque pergens ad alias nationes, ut rursus in eis Christi jaceret fundamentum: qui licet ab Apostolo correcti fuerant, tamen adhuc indigebant correctione. Omne autem quod corrigitur, imperfectum est. *Et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi.* [Sunt autem episcopi quidam, non merita singulorum examinantes, sed eorum vel officio delinuti, vel sanguine juncti.] Ex quo manifestum est, eos qui Apostoli lege contempta ecclesiasticum gradum non merito voluerint alicui deferre, sed gratia, contra Christum facere, qui qualis in ecclesia presbyter constituendus sit, per Apostolum suum in sequentibus exsecutus est. [Super hæc omnia maximum malum est, qui muneribus clericatum obtineat: omnes beatus Petrus princeps apostolorum initio Ecclesiæ in Simone Mago terribiliter percussit.] *Operum cum terra ac luce prima die mundi conditos fuisse.* EDIT. VERNON.

^b Hic omissum in ms. videtur initium Epistolæ, quod supplendum ex Hier. ibi: scribit autem Apostolus *Tito charissimo filio.*

^c Hier addit: « et edocuerat eos non vernaculum Jovem, sed in Deum Patrem et in Christum credere. »

et enim episcopum sine crimine esse, tanquam Dei dispensatorem. Idem est ergo presbyter, qui et episcopus : et antequam diaboli instinctu studia [diversa] in religione ecclesiastica fierent, et diceretur in populis : *Ego sum Pauli; ego Apollo; ego autem Cephae* (I Cor. 1, 12), communi presbyterorum consilio ecclesiae gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos quos baptizaverat, putabat suos, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis cura Ecclesiae pertineret, et schismatum semina tollerentur : [quod ex epistolis aliis ejusdem apostoli probari poterit; vel etiam ex Actibus apostolorum, ubi dicitur, vocasse Paulum de Epheso presbyteros,] quibus postea inter cætera sit locutus : *Attendite vobis et omni gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos pascere Ecclesiam Domini, quam acquisivit per sanguinem suum* (Act. xx, 28). [Quos ante presbyteros, nunc autem episcopos appellat.] Et Petrus, qui ex fidei firmitate nomen accepit, in Epistola sua loquitur, dicens : *Presbyteros ergo in vobis obsecro compresbyter et testis Christi passionum; pascite qui in vobis est gregem Domini* (I Petr. v, 1). [Olim vero omnis presbyter episcopus recte dicebatur : at nunc omnis episcopus presbyter potest dici, non omnis presbyter episcopus; quia, ut dissensionis plantaria excluderentur, ad unum omnis sollicitudo Ecclesiarum, quasi ad Patrem, delegata est, qui quasi filios diligit, et gubernet subjectos sibi, non tribunitia potestate, sed pietate paterna : iidemque et quasi filii, singuli gradus in ecclesiis, honorificent episcopos suos.] Videamus igitur qualis presbyter sive episcopus ordinandus sit.

VERS. 6, 7. — *Si quis est sine crimine, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxurie, aut non subditos peccato. Oportet enim episcopum sine crimine esse, tanquam Dei dispensatorem.* Primum enim sine crimine sit [ejusmodi dispensator Ecclesiae Christi]; quod apud Timotheum *irreprehensibilem* dicit. Quomodo enim potest [præesse Ecclesiae, et] auferre malum de medio ejus, qui in delictum simile corruerit? Aut qua libertate poterit corrigere peccantem, dum novit se eadem, quæ castigat in alio, admisisse [Hier., cum tacitus sibi ipse respondeat, eadem admisisse, quæ corripit]? Quod autem ait, *unius uxoris vir*, sic intelligere debemus, [ut honorabile connubium habeat, qui in episcopatu eligendus est : non vaga libidine inquinatus altari Dei assistere audeat.] Non tamen omnimodis omnem monogamum digamo putamus esse meliorem; sed quo is possit ad monogamiam et continentiam cohortari, qui suum exemplum præfert [Hier., præferat] in docendo. [Sunt qui ita intelligunt hoc mandatum Apostoli : *unius uxoris virum*, id est, catholicæ Ecclesiae doctorem, ne per hæreticas pravitates effe-ratur foras per lupanaria diversarum sectarum. Sed et æstimant quidam, ex hac apostolica sententia epi-

* De hac sancti Hieronymi sententia, de episcoporum supra presbyteros dignitate, vid. epist. ejusdem

scopis non licere transire de ecclesia aut de civitate ad ecclesiam quæstus causa. Quia rarus est qui de majori et **653** ditiori transire cupiat ad minorem et pauperculam.] *Filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos peccato.* Non itaque justus polluitur ex vitis filiorum, sed libertas [castigandi alios] Ecclesiae principi ab Apostolo reservatur. [Quomodo festucam alterius de domo altera (Suppl. tollere) potest, qui trabem habet in filiorum peccati in sua domo? Talis enim debet episcopus esse, ut non timeat propter vitia liberorum extraneos reprehendere, ne forte quislibet tacitus frater respondeat, quare proprios liberos non emendare curam habes? Si enim peccata filiorum ab episcopatu justum prohibent, quanto magis propria peccata removere eum debent ab altari Christi?] Ad extremum hoc dicendum est, in Scripturis filios λογισμοῦς, id est, cogitationes, filias vero πράξεις, id est, opera intelligi debere : et eum nunc episcopum præcipit debere fieri, qui et cogitationes et opera in sua habet potestate, et vere credat in Christo, et nulla subripiendum vitiorum labe maculetur.

Oportet ergo episcopum sine crimine esse, tanquam Dei dispensatorem. Quæritur ergo inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur, et non comedens et bibens cum ebriosis, percutiat servos et ancillas [Domini sui]; sed incertum Domini [Hier., Dei] [cautus] expectet adventum, et det conservis in tempore [doctrinæ catholicæ] cibaria. Sciat autem episcopus et presbyter sibi populum conservum esse, non servum, [Quapropter non opprimat eum quasi vile mancipium, sed erudiat eum cum omni charitate quasi filium.] *Non superbum*, id est, non tumentem aut placentem sibi quod episcopus sit, sed opus [bonum amplectentem et] id requirentem quod plurimis prosit. *Non iracundum*, [id est, levi vento quasi folium pendens in ramo moveatur.] Et revera nihil est foedius præceptore furioso : [non enim qui aliquando irascitur, iracundus est; sed ille dicitur iracundus, qui crebro hac passione superatur.] *Non vinolentum*. Sed hoc nunc dixisse sufficiat, quod secundum Apostolum in vino luxuria est : et ubicunque saturitas atque ebrietas fuerint, ibi libido dominetur. Miramur autem apostolum in episcopis sive presbyteris damnasse vinolentiam, cum in veteri quoque lege præceptum sit sacerdotibus, cum ingrediuntur templum ministrare Deo, vinum omnino non bibere (Levit. x). [Nazareos quoque ab omni vino et siccera, quandiu sanctam comam nutriant, abstinere (Num. vi).] *Non percussorem* : quod quidem et simpliciter intellectum ædificat audientem, ne facile manum porrigat ad cædendum [vel ad arma prorumpere : sed altius consideratum melius ædificat, ne aliquid episcopus efficiat, quod mentes intelligentium et videntium offendant, sed sit mansuetus in sermone, et moribus honestus, ne perdat eum quem temperantia vitæ et verborum erudire potuit]. *Non turpis lucri*, etc.

146 ad Evangelium, et editoris Veronensis annotationem.

[Turpis lucri ^a] appetitio, est plus de præsenti- bus cogitare quam de futuris. Episcopus qui imitator esse Apostoli cupit, habens victum et vestitum, his tantum debet esse contentus (*I Tim. vi*). Qui altario ser- viunt, de altario vivant (*I Cor. ix*). *Vivant*, inquit, et non, *divites fiant*. Hucusque quid non debeat ha- bere episcopus sive presbyter, Apostoli sermone præ- ceptum est : nunc e contrario, quid habere debeat explicatur.

VERS. 8. — *Sed hospitalem, benignum*. Ante omnia hospitalitas futuro episcopo præcipitur [*Hier.*, denuntiat]. Si enim omnes illud de Evangelio audire desiderant : *Hospes fui, et suscepistis me* (*Matth. xxv, 35*), quanto magis episcopus, cujus domus omnium commune debet esse hospitium [et satis peregrinorum atque venientium benigna susceptio in ea, ita ut humili officio etiam pedes laventur eorum]? *Pudicum, justum, sanctum*. Si autem laicis imperatur ut propter orationem abstineant se ab uxore [*Hier.*, ab uxorum] coitu, quid de episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis populique peccatis immaculatas [*Hier.*, illibatas] orationes sanctorum (*Leg.*, orationum sanctarum) Deo oblaturus est victimas? [Nam Abimelech sacerdos propositionis panes renuit David et pueris suis dare, nisi audiret pueros esse mundos a mulieribus, non utique alienis, sed propriis.] Tantum interest inter propositionis panes et corpus Christi, quantum inter umbram et corpora, inter imaginem et veritatem, inter exemplaria futurorum et ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur. Quo- modo igitur hospitalitas, benignitas præcipue debent esse in episcopo, sic etiam et castitas proprie, et, ut **654** ita dixerim, pudicitia sacerdotalis est, ut non solum ab opere immundo abstineat, sed etiam a tactu illicito et cogitatione erroris [*Hier.*, a jactu oculi et cogitationis errore] mens Christi corpus confectura sit libera. *Justus* quoque episcopus esse debet et *sanctus*, et justitiam in populis quibus præest exercere, nec personas respicere in judicio, [sed omni personæ justa discernens (*Forte*, decernens). Et *sanctum*, ad suam vitam; ut non solum verbis doceat, sed etiam exemplis erudiat populum sibi commis- sum. (VERS. 9.) *Continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem*. Absti- nentem enim decet episcopum esse, non solum in **D** carnali desiderio, verum etiam in verborum modera- tione; imo et præcipue in cogitatione, ut habeat in potestate quid cogitet, quid loquatur, et quid faciat.] Ad extremum obtineat eum, *qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem*; ut quomodo sermo Dei fidelis est et omni acceptione dignus, sic et ille talem se præbeat, ut omne quod loquitur, fide dignum existi- metur, et verba ipsius sint regula veritatis. *Ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt, arguere*. Hoc est, potens sit eos qui sæculi istius turbinibus exagitantur, consolari, et per sanam do- ctrinam [id est, catholicam, hæreticas pravitates]

A destruere. Sana autem doctrina dicitur ad distinctio- nem languidæ infirmæque doctrinæ. Talis quoque sit, ut contradicentes [libera voce] arguere valeat hære- ticos, sive Judæos et sæculi istius sapientes. Superiora quidem, quæ in episcopi virtutibus posuit, ad vitam pertinent [honestam]; hoc vero quod ait, *ut potens sit consolari in doctrina sana, et contradicentes arguere*, referendum est ad scientiam [perfectam] : quia si episcopi tantum sancta sit vita, sibi potest prodesse sic vivens; porro si et doctrina et sermone fuerit eruditus, potest cæteros quoque instruere; et non solum instruere et docere suos, sed et adversarios repercutere.

VERS. 10, 11. — *Sunt etiam multi inobedientes, vano loqui, seductores, maxime qui de circumcissione sunt, quos oportet argui, qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia*. Qui Ecclesie futurus est princeps, habeat eloquentiam cum vitæ integritate sociatam, ne opera absque sermone sint tacita, et dicta factis delinquentibus [*Hier.*, factis deficientibus] erubescant. [Sunt plurimi et non pauci qui bonam sementem Verbi Dei] inani persuasionem corrumpunt; [hi etiam perversis doctrinam sanctarum Scripturarum sententiis confirmare nituntur : ideo doctorem Ecclesie decet Scripturas sanctas discere diligenter, ut si percussus fiat in dexteram maxillam, mox præbeat percutienti alteram.] Hi sunt de circumcissione Judæi, qui tunc tem- poris nascentem Christi Ecclesiam subvertere conati sunt [*Hier.*, nitebantur, et introducere præcepta legalia, [circumcisionem scilicet et sabbata et cætera legis præcepta.] Tales homines doctor Ecclesie, cui animæ populorum creditæ sunt, Scripturarum debet ratione superare, et silentium testimoniorum pondere imponere : qui non unam aut paucas domos, sed universas cum dominis familiasque subvertunt, do- centes de ciborum differentiis, [cum omnia munda sint mundis.] Verum quia Deus est venter ipsorum, *turpis lucri gratia* volunt proprios facere discipulos, ut quasi magistri a sectatoribus suis fallantur [*Hier.*, alantur] [et honorificentur]. Omnis itaque hæreticus, qui quibusdam præstigiis homines fallit, et fallitur, loquitur quæ non oportet turpis lucri gratia; [lucrator est perversus ad mortem animarum, non ad vitam;] **D** e contra qui errantem fratrem suum juxta Evange- lium corripuerit [et correxerit], lucratus est eum; quod enim magis lucrum potest esse, aut quid pretiosius quam si humanam animam quis lucretur Deo? (VERS. 12.) *Dixit quidam ex illis proprius ipsorum propheta : Cretenses semper mendaces, malæ bestię, ventres pigri*. Videte [*Hier.*, videtur] hoc esse dupli- citer legendum, ut hoc quod ait, *dixit quidam ex illis proprius eorum propheta*, cum superioribus copuletur, *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ deerant corrigeres*; [et ad hunc sensum respiciat, quod ait :] *Dixit quidam ex illis proprius eorum propheta, id est, Cretensium*. Aut cum vicinioribus jungendum est, ut

^a Hæc verba quæ in ms. desunt, addimus ex conjectura ob integritatem sensus.

legamus : Sant etiam multi et non subditi, vaniloqui et mentium deceptores, maxime autem qui de circumcissione sunt : quos multos et non subditos, vaniloquos et mentium deceptores cum his qui de circumcissione sunt, oportet **655** refrenari; qui universas domos subvertentes, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia; [talium enim, id est, qui turpis lucri gratia docent,] dixit quidam ex illis proprius ipsorum propheta : ut id quod ait : *proprius eorum propheta*, non specialiter ad Judæos, et eos maxime qui de circumcissione sunt, sed ad multos referatur, qui non subditi sunt, et vaniloqui et mentium deceptores sunt, quorum utique [*Hier.*, qui utique], quia in Crete erant, Cretenses esse credendi sunt. Dicitur enim ille versiculus in Epimenidis Cretensis poetæ Oraculis reperiri, quem in præsentiarum sibi [*Forte*, ibi] ludens prophetam vocavit; quod scilicet tales Christiani tales mereantur habere prophetas, quomodo et prophetæ erant Bahal [Baal] [et idolorum, ut legitur in Regum libris]. Denique ipse liber, [unde Apostolus hæc tulit,] *Oraculorum* titulo prænotatur; quem quia videbatur divinum aliquid repromittere, propterea Apostolum arbitror inspexisse, ut videret quid gentilium divinationis polliceretur : et in tempore abusum esse versiculo scribentem ad Titum, qui erat Crete, ut falsos Cretensium doctores proprio insultu auctore contereret [*Hier.*, insultu doctore convinceret], (quod eundem Apostolum in aliis locis fecisse invenitur; sicut in Actibus apostolorum titulum inveniens de *ignoto Deo*, et exinde sumpsit prædicationis officium.]

VERS. 13. — *Testimonium*, inquit, *verum est*; non totam carnem, de quo testimonium sumptum est, non universum opus, sed tantum hoc testimonium. *Quam ob causam increpa illos dure, ut sani sint in fide.* (**VERS. 14.**) *Non intendentes Judaicis fabulis et mandatis hominum se apersantium a veritate.* Ait enim : Increpa illos acriter; mendaces quippe sunt et inæque bestię et ventris pigri, qui falsa suadent, qui ferarum ritu sanguinem sitiunt deceptorum; et non cum silentio operantes suum panem manducant, quorum *Deus venter est, et gloria in confusione eorum.* Hos tales increpa, ut sani sint in fide : de qua fidei sanitate in consequentibus loquitur; senes sobrios esse, honestos, pudicos, sanos in fide et charitate et patientia; [de qua sanitate fidei et ad Timotheum scribit :] *Si quis aliter docet et non acquiescit sanos sermones* [Leg. sanis sermonibus] *Domini nostri Jesu Christi* (*I Tim. vi, 3*). [Sanos sermones vocat, et quod observantibus eos sanitas operetur in eis.] *Non intendentes Judaicis fabulis et mandatis hominum apersantium veritatem*, [de quibus ad Galatas et Romanos plenissime disputatur, qui putabant inter cibos esse distantiam, cum aliqui mundi, aliqui viderentur immundi. Propterea nunc infert :] (**VERS. 15**) *Omnia munda mundis*; his videlicet qui in Christo credunt, et sciunt omnem creaturam bonam esse, et nihil abjiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. *Coinquinatis autem et immundis nihil est mundum, sed*

A *inquinata est eorum mens et conscientia.* Propterea etiam quæ munda sunt per naturam, eis immunda sunt [per culpam]; non quod vel mundum sit aliquid vel immundum, sed pro qualitate vescentium. [Legitimus cibus et a catholica Ecclesia usitatus, mundus est mundis; immundas coinquinatis, quorum mens et conscientia immunda est:] ideo infideles quosque atque pollutos etiam panis benedictionis, et calix Dominicus non juvat, [sed magis pollutos facit,] quia qui indigne comederit de pane illo, et de calice biberit, iudicium sibi manducet et bibit (*I Cor. 11*). In nobis itaque est vel munda comedere vel immunda. Si enim mundi sumus, munda nobis est creatura; si autem immundi et infideles, sunt [*Hier.*, sunt] etiam nobis universa communia; sive per inhabitantem in cordibus nostris **B** *hæresin*, sive per conscientiam delictorum. (**VERS. 16.**) *Confitentur*, inquit, *se nosse Deum, factis autem negant, cum sint abominati et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi*; secundum illud, quod in Isaia dicit : *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* (*Isaia xxix, 13*). Quomodo igitur labiis quis honorat et corde procul recedit, ita quis Deum sermone confitens, operibus negat : negans autem Deum operibus, confessione simulata, recte execrabilis et profanus est; et nulla veritatis ratione persuasus inobediens, et incredulus recte appellatur. [Nec in martyrio mente corruptus, quis solummodo Christum negabit;] sed quotiescunque vincimur vitiis atque peccatis, [et Dei mandatis contraria agimus] toties Deum negamus; et e contrario, quoties **C** bene quid agimus, Dominum confitemur [et laudamus].

656 CAPUT II.

VERS. 1. — *Tu vero loquere sanam doctrinam.* Aliud est sanam doctrinam loqui, aliud ea quæ sanæ conveniunt docere doctrinæ; quia in altero simplex tantum institutio est, in altero cum ea quæ doceas [*Hier.*, cum eo, quod doces], vitæ quoque correctio; *qui enim solverit unum de mandatis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum* (*Matth. v, 19*). [Erit autem doctor qui verbo docet, et opere destruit quæ docet, sed minimus : *qui autem fecerit et docuerit sic homines, magnus vocabitur in regno caelorum*, quia opere implet quod ore docet.] Hoc enim nunc Apostolus Titum filium in Christo et discipulum docet, ut ea loquatur quæ sanæ conveniunt doctrinæ; quia tunc doctrina est sanitas, cum doctoris doctrina pariter et vita consentiunt. (**VERS. 2.**) *Senes sobrios esse, honestos, pudicos, sanos in fide et charitate et patientia.* Nunc vero per singulas ætates et personas sic decenter præcepta constituit, ut sermo ejus vitæ morum sit regula. Senes igitur *sobrios*, [in bonis moribus;] *honestos*, ut ætatis gratiam [*Hier.*, gravitatem] morum gravitas decoret. *Pudicos*, ne in aliena ætate luxuriet, ne jam frigidum a libidine sanguine exemplum sint adolescentibus ad ruinam. *Sanos in fide*; non tantum in fide, etiam in charitate et patientia [et omni genere virtutum], ut

cum primam fidei habuerint sanitatem, audiant a Salvatore: *Fides tua te salvum fecit* (Marc. x, 52). [De hujus fidei integritate plenius cum exemplis in Epistola ad Hebræos idem beatus apostolus disputat.] Quomodo igitur est fidei sanitas, ita et eadem sanitas in charitate est. Quis autem sanitatem possidet charitatis, nisi ille qui primum Deum dilexerit ex tota anima sua, et ex toto corde suo, et ex totis viribus suis, deinde Christi præceptum audiens in proximam compleverit charitatem [*Hier.*, dividerit charitatem]? Quia in his duobus mandatis tota lex pendet et prophetæ, [plenitudo vero legis charitas est,] quia qui sanus est in fide et charitate, sanus quoque sit in patientia, quæ maxime in tentationibus comprobatur. (VERS. 3.) *Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non vino multo servientes: bene docentes, ut prudentiam doceant.* Tametsi apostolus Petrus præceperit ut viri uxoribus suis tanquam infirmiori vasculo honorem tribuant, non tamen arbitrandum est quod uxor, quæ corporis vasculum habet infirmum, statim et anima infirmior sit. Unde et nunc præcipit eis, ut in ipsis quoque illud Apostoli compleatur: *Virtus in infirmitate perficitur* (II Cor. xii, 9). [Quod vero ait: *Anus similiter, etc.*, eadem præcepta vult illas observare quæ superius senibus viris statuit,] id est, ut sobriæ sint, honestæ, sanæ in fide, et charitate et patientia; et pro sexu suo hoc habeant proprium, ut sint in habitu sancto. *Non criminatrices, non tales, ut aliis placeant, de aliis detrahant.* [Si quam juvenularum videant indigne facere,] non tam apud cæteros debet accusare, quam ipsam in secreto, Christi charitate, corripere; et magis docere ne faciat, quam in publico accusare quod fecerit. *Non vino multo servientes.* A vini vero nimio potu anus prohibentur; quia quod [*Cod.*, quotquot] in adolescentibus libido, hoc in senili ætate ebrietas perpetrat [*Hier.*, hoc in senibus ebrietas est]. Ideo expresse dicit, *non vino multo servientes*; servitus enim quædam est et extrema conditio, vino sensus hominis occupare [*Hier.*, occupari]; non suum esse, sed vini. Talibus consequenter doctrinis eis frena immittit [*Hier.*, doctrinæ eis frena permittit], ut cum tales fuerint, docendi habeant libertatem, ut scilicet doceant ea quæ bona sunt. Licet enim alio loco dixerit: *Docere autem mulieribus non permitto* (I Tim. ii, 12); sic intelligendum est, ut in viros illis sit doctrina sublata: cæterum adolescentulas doceant, quasi filias suas, primum castitatem; quia adversus hanc magis in ætate florenti pugnat inimicus, et virus ejus contra feminas in umbilico ventris est.

VERS. 4, 5. — *Adolescentulas* [*Cod.*, *Adulescentulas et adhulescentulas*], ut viros suos diligant, filios ament. *Prudentes, sobrias, castas, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei.* [Anus vero vult admonere adolescentulas ut diligant viros suos, non in passione desiderii carnalis, sed in Christi charitate]. Vult eas amare viros suos caste, ut inter virum et mulierem casta sit dilectio, et opera liberorum se credant ante

A Dei oculos et sanctorum angelorum peragere. Filios autem ita diligant, si eos erudiant in Dei disciplina. Cæterum nolle eis contristare, 657 docendo quæ bona sunt; et libertatem tribuere peccandi non est amare filios, sed odisse. [Erudiantur quoque, ut domus; id est, servorum et ancillarum habeant in benignitate curam.] Addidit, *benignas*, [ne austeritate regeretur familia.] Addidit, et *subditas viris suis*, ne forte divitiis et nobilitate perflatæ Dei sententiæ non meminerint, per quam subjectæ sunt viris. Ait quippe Deus ad mulierem: *Ad virum tuum erit conversatio* [*Leg.*, *conversio*] tua; et ipse tui dominabitur (Gen. iii, 16). Dicitur enim: Non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Et cum caput mulieris vir sit, caput autem viri Christus, quæcumque uxor non subjicitur viro [*Hier.*, viro suo] [religioso et Deum timenti], hoc est, capiti suo, ejusdem criminis rea est, cujus et vir si non subjiciatur Christo capiti suo. *Ne verbum mei blasphemetur*; vel dum contemnitur Dei prima sententia et pro nihilo ducitur: vel Christi infamatur Evangelium, dum contra legem fidemque naturæ ea quæ Christiana est et ex Dei lege subjecta, viro imperare desiderat suo; cum etiam gentiles feminæ viris suis serviant communi lege naturæ. (VERS. 6.) *Juvenes similiter exhortare ut pudici sint.* Proprium autem adolescentularum hoc posuit, ut pudicæ sint [*Hier.*, adolescentulorum... ut pudici sint] in omnibus, tam scilicet mente quam corpore, tam opere quam cogitatione, ut nulla sit in adolescente suspicio turpitudinis. Sciendum quoque hoc quod continentia non solum in carnis opere et in animi concupiscentia, sed in omnibus rebus necessaria sit: ne honores indebitos appetamus, ne accendamus avaritia, ne ulla passione superemur. *In omnibus, ad superiora est referendum, id est, hortare ut pudici sint in omnibus.* (VERS. 7.) *Te ipsum præbe exemplum bonorum operum.* Nihil prodest aliquem exercitatum esse in discendo, et ad loquendum trivisse linguam, nisi plus exemplo docuerit quam verbo. [*In doctrina, in integritate. In doctrina, ait, ut opere impleas quod ore doces. Integritas vero ad virginitatem proprie pertinet; unde et alia translatio ait: In incorruptione; nam virgines dicuntur incorruptæ.*] (VERS. 8.) *In gravitate, in verbo sano et irreprensibili.* [Doctorem ecclesiasticum gravitatem, id est, honestos mores decet habere. De sermone itaque sano superius dictum est.] *Et irreprensibili.* De irreprensibili dicimus, non quo ullus tantæ facundiae et prudentiæ sit ut a nemine reprehendatur, sed quod nihil dignum reprehensione dicat aut faciat, licet adversarii sint ad reprehendum parati. *Ut is qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.* [*Ex adverso, id est, adversarius nihil habeat veri vel verisimile, quamvis paratus sit reprehendere, contradictionis locum.*] Potest autem hic, qui ex adverso est, diabolus intelligi, qui accusator est fratrum nostrorum, ut Joannes evangelista prædicat; qui cum nihil habuerit mali quod nobis objiciat, eru-

bescit, et criminator non poterit criminari. *Diabolus* autem in Latina lingua *criminator* sonat.

VERS. 9, 10. — *Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes;* quoniam Dominus et Salvator noster, qui in Evangelio ait: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (Matth. xi, 28), nullam conditionem, ætatem, ævum a beatitudine arbitratum alienum: propterea nunc Apostolus et servis præcepta constituit; [scilicet ut facti Ecclesiae membrum, quæ corpus est Christi, et ipsam salutem consequantur æternam.] Et quomodo superius senes, anus, adolescentulas, juvenes, quid Titus erudire deberet, edocuit, ita nunc servis apta præcepta constituit. Primum ut subditi sint dominis suis in omnibus; in his autem omnibus quæ non sunt contraria Deo; ut si dominus eos jubet quæ non sunt adversa Scripturis sanctis, subjiciantur servituti domini [*Hier.*, subjiciatur servus domino]; sin vero contraria præcepta, magis obediant spiritui quam corpori [*Hier.*, magis obediant spiritus, quam corporis domino]: [*Placentes*, duobus modis intelligitur; hoc est, sibi placentes in suo servitio: aut etiam dominis placentes, omnia fideliter et humiliter implentes quæ jubentur.] *Non contradicentes*: hoc ideo ait, quia maximum vitium est servorum dominis contradicere, et cum aliquo juserint, mussitare. Si enim quæ dominus imperat necesse habet servus implere, cur hoc ipsum non cum bona faciat voluntate? *Non furantes*. Hoc aliud vitium servorum doctrina Christi corrigit; fur autem non solum in 658 majoribus sed et in minoribus judicatur. Non enim id quod furto ablatum est, sed mens furantis attenditur. Sint itaque servi subditi dominis suis in omnibus; sint complacentes conditionis suæ, ut non ferant asperam servitutem, ut non contradicant dominis, non furentur, et post hæc in omnibus fidem bonam ostendant, ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus. Si enim apud carnales dominos in minimo fideles fuerint, incipient eis apud Dominum [*Hier.*, apud Deum] majora committi. Ornat autem doctrinam [*Cod. omit.* doctrinam] domini, qui ea quæ conditionis suæ ablata sunt [*Hier.*, quæ conditioni suæ apta sunt], facit. Quomodo enim potest fidelis esse in substantia Dei, [et ecclesiastico officio,] qui carnali domino fidem exhibere non potuit?

VERS. 11-14. — *Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie, juste et pie vivamus in hoc sæculo: expectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi: qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum.* Post catalogum doctrinæ ad Titum, quid senes, quid anus, quid adolescentulas et juvenes, quid ad extremum servos erudire deberet, recte nunc intulit: *Apparuit enim gratia Salvatoris Dei omnibus homini-*

bus. Non est enim aliqua differentia liberi et servi, Græci et Barbari, circumcisi et habentis præputium, mulieris et viri; sed cum Christo unum sumus universi, ad Dei regnum vocamur omnes. Post offensam Patri nostro reconciliandi sumus, non per merita nostra, sed per gratiam Salvatoris: vel quod Dei Patris vivens vel subsistens gratiæ [*Hier.*, gratia] ipse sit Christus; vel quod Christi Salvatoris Dei hæc sit gratia: et non nostro merito salvati simus, secundum illud quod in alio loco dicitur: *Pro nihilo salvabis eos* (Psal. lv, 8). Quæ gratia omnibus hominibus ideo illuxit, ut erudiret nos abnegare impietatem, sæcularia desideria, pudice et juste et pie vivere in hoc sæculo. Quid sit autem abnegare impietatem, quid sæcularia desideria, ex eo quod supra exposuimus: *Deum confitentur se scire, factis autem negant*, intelligi posse confido. Sæcularia igitur desideria sunt, quæ a mundi hujus principe suggeruntur; et cum sint sæculi hujus amatores, cum sæculi nube pertranseunt. Nos autem cum pudice et juste, nec corpore scilicet nec mente peccantes, vixerimus in Christo, pie quoque vivamus in hoc sæculo: quæ pietas *expectat beatam spem et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi.* Sicut enim impietas magni Dei reformidat adventum, ita secunda de opere suo et de fide illum pietas præstolatur. Ubi est serpens Arius, ubi Eunomius coluber [tortuosus]? Magnus Deus Salvator Christus dicitur, non primogenitus omnis creaturæ, non verbum Dei et sapientia, sed Jesus Christus; quæ vocabula assumpti hominis sunt. Neque vero alium Jesum Christum, alium Verbum dicimus, ut Nestoriana hæresis [*Hier.*, ut nova hæresis] calumniatur; sed eundem et ante sæcula et in sæcula et ante mundum, et per Mariam [*Hier.*, post Mariam], imo ex Maria magnum Deum appellamus Salvatorem nostrum Jesum Christum, qui dedit semetipsum pro nobis, ut pretioso sanguine nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum [acceptabilem, sectatorem bonorum operum, id est æmulatorem]. (VERS. 15.) *Hæc loquere et exhortare.* Quod vero ait, *loquere*, ad doctrinam videtur esse referendum; quod vero intulit, *exhortare*, ad consolationem pertinet. Quod vero tertio subinfert: *Increpa cum omni imperio*, id est, quicumque doctrinam et consolationem non audiat, increpatione sit dignus, et mereatur audire: *Obliti estis consolationis quæ vobis ut filiis loquitur Deus. Nemo te contemnat*, hunc sensum habet: Nemo eorum qui in Ecclesia sunt, te segniter agente sic vivat, ut se putet meliorem. Qualis enim ædificatio erit discipuli, si intelligat magistro se esse majorem? Unde magno opere episcopi, presbyteri et diaconi debent providere, ut cunctum populum cui præsidet, conversatione et sermone præcedant.

659 CAPUT III.

VERS. 1. — *Admone illos principibus et potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum*

paratos esse. Tale quid et ad Romanos scribitur: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas, nisi a Deo (Rom. XIII, 1).* [Nam et ipse Dominus tentantibus Judæis respondit:] *Reddite Cæsari quæ sunt Cæsaris, et Deo quæ sunt Dei (Matth. XXII, 21).* Cui responsioni Paulus apostolus congruens docet, principibus et potestatibus credentes in Christo debere esse subjectos. Poterat his qui tormenta formidant, occasio ad negandum dari [ex hoc præcepto]; sed caute subjecti, *obedire ad omne opus bonum.* Si bonum est quod præcepit imperator et præses, jubentis obsequere voluntati: sin vero malum et contra Deum sapit, responde ei illud de Actibus apostolorum: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus (Act. V, 29).* Hoc ipsum et de servis intelligamus apud dominos, et de uxoribus apud viros, et de filiis apud parentes [et de discipulis apud magistros,] quod in illis [hæ personæ] tantum debeant subjecti esse [majoribus] quæ contra Dei mandata non veniant; [et ad ea tantum paratos esse quæ contra Domini mandata non jubentur.] (VERS. 2.) *Neminem quoque blasphemare.* Igitur Michael archangelus, *quando cum diabolo disputabat de Moysi corpore, non fuit ausus inferre iudicium blasphemix, sed dixit: imperet tibi Deus (Jud. 9).* Ergo si Michael non fuit ausus diabolo, et certe maledictione dignissimo, iudicium inferre blasphemix, quanto magis nos ab omni maledicto puri esse debemus? Merebatur diabolus maledictum, sed per os archangeli exire non debuit. Hoc nunc tantum dixisse sufficiat, quod blasphemare Christi discipulos non oportet, nec, quod additur, *esse litigiosos;* si enim sumus filii pacis, et volumus super nos pacem requiescere, et accessimus ad Jerusalem cœlestem, quæ ex pace nomen accipit, cum his qui oderunt pacem habeamus pacem: et quantum in nobis est, cum omnibus hominibus pacati simus, non solum cum modestis, sed etiam cum rixosis, quia nulla virtus est ferre mansuetos; quapropter locum demus iræ, *Omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.*

VERS. 3. — *Fuimus enim et nos aliquando insipientes et increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem.* Quærat aliquis quomodo Paulus esset insipiens, incredulus, errans, et serviens desideriis et variis voluptatibus in malitia et in invidia, cum eruditum eum ad pedes Gamalihel et ab infantia sacris litteris institutum [Adde: legamus] (Act. XXII)! Sed ab eo tempore quo in Christum non credidit, [hæc de illo juste dici poterunt, quod esset insipiens et invidus saluti Christianorum.] An dicendum est Paulum non fuisse insipientem [Hier., an non nobis videtur Paulus fuisse stultus], quando habebat zelum Dei, sed non secundum scientiam; et persequabatur Ecclesiam et lapidantium Stephanum vestimenta servabat; cum in tantum odium contra Salvatorem instigatus exarsisset, ut litteras a sacerdotibus acciperet pergens Damascum, [qui in

A Christum crederent, damnaturus (Cod., damnandus. Hier., ad eos... vincendos).]

VERS. 4-7. — *Cum autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundanter per Jesum Christum Dominum nostrum, ut justificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.* Diligentius attendamus et inveniemus in præsentī capitulo manifestissimam Trinitatem. Benignitas quippe et clementia Salvatoris nostri Dei, non alterius quam Dei Patris, per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti, quem effudit super nos abundanter per Jesum Christum Salvatorem nostrum, justificavit nos in vitam æternam. Salus credentium mysterium Trinitatis est [ut ipse Dominus in Evangelio ait: *Ite, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.* Non erit legitime baptizatus, nisi invocetur nomen sanctæ Trinitatis super eum qui baptizandus est. Ideo sub festinatione currendum est ad baptismum, ne forte sine sacramento salutis huiusmodi rapiatur infans de hac luce]. (VERS. 8.) *Fidelis sermo est: et de his volo te confirmare, ut curam habeant bonis operibus* 880 *præesse, qui credunt in Deum [Leg. qui credunt Deo]. Hæc sunt bona et utilia hominibus.* Hoc quod ait, *fidelis sermo,* ad superiora iungendum est, in quibus promiserat, *ut justificati gratia ipsius hæredes efficiamur secundum spem vitæ æternæ.* Dignus enim fide super hæreditate Dei sermo, et super spe vitæ æternæ. Unde oportet de his non dubium, non timentem, et ipsum credere, et ut credant cæteri, confirmare. Non solum autem hoc, sed et hoc cum cæteris his qui vulnerint credere, confirmandum est: quapropter ait, *et de his volo te confirmare.* Qui autem ista vera esse crediderint, necesse est ut curam habeant bonorum operum [adimplere], per quæ hæreditas Dei et spes vitæ preparatur æternæ. Et pulchre, ut majorem fidem faceret, non dixit, qui credunt hominibus, sed qui credunt Deo. Necesse est enim ut curam bonorum operum habeant, quæ adimpleta et omni studio perpetrata bona sunt utiliaque credentibus. (VERS. 9.) *Stultas autem quæstiones, et genealogias, et contentiones, et pugnas legis devita; sunt enim inutiles et vanæ.* [A vanis ergo et rationem non habentibus, et fidei catholicæ non faventibus revocat nos Apostolus quæstionibus.] Cæterum ad sapientes, et quæ Scripturarum auctoritate sunt fultæ, magis exhortatur et provocat: modo non sit corpus nostrum subditum peccatis, et ingredietur in nos sapientia. Exerceatur mens quotidie, divina lectione pascatur: et quæstiones nostræ stultæ non erunt quæstiones. Quod autem ait: *Genealogias et contentiones et rixas quæ veniunt ex lege devita;* proprie pulsat Judæos qui in eo se jactant, et putant legis habere notitiam, si nomina teneant singulorum, [quæ quæstiones Christiano non conveniunt,] cui rixæ legales [per

patientiam (*Hier.*, penitus] respuendæ sunt, et Judæorum stultitiæ relinquendæ; sunt enim inutiles et vanæ, quæ tantum speciem scientiæ habeant [*Hier.*, habent]; cæterum nec dicentibus nec audientibus prosunt.

VERS. 10, 11. — *Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem devita. Sciens quia subversus est, qui hujusmodi est, et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.* Hæresin ad Galatas inter carnis opera idem numeravit apostolus (*Galat. v, 19 seq.*). Hæresis Græce ab electione dicitur, quod scilicet unusquisque id sibi eligat quod ei melius esse videatur. *Hæreticum igitur hominem post unam et alteram correptionem devita.* Hoc ideo ait quod scilicet non sufficiat tantum semel eum corripi vel commoneri qui aliquo sit depravatus errore, sed et secunda ei sit adhibenda doctrina, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quare autem post primam et secundam correptionem devitandus sit, reddit causas dicens: *Quod subversus est qui ejusmodi est, et peccat, cum sit a semetipso condemnatus.* Qui enim semel bisque correptus, audito errore suo non vult corrigi [proprio judicio condemnatus est, et segregatus ab unitate Ecclesiæ]. Nam fornicator et adulter, homicida, et cætera vitia per sacerdotes de Ecclesia propelluntur; hæretici autem in seipsos sententiam ferunt, suo arbitrio de Ecclesia recedentes; quæ recessio propriæ conscientiæ videtur esse damnatio. Inter hæresin et schisma hoc esse arbitrantur, quod hæresis perversum dogma habet; schisma propter episcopalem dissensionem ab Ecclesia separetur.

VERS. 12. — *Cum misero ad te Arthemian aut Tichicum, festina venire ad me Nicopolim: ibi enim statui hiemare.* [Hic paternus in Cretenses Pauli demonstratur affectus;] necessarium enim habuit Titum in Evangelii ministerium; tamen non eum ante ad se vult venire, nisi in locum ejus Arthemias vel Tichicus successor advenerit. Nicopolis ipsa est, quæ ob victoriam Augusti [*Ms.*, Agusti] quod ibi Antonium Cleopatramque superavit, nomen accepit. (VERS. 13.) *Zenan legisperitum et Apollo sollicitè præmitte, ut nihil illis desit.* Iste est Apollo, de quo et ad Corinthios scribitur: *Unusquisque vestrum dicit: Ego sum Pauli, et ego Apollo, et ego Cephas (I Cor. 1, 12).* Fuit autem vir Alexandrinus ex Judæis valde eloquens et perfectus in lege, episcopus Corinthiorum: quem propter dissensiones quæ in Corintho erant, ad unam insulam Cretam cum Zenan legisdoctore putandum est transfretasse, et Pauli epistola dissensionibus quæ Corinthi ortæ fuerant

A temperatis, rursus Corinthum revertisse. Zenan vero legisdoctorem de alio Scripturæ loco, qui fuerit non possumus dicere, nisi hoc tantum quod ipse apostolicus vir id operis, 661 quod Apollo exercebat, habuerit, Christi Ecclesias extruendi. Præcepit itaque Tito, ut quoniam de Creta in Græciam navigaturi erant, non eos faciat sitarciis indigere, sed habere ea quæ ad viaticum necessaria sunt.

VERS. 14. — *Discant autem et nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi.* Dixit enim: *Discant et nostri.* Nostros suos vocat, qui in Christo crediderunt, qui, quia Christi erant, recte Pauli et Titi appellari merebantur. Habes, inquit, in discipulos potestatem, doce eos non esse infructuosos; sed evangelicis [*Hier.*, evangelistis] et apostolicis viris, qui bonis operibus serviant, ministrare; et ministrare, non in quibuscunque causis, sed in necessariis usibus. *Habentes quippe victum et vestitum, his contenti simus (I Tim. vi, 8).* Infructuosos vocat quicumque evangelistis non ministraverint, [et prædicatoribus verbi Dei necessaria secundum facultatem suam non subministrant.]

VERS. 15. — *Salutant te qui mecum sunt omnes.* Vel solita consuetudine usus, ut Titum ab omnibus qui secum erant, diceret saluari, vel certe proprie ad Titum, quod talis esset, ut amorem eorum qui cum Paulo erant, omnium mereretur. Magna vero laus Titi per Paulum ab omnibus saluari. *Saluta eos qui nos amant in fide.* [Quidam vero amant suos, sed non in fide, sicut mater filium, vir uxorem. Ideo adjunxit: *Qui nos amant in fide*]. Sola sanctorum dilectio in fide diligit; in tantum, ut etiamsi ille qui diligitur infidelis est, tamen spiritus [*Hier.*, tamen sanctus] in fide eum diliget, secundum illud: *Omnia vestra in fide fiant (I Cor. xvi, 14).* Ideo in fide; [quia credit se a Deo pro expletione mandati; quo dicitur: *Diligite inimicos vestros (Luc. vi, 35), mercedem receptorum esse.*] *Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.* In commune itaque sanctis atque credentibus, Tito et cæteris qui cum eo erant, imprecatur gratiam. Et quomodo Isaac patriarcha benedixit filium suum Jacob; et ipse Jacob duodecim patriarchas (*Gen. xxvii, xxix*); ita et nunc in fine epistolæ suæ Apostolus gratiam credentibus imprecatur: quæ cum voto habebat effectum, et erat in potestate credentium, si talem se benedici [*Hier.*, benedictus], qualem benedicens præbere voluisset.

Explicit explanatio in Epistolam Pauli ad Titum.

INCIPIT EXPOSITIO IN EPISTOLAM PAULI AD PHILEMONEM.

* Philemoni familiares litteras pro Onesimo servo ejus scribit. Scribit autem ei a Roma de carcere. (VERS. 1-3.) *Paulus vincetus Jesu Christi et Timotheus*

frater, Philemoni dilecto et adjutori nostro, et Apprae sorori charissimæ et Archippo commilitoni nostro, et Ecclesiæ quæ est in domo tua. Gratia vobis et pax a

* Ex Hieronymo in hanc Epistolam.

Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. [Hucusque salutationis proœmium. In nulla alia epistola se vincum dicit. Ait enim : *Paulus vincus Jesu Christi.*] Majoris autem videtur supercillii vincum Jesu Christi se dicere quam apostolum. Gloriabantur quippe apostoli, quod digni fuerant pro nomine Jesu Christi contumelias pati (Act. v, 41). Sed necessaria auctoritas vinculorum. Rogaturus pro Onesimo talis rogare debuit, qui possit impetrare quod posceret. Felix nimirum qui non in sapientia, non in divitiis, non in eloquentia et potentia sæculari, sed in passionibus Christi gloriatur. Si autem Philemon ad quem hæc epistola scribitur, Onesimi dominus est, imo frater es-e cœpit ex domino [*Hier.*, in domino]; et ad Colossenses refertur, quod Onesimus ex eis sit (Coloss. iv, 9) : ratio nos ipsa et ordo deducit, quod et Philemon Colossensis sit, et eo tempore communem ecclesiam [*Hier.*, ad omnem ecclesiam] Onesimus epistolam tulerit, quo privatas et sui commendatrices ad dominum litteras sumpserat. Est et aliud indicium, quod in hac eadem epistola et Archippus nominatur, cui hiccum Philemone scribitur : *Dicite, inquit, Archippo : Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas* (Col. iv, 17). Quod est ministerium quod Archippus accepit a Domino? [In epistola] ad Philemonem legimus : *Et Archippo commilitoni nostro, et Ecclesiam quæ in domo tua est.* Ex quo æstimari potest [*Hier.*, ex quo puto], aut episcopum eum fuisse ecclesie Colossensis, cui admonetur studiose diligenterque præesse; aut certe Evangelii prædicatorem.

662 *Et Timotheus frater.* Hoc ideo addidit, ut epistola majorem haberet auctoritatem, si ab uno non scriberetur. Scribunt igitur Paulus et Timotheus Philemoni charissimo et cooperatori : qui ideo charissimus dictus est, quod in eodem Christi opere versetur. *Appiæ* quoque *sorori* non habentem in se [*Hier.*, non habenti in se falsæ] aliquid et fictæ germanitatis. *Et Archippo commilitoni*, quem arbitrandum est cum Paulo et Timotheo contra adversarios pro Christi nomine dimicantem existitasse victorem; et propterea nunc commilitonem dici, quod eodem certamine belloque superaverit. [*Et Ecclesiam quæ in domo tua est.* Id est, congregationi fidelium quæ in domo Philemonis fuit.] *Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.* In omnibus pene epistolis æquale principium est, ut gratiam eis et pacem a Deo Patre et a Christo Domino imprecetur. Ex quo ostenditur una Filii Patrisque natura, cum id potest Filius præstare quod Pater; et id dicitur Pater præstare quod Filius. Gratia autem est, qua nullo merito nec opere salvamur; pax, qua reconciliati Deo per Christum sumus. (Vers. 4.) *His gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens.* Hunc autem morem scribendi in nonnullis epistolis ejus invenire poteritis; quod cum plures et ad plures in præfatione ponantur, postea per totum corpus epistolæ unus disputans inducatur. (Vers. 5, 6.) *Audiens charitatem tuam et fidem quam habes in Domino Jesu, et in omnes sanctos ejus, ut communicatio fidei tuæ*

evidens fiat in agnitionem omnis boni in Christo Jesu. Pro Philemone Paulum semper orasse credibile est, quo scilicet fides et charitas, quam habebat in Christo et in omnes sanctos ejus per communicationem fidei et operationem agnitionis in omni bono Christi misericordia servaretur; et de charitate quidem quam habebat in Christo Jesu et in omnes sanctos ejus, non difficilis interpretatio est, quia post Deum diligere jubemur et proximos. [Sed quæri potest quomodo dictum sit : *In Domino Jesu et in omnes sanctos?* Sanctorum vero dictis et scriptis præstanda est fides, ut vera dicerent quæ de Deo scripserunt. Ideo eadem fide de Domino et sanctis ejus credere debemus, sicut illi nos docuerunt de domino credendum esse.] Nec etiam solam fidem nobis et charitatem in Deum et sanctos ejus sufficere posse credamus, nisi id quod credimus opere impleamus [*Hier.*, opere compleatur]. Quidquid boni in Philemone laudatur, et de apostolorum exemplis sumitur; inde bonum sit, quia de Christi fonte ducitur. (Vers. 7.) *Gaudium enim magnum habui et consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater.* Plenius inculcat et docet, quare dixerit : *Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis.* Dignum siquidem erat agere gratias Deo super charitate Philemonis, qui internum cordis affectum [ostendebat in sanctos, reficiendo labores eorum (*Hier.*, qui internum cordis affectum, et profundos animi Sanctorum recessus suscipiendo referat)]. Et hoc idioma apostolicum est, ut semper viscera vocet, volens plenam mentis ostendere charitatem. (Vers. 8, 9.) *Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi, quæ ad rem pertinent : propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem et vincus Jesu Christi.* Multis in Philemonem laudibus ante præmissis, cum res talis sit, pro qua rogaturus est [*Hier.*, rogatus est] quæ et præstanti sit utilis et roganti, poterat magis Paulus imperare quam petere : et hoc ex fiducia illa veniebat, quod qui tanta ob Christum opera perpetraret, utique impar sui in cæteris esse non poterat. Sed vult magis petere quam jubere : grandi petentis auctoritate proposita, senem se esse asserit et vincum Domini [*Hier.*, proposita : per quam et Apostolus obsecrat, et senex et vincus Jesu Christi]. Totum autem pro quo rogat, illud est : Onesimus servus Philemonis fugam furto cumulans, quedam rei dominicæ [*Hier.*, domesticæ] compilarat. Hic pergens ad Italiam, ne e proximo facilius possit apprehendi, pecuniam domini pro luxuria [*Hier.*, per luxuriam] perdiderat. Hoc ne quis putet temere, et ut libet a nobis fictum, in sequentibus discat. Nunquam enim Paulus diceret (Vers. 18) : *Si quid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa : Ego Paulus scripsi mea manu, ego reddam.* Nec sponsor fieret rei ablata, nisi esset id quod ablatum fuerat dissipatum. Hic igitur, cum ob confessionem Christi Paulus Romæ esset in carcere, credidit in Dominum Jesum, et ab eo baptizatus digna poenitentia maculas

vitz prioris abstersit, in tantum, ut Apostolus conversionis ejus testis fieret. [Apostolici testimonii pondere premitur dominus **663** fugientis,] ut, qui ex servo et fugitivo atque raptore minister Apostoli factus erat, diceret : (VERS. 10-15) *Obsecro te pro filio meo Onesimo, quem genui in vinculis; qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et tibi et mihi utilis, quem remisisti tibi. Tu autem illum, id est, mea viscera suscipe; quem ego volueram mecum retinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii.* Volens impetrare quod postulat, jam non pro servo Philemonis, sed pro filio suo se asserit deprecari; et illo filio quem genuit in vinculis Evangelii, hoc est, quæ pro Christi Evangelio sustinebat; qui cum antea inutilis domino tantum fuerat (neque enim servus fur atque fugitivus alteri nocuit, nisi domino suo), nunc e contrario utilitatis compensatione, qua et ipse domino [*Hier.*, ipsi domino] et Paulo utilis est, cæterisque per Paulum, plus charitatis meretur quam odii ante meruerat. Unde ait, *qui tibi aliquando inutilis fuit.* Tibi, inquit, soli, non cæteris; nunc autem tibi et mihi utilis. Utilis domino in eo quod possit Paulo servire pro domino suo; Paulo vero in eo utilis quia illo in carcere vinculisque detento possit ei in Evangelio ministrare. [Quem etiam filium suum nominare non dubitavit.] Quod autem ait : *Tu autem illum, id est viscera mea suscipe*, hoc est, quod paulo ante dixi, viscera significare internum cordis affectum, et plenam ex animo voluntatem. (VERS. 14.) *Sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.* [Hac sententia solvi potest quæstio, qua quidam asserunt Deum talem debuisse facere hominem, qui peccare non possit. Deus vero ipse voluntarius est, non necessarius (*Leg.*, voluntarie bonus est, non necessitate) : homo vero, si ex necessitate bonus esset, non voluntate, Dei imago esse non possit.] Potuit itaque et apostolus Paulus absque voluntate Philemonis Onesimum sibi in ministerium retinere; sed si hoc sine Philemonis voluntate fecisset, bonum quidem erat, sed non voluntarium : quod autem non erat voluntarium, alio genere argui poterat non esse bonum. Nihil quippe [absolute] bonum esse poterit, nisi quod ultroneum est. Ex quo Apostoli consideranda prudentia est, qui idcirco fugitivum remittit ad dominum, ut prosit domino suo, [qui placuisse non poterat, si sine domini teneretur voluntate (*Hier.*, qui prodesse non poterat, si domino teneretur absente)].

VERS. 15, 16. — *Forsitan ideo ad horam discessit, ut æternum illum reciperes : jam non sicut servum, sed pro servo charissimum fratrem, maxime mihi; quanto magis tibi et in carne et in Domino.* [Sicut in venditione Joseph bonam rem, id est, salutem multorum fecit Deus de mala voluntate fratrum,] similiter et in Onesimo possumus intelligere quod mala principia occasiones fuerint rei bonæ. [Fugit enim dominum suum et factus est servus Christi et minister in Evangelio.] Pulchre autem addens *forsitan*,

A sententiam temperavit. Occulta quippe sunt judicia Dei; et temerarium est quasi de certo pronuntiare quod dubium est. Ideo caute dixit : *Forsitan ad horam discessit.* Horam pro tempore debemus accipere; ad comparationem enim æternitatis omne tempus breve est. *Ut æternum eum reciperes.* Onesimus vero qui ex fide Christi factus est, et æternus est, æternus Philemoni [*Hier.*, factus æternus est, æterno Philemoni], quia et ipse in Christum crediderat; spiritu libertatis accepto, jam non servus, sed frater esse cœpit ex servo, frater charissimus, æternus.

VERS. 17. — *Si ergo me habes socium, suscipe illum sicut me.* Quod dicit, tale est : Si me vis habere consortem, habeto et Onesimum, quem ego consortem et filium et viscera mea habeo : quem si non susceperis, nec habere volueris, et ipse intellige [*Hier.*, intelligis], quod me habere non potes. (VERS. 18.) *Si autem aliquid nocuit aut debet, hoc mihi imputa.* [Si enim Christus pro nobis doluit, et infirmitates nostras portavit, juste Paulus imitator sui magistri se opposuit pro Onesimo filio suo. Hoc totum ideo dixit ut peccatum fecisset animum Philemonis in Onesimo.] (VERS. 19.) *Ego Paulus scripsi mea manu, ego reddam, ut non dicam tibi, quod tepisum mihi debes.* Quod dicit, tale est : Onesimus furto rapuit, ego me spondeo redditurum; hujus sponsionis epistola hæc et manus testis est propria; quam non solito more dictavi, sed mea manu ipse conscripsi. Hoc dico, quasi (ad extraneum loquens. Cæterum si ad jus meum redeam, propter sermonem Christi quem tibi evangelizavi, et Christianus effectus es, te mihi ipsum debes. Quod si tu meus es, et tua **664** omnia mea sunt; [si autem tua omnia mea sunt,] Onesimus quoque, qui tuus est, meus est. Poteram igitur eo uti, ut meo; sed voluntati tuæ relinquo, ut mercedem habeas ignoscendo. (VERS. 20.) *Ita frater. Ego te fruor in Domino. Refice viscera mea in Christo.* Quod autem ait : *Ego te fruor in Domino*, aliud multo intelligitur quam putatur. Apostolus non fruitur nisi eis [*Hier.* nisi eis], qui multas in se habet continentias [*Hier.*, concipientesque] virtutes, et totum quod Christus dicitur pro varietate causarum, sapientiam videlicet, justitiam, continentiam, mansuetudinem, temperantiam, castitatem. Has imprecatur Philemoni, ut dum his abundaverit, ipse eo perfruens impleatur. Et ne putes, illam fruitionem dici, qua nos sæpe nostrique inter nos præsentia delectamur [et fruimur], addidit : *in Domino. Refice viscera mea in Christo.* Sicut ipse frui vult Philemone in Domino, ita viscera sua Onesimo [*Hier.*, Onesimum], quem et superius eodem nomine appellaverat, refici vult per Philemonem. Recte dicitur viscera sancti Pauli Onesimus [*Hier.*, recte Pauli in Christo viscera dicitur Onesimus], quem genuit in vinculis.

VERS. 21. — *Confidens in obedientia tua scripsi tibi, sciens quoniam et super id quod dico facies.* [Ait enim, *confidens in obedientia tua*, ut non crucesceret Philemoni facere quod rogatus fuit. Ideo

addidit : *sciens*, etc. Qui scit bonitatem amici, quodammodo præjudicat ne audeat negare quod [rogatur.] (VERS. 22.) *Simul autem et para mihi hospitium*. Hoc ideo dicit, ut dum eum exspectat Philemon ad se esse venturum, libentius faciat quod rogatus est. *Nam spero per orationes vestras donari me vobis*. [Totius Ecclesiæ orationes profuerunt Paulo, dum ille profuit omni Ecclesiæ Dei; quem Deus perdonavit orationibus sæpe sanctorum, ad eorum utilitatem qui eum audituri sunt.] Quod autem crebro Paulus in carcere fuerit, et de vinculis liberatus sit, ipse in alio loco dicit : *In carceribus frequenter* (II Cor. xi, 23). De quo [De quibus] nonnunquam Domini auxilio liberatus est. (VERS. 23, 24.) *Salutat te Epaphras conceptivus meus in Christo Jesu, Marcus, Aristarchus, Demas* [Ms., *Damascus*] *et Lucas adjutores mei*. Quis sit Epaphras conceptivus Pauli, talem fabulam accepimus. Aiunt parentes apostoli Pauli de Giscalis regione fuisse Judææ; et eos, cum tota provincia vastaretur manu et devulgerentur [Hier., Romana manu, et dispergerentur] in orbe Judæi, in Tarsum urbem Ciliciæ fuisse translatos; parentum conditionem adolescentulum Paulum secutum et sic posse stare illud quod de seipso testatur : *Hebræi sunt, et ego; Israëlitiæ sunt, et ego; semen Abraham sunt, et ego* (II Cor. xi, 22). Et rursum alibi : *Hebræus ex Hebræis* (Philip. iii, 5), et cætera, quæ illum Judæum magis indicant quam Tarsensem. Quod si ita est, possumus Epaphram illo tempore captum suspicari, quo captus est Paulus; et eum a parentibus suis in Colossis urbe Asiæ collocatum, Christi postea recepisse sermonem. Unde et in epistola ad Colossenses : *Salutat vos Epaphras, qui est ex vobis* (Coloss. iv, 12). Si se ita habet, et Aristarchus, qui conceptivus ei in eadem epistola dicitur, ad eandem intelligentiam deducitur; sin autem hoc non recipitur, ex eo quod hic additum est in *Christo Jesu*, possumus suspicari eadem eum Romæ pro Christo vincula sustinuisse, quæ et Paulum; et ut victum Christi, ita captivum quoque potuisse dici. Hæc de Epaphra. Cæterorum cooperorum [Hier., cæterum cooperatores] Evangelii et vinculorum suorum, cum ad Philemonem epistolam scriberet, Marcum ponit, qui putari potest Evangelii conditor; [Hier., quem puto Evangelii conditorem]; et Aristarchum,

A *cujus supra fecimus mentionem; et Demam, de quo alio in loco quaeritur: Demas me dereliquit, diligens hoc sæculum et abiit Thessalonicam; et Lucam medicum, qui Evangelium et Actus apostolorum ecclesiis Dei derelinquens, de quo in alio loco: Misi, inquit, cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes ecclesias Domini nostri Jesu Christi* (II Cor. viii, 18). (VERS. 25.) *Gratia Dei cum spiritu vestro. Amen*. [Synecdochice dicitur, *cum spiritu vestro*, a meliore parte totum hominem significans;] cum autem in spiritu gratia fuerit, totum facit hominem spiritalem: ut caro spiritui serviat, et anima non vincatur a carne, et redacta simul in substantiam spiritalem adhæreat [Hier., adhæreant] Deo; quia *qui adhæret Domino, unus spiritus est cum eo* (I Cor. vi, 17).

B Arbitrantur enim [Hier., interpretatur autem] secundum Hebræos Paulus admirabilis. Timotheus beneficus. Philemon mire donatus, sive os panis; ab ore, non ab osse. Apix [Hier., Apphia], continens aut libertas. Archippus, longitudo operis. Onesimus, respondens. 665 Epaphras, frugifer et videns, sive succrescens. Marcus, sublimis mandato. Aristarchus, mons operis amplioris. Demas, silens. Lucas, ipse consurgens. Quæ nomina, si juxta suam interpretationem voluerint [Hier., volueritis] intelligere, non est difficile, admirabilem, beneficium præcipue ad eum scribere, cui universa concessa sunt vitia [Forte, beneficia], ut os ejus pateat ad cœlestem panem. Deinde ad *continentem et liberam et ad longitudinem operis*, quod nunquam a sæculo labore desistimus [Hier., a sancto labore desistat]. Vere autem [Hier., scribere autem] pro eo, qui respondeat testimonio suo; nec non eum, cui specialiter epistola dedicatur, saluari ab ubertate *crecente*. In eo, qui factus est per *mandata sublimior*, illoque qui per majora opera in *montem* gressus [Hier., in montem usque] succreverit, ab eo quoque qui posuit custodiam ori suo, et ostium munitum labiis suis; qui idcirco forsitan tacuit, quia ad modicum apostolum dereliquerat. Et ad extremum ab eo, qui per se ipse *consurgens* quotidie augetur, dum Evangelium ejus toto orbe impletur, et toties crescit, quoties auditur [Hier., quoties auditus et lectus ædificat].

D *Explicit Explanatio in Epistolam Pauli ad Philemonem.*

INCIPIT EXPOSITIO IN EPISTOLAM PAULI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Multifarie et multis modis olim Deus loquens patribus in prophetis*. Tota intentio beati Apostoli fuit in hac epistola, Hebræos, id est, gentem suam ad Christi convocare fidem; eminentiamque gratiæ, quæ per Filium data est, a legalibus discernere umbris, quæ angelicis ministracionibus fuerunt. Idcirco primo posuit prophetas diversis modis patri-

^a Quæ passim in hoc opusculo his signis typographicis *α* includuntur, desumpta sunt ex homiliis

bus locutos esse dicens : *Multifarie et multis modis olim Deus locutus est patribus nostris in prophetis* : significans enim quod alibi dictum est : *Ego enim visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum* (Osæ. xii, 10). *α* Proinde non secundum hoc solum eminentia Novi Testamenti declaratur, quia patribus quidam prophætæ missi sunt, nobis autem Filii; sed etiam quod prophetarum vel *πα*-S. Joan. Chrysost. in Epistolam ad Hebræos, Operum tom. XII.

triarcharum nemo nisi in similitu.linibus vidit Deum, A in omnibus, sed secundam personam [Chrys., secundum substantiam]; nam et hic figura æqualitatis omnino præbet indicium ad illud cuius figura ostenditur, et suspicionem vel pravæ dissimilitudinis procul dubio non accepit [Chrys., non recipit]. Hic enim figuram dixit, quod alio loco formam nominat, ubi ait: *Qui cum in forma Dei esset, etc.* Formam videlicet vel figuram unam declarat essentia æqualitatem. Sequitur: *Portans omnia verbo virtutis suæ.* Portans, id est, gubernans omnia eo verbo virtutis, per quod fecit omnia. Non enim minus est gubernare mundum quam creare. Nam in creando quidem ex nihilo rerum substantiæ productæ sunt; in gubernando vero ea quæ facta sunt, ne ad nihilum redeant, continentur. Ergo dum omnia hæc reguntur, et ad invicem sibi repugnantia coaptantur, magnum et valde mirabile, plurimæque virtutis Dei indicium declaratur. Post hanc divinæ majestatis in Filio claritatem ad humilia incarnationis descendit dicens: *Purgationem peccatorum faciens*: duo quædam significans, id est, curam nostri gerens, in eo quod ait: *Portans omnia verbo virtutis suæ.* Quod vero adjunxit, *purgationem peccatorum faciens*, id est, peccata nostra mundat. In his duobus maxime apostolum gloriari videmus, quod hæc per Filium nobis ablata esse demonstrat. Et cum nos commovisset [Chrys., commonuisset] crucis et passionis ejusdem Filii, per quæ nobis purgatio peccatorum ministrata est, confestim de resurrectione atque ascensione ejus instituit nos ad cœlestia erigere et C intueri inenarrabilem ejus gloriam; ait enim: *Sedet ad dexteram majestatis ejus in excelsis.* Per dexteram non Deum corporaliter deformavit, sed magnitudinem demonstravit honoris. Dum dixit: *In excelsis*, ostendit eum omnibus altiorem et supereminentem esse, qui etiam usque ad ipsum pervenit solum paternæ claritatis. Sicut ergo Pater in excelsis est, sic et Filius. Consensus enim nihil demonstrat aliud nisi honoris æqualitatem. Si enim minorationem vellet ostendere, nunquam diceret, a dextris, sed potius a sinistris eum sedere. Adhuc excellentiam ejusdem Filii ostendere aggressus est, dum dicit:

666 VERS. 5. — *Qui est splendor glorie, et figura substantiæ ejus.* Ubique quidem religioso nobis opus est intellectu, maxime autem ubi de Deo loquimur vel audimus: quoniam neque ad loquendum digne de Deo lingua sufficit neque ad percipiendum prævalet intellectus. Oportet etiam, ubi vel sermo deficit, vel cogitatio explicare de Deo non poterit, tunc magis gloriare [Chrys., glorificare] nos Deum, quod talem Deum habemus, qui et intellectum transcendit et cogitationis intuitum. Merito splendorem eum dixit gloriæ, utpote qui ipsum sciebat dicentem: *Ego sum lux mundi* (Joan. viii, 12). Ostendens eum lumen de lumine, sicut Deum de Deo esse; animasque nostras illuminantem et Patrem nobis insinuantem. Per splendorem quippe unitatem declaravit essentia cum Deo Patre, et mirabili modo unam substantiam ostendit, ut duas personas [Chrys., subsistentias] aperiret in gloria et splendore. Unde etiam subjungit: *Qui est figura substantiæ ejus.* Figura [Chrys., character] quippe alter est ab eo, cuius esset [Chrys., enuntiati] formam. Alter autem non

in omnibus, sed secundam personam [Chrys., secundum substantiam]; nam et hic figura æqualitatis omnino præbet indicium ad illud cuius figura ostenditur, et suspicionem vel pravæ dissimilitudinis procul dubio non accepit [Chrys., non recipit]. Hic enim figuram dixit, quod alio loco formam nominat, ubi ait: *Qui cum in forma Dei esset, etc.* Formam videlicet vel figuram unam declarat essentia æqualitatem. Sequitur: *Portans omnia verbo virtutis suæ.* Portans, id est, gubernans omnia eo verbo virtutis, per quod fecit omnia. Non enim minus est gubernare mundum quam creare. Nam in creando quidem ex nihilo rerum substantiæ productæ sunt; in gubernando vero ea quæ facta sunt, ne ad nihilum redeant, continentur. Ergo dum omnia hæc reguntur, et ad invicem sibi repugnantia coaptantur, magnum et valde mirabile, plurimæque virtutis Dei indicium declaratur. Post hanc divinæ majestatis in Filio claritatem ad humilia incarnationis descendit dicens: *Purgationem peccatorum faciens*: duo quædam significans, id est, curam nostri gerens, in eo quod ait: *Portans omnia verbo virtutis suæ.* Quod vero adjunxit, *purgationem peccatorum faciens*, id est, peccata nostra mundat. In his duobus maxime apostolum gloriari videmus, quod hæc per Filium nobis ablata esse demonstrat. Et cum nos commovisset [Chrys., commonuisset] crucis et passionis ejusdem Filii, per quæ nobis purgatio peccatorum ministrata est, confestim de resurrectione atque ascensione ejus instituit nos ad cœlestia erigere et C intueri inenarrabilem ejus gloriam; ait enim: *Sedet ad dexteram majestatis ejus in excelsis.* Per dexteram non Deum corporaliter deformavit, sed magnitudinem demonstravit honoris. Dum dixit: *In excelsis*, ostendit eum omnibus altiorem et supereminentem esse, qui etiam usque ad ipsum pervenit solum paternæ claritatis. Sicut ergo Pater in excelsis est, sic et Filius. Consensus enim nihil demonstrat aliud nisi honoris æqualitatem. Si enim minorationem vellet ostendere, nunquam diceret, a dextris, sed potius a sinistris eum sedere. Adhuc excellentiam ejusdem Filii ostendere aggressus est, dum dicit:

VERS. 4. — *Tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit.* Angeli sunt ministri et famuli; ille quidem filius et hæres. *Tanto, D* inquit, *melior angelis effectus*, hoc est, honorabilior atque præclarior, quanto melius hæreditavit nomen. Sequitur: (VERS. 5) *Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: Ego ero illi in Patrem, et ipse erit mihi in Filium.* Hoc enim absque ulla dubitatione de incarnatione Filii dicitur; ideo verbum futuri temporis posuit: *Ero illi in Patrem, et ipse erit mihi in Filium.* Quod vero dixit: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*, aperte manifestat, quod idem de quo ait, *Ero ei in Patrem, etc.*, ex ipsa essentia Patris sit genitus; ideo præsentem tempore posuit *hodie*, quia Deo nihil præteritum vel futurum est, sed semper præsentia cuncta. Potest enim et secundum car-

nem hoc accipi dictum, quia caro communicat altioribus, sicut et divinitas humilibus communicare dignata est. Hoc itaque loco perspicue duas naturas in Christo ostendit. Hæc vero salutis nostræ exempla referamus; « si enim ipse, cum Deus esset et Dominus, Deique Filius, non respuit formam servi suscipere, multo amplius nos oportet cuncta perficere quæ jussa sunt nobis, et humilia quæque tolerare. **667** Recordemur Christum dicentem: *Cum feceritis omnia, dicitis quia inutiles servi sumus* (Luc. xvii, 10).

VERS. 6. — *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei.* Paulus autem introitum Christi vocat assumptionem carnis, de qua ipse Dominus in Evangelio ait: *Exivi a Patre, et veni in mundum* (Joan. xvi, 28). Hoc loco Christus incarnationem suam exitum vocat, quod Paulus hic introitum nominat. Quærendum est quare unam rem diversis nominibus Christus et Paulus nominare voluissent. « Significationes quidem dictorum manifestæ sunt, et secundum quid alterutrum dicatur, apparet; Christus quidem merito exitum vocat: foris enim eramus a Deo, sicut qui sunt extra regales aulas in vinculis colligati, et qui habent apud regem pro culpâ offensam. Hujusmodi quippe a regali aula foris exclusi sunt; qui enim voluerit istis veniam impetrare, non primum ipsos in aulam regis inducit, sed ipse foras egreditur, ibique cum eis commiscet sermocinationis negotium, usque dum eos correctos reddat, et dignos efficiat quo regis vultui representari mereantur. Sic etiam Christus efficit. Egressus quippe ad nos, hoc est, carnem sumens, et collocatus nobiscum præcepta regis innotuit, et sic nos a peccatis emundans, et ad Deum convertens in aulam regalem velut mediator optimus introducens [*Chrys., introduxit*]. Propterea igitur exitum vocat suæ incarnationis adventum. Paulus autem introitum nominat, ex metaphorâ hæreditantium, et jus dominandi in aliqua possessione sumentium; dicendo enim: *Iterum introducit primogenitum in orbem terrarum*, hoc significat, cum ei committit orbem terrarum. Tunc enim totum orbem possedit, cum ab universis est agnitus. » *Et adorent eum omnes angeli Dei.* Ad altiora quædam elevans mentem nostram, ut sciamus illum qui carne indatus est et passus est pro nobis, ab angelis adoratum. Ut discerneret autem majestatem Filii ab angelorum ministracione, mox secutus adjunxit: (VERS. 7) *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis.* « Non enim solos angelos hoc sermone significat, sed omnes virtutes ministeria superna fungentes. » Sciendum vero est quod angeli nomen est officii, non naturæ, qui etiam semper sunt spiritus, sed non semper angeli vocari possunt. Quæris hujus naturæ nomen? Spiritus est. Quæris officii? angelus est. Ex eo quod est, spiritus est: ex eo quod audit [*Fortè, agit*], angelus est; quia angelus Græcè, Latine nuntius dicitur: sicut homo nomen est naturæ, miles vero nomen officii. Sic enim quæserant jam spiritus conditi a creatore Deo, facit

eos angelos mittendo eos nuntiare quod jusserit. *Et ministros suos flammam ignis.* Legimus apparuisse ignem in rubo; legimus etiam missum ignem de super et implesse quod præceptum est. Potest dici quando lenia nuntiare mittuntur, angelos esse; quando ad vindictam mittuntur, ministros esse, id est, ignem ardentem. Sunt etiam hæc officia in Ecclesia præsentia; nam prædicatores sancti, quando spiritualia prædicant, et gaudia regni Dei annuntiant, angeli dicuntur; quando vero terrorem gehennæ ignis prædicant, ministri sunt, ut terreant peccatores in comminatione ignis illius, qui nunquam extinguetur. (VERS. 8.) *Ad Filium autem: Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi: virga æquitatis virga regni tui.* Hic de eo dicit qui secundum carnem est, de quo etiam ipse Dominus in Evangelio ait: *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium* (Joan. v, 22). Et paulo post: *Potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est* (Joan. v, 27). Hic enim thronus Dei ad judicium pertinet futurum, in quo forma servi videlicet, judex vivorum et mortuorum; et quo judicio omnia veraciter Christus moderatur, examinat atque dijudicat. *In sæculum sæculi*, ait, quia novissimum judicium inter bonos et malos æterna discretione stabit, eo ipso testante in Evangelio, qui judicator est: *Tunc ibunt hi in ignem æternum, justi autem in vitam æternam* (Matth. xxv, 46). *Virga æquitatis virga regni tui.* Virgam vero regulam divinæ significat æquitatis; quæ veraciter recta dicitur, quia nulla pravitate curvatur. Virga ista justos regit, impios percutit; sed hæc virga fortitudo est invicta, æquitas rectissima, inflexibilis disciplina. Hæc enim virga regii honoris insigne, sceptrum dicebatur antiquitus, designans in **668** ea virtutum regem, Dominum Salvatorem. (VERS. 9.) *Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem.* Ipsa est virga recta, amare æquitatem et odisse nequitiam. Nemo enim perfecte diligit justitiam, nisi qui et actus pessimos abominatur; quia veritas amor, odium est falsitas. Sed huic amatori bonitatis et odio iniquitatis, quæ præmia sint reddita, subter exponit, dicens: *Propterea iuravit te Deus, Deus tuus.* Unctus Christus et regem significat et sacerdotem, quia dignitates istæ sumebantur per sacratissimas unctiones. Nam et ipsum nomen Christi a sancto chrismate vocatur. Sed in illa natura unctus dicitur, quia dispensacione et natus et mortuus, et resurrexisset veraciter dicitur Christus; ceterum deitas ejus nullo munere, nullo honore indignum adjuvari. Repetitio autem ista, quod dicit: *Deus, Deus*, præconium magnæ dilectionis ostendit. *Oleo exsultationis præ participibus tuis.* Duplici modo unctionem illam sanctam provenisse significat. Oleum lætitiæ est peccati maculam non habere, unde se conscientia semper exhilarat, quando nulla recordationis asperitate mordetur. *Præ participibus tuis.* In filiis hominum, dicit quos et ipse in Evangelio fratres appellat. Ideo autem dictum est, *præ participibus tuis*, quoniam hanc benedictionem supra omne humanum

genus, sive reges, sive sacerdotes in Veteri Testamento; sive etiam apostolos et martyres in Novo cognoscitur accepisse, ut unctus singulariter cæteros ungere debuisset. In illo enim fons est benedictionis, prout ipsi visum fuerit, per universos electos competenter emanat. Sed hæc omnia carni conveniunt, cui perfectissimum et gloriosissimum Verbum unitum est pro salute sanctorum. Hoc unguentum dicitur in alio psalmo descendisse in barbam, barbam Aaron, usque in ora vestimenti ejus (Psal. cxxxii, 2). Et paulo post: *Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem et vitam usque in sæculum sæculi.* Post humanitatis igitur excellentiam, iterum ad æternitatem divinæ [naturæ] in eodem Filio Dei convertit se apostolus, testimonio alterius psalmi dicere; ait enim: (VERS. 10) *Et tu, Domine, in principio terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli.* Cum dicit: *In principio terram tu fundasti, Domine,* ostendit quod a sanis mentibus non potest abnegari, quia creator ante creaturas suas, sine aliquo initio, cognoscitur existitisse. *Et opera manuum tuarum sunt cæli.* Hic manum virtutem jussionis Dei debemus accipere. Alio enim loco dicitur: *Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt.*

VERS. 11. — *Ipsi peribunt, tu autem permanes.* Pereunt enim ab eo quod sunt, dum immutantur in melius creaturæ. *Tu autem permanes,* ut sicut æternitatem Domini ostendit, antequam crearet omnia, sic post cælos mutatos ipsum diceret in majestatis suæ gloria permanere. *Et omnes ut vestimentum veterascent.* Ipsum enim veterascent, quod more vestis morte consumitur, sicut caro humana, quæ tamen in melius resurrectione immutabitur. Addidit: (VERS. 12) *Et velut amictum mutabis eos, et mutabuntur.* Illis verbis forsitan cæli immutationem Propheta intelligi voluit, qui similiter ut cætera elementa commutantur, sicut in alio legitur propheta: *Et erit cælum novum et terra nova (Isaiæ LXV, 17).* Ut facta Domini ostenderet, jam sub æternitate mansura, dicit: *Mutabis, eos et mutabuntur:* quia nunquam erunt ad hoc corruptibile reditura. *Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.* In mutatione ejusdem naturæ designat, quæ sunt; ipse vero idem est quod est, veluti Moysi famulo suo dixit: *Ego sum qui sum.* Sic istis tribus versibus commutatio creaturarum et æternitas Domini mirabili brevitate descripta sunt. Post majestatem divinæ æternitatis in Filio iterum beatus Paulus ad humanitatis ejusdem glorificationem sermonem direxit dicens: (VERS. 15) *Ad quem enim angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis?* Victori Filio per sanctam incarnationem, totius mundi triumphatori post resurrectionis gloriam, honorabilis consensus paternæ majestatis offertur, ut per hunc situm susceptæ humanitatis gloria declaratur, quæ nemini angelorum inferre debuit. *Quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* [Per] pedes enim Domini stabilitas æterna significatur, ubi ille tanquam vestigiis omnipotentis suæ virtute consistit. His pedibus constat esse sub-

denos, qui quotidie vitiorum contrariedade derelicta revertuntur ad Dominum, et tanquam scabellum pedibus, 669 ita ejus prædicationibus inclinantur. Sine dubio de illis inimicis dicitur, qui conversi ad dexteram collocantur. Non hic adverbium, *quousque,* alicujus temporis finem designat, sed æternitatis potentiam demonstrat. (VERS. 14.) *Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerio missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?* « Quid miraris si Filio suo ministerium exhibent angeli, cum etiam nostræ salutis ministros eos constet effectos? » Mentis eorum ad quos loquitur sublevare volens, dicit angelorum functiones humanæ salutis causa a Domino directas esse: Filius vero sicut Dominus salvat; isti vero sicut servi salutis prædestinatorum deserviunt. « Cujus rei pleni sunt Veteris Testamenti et Novi ubique libri. Nam et pastoribus angeli evangelizaverunt; et angelum legimus ad virginem Mariam missum; et in resurrectione Domini angeli mulieribus apparuerunt; et alia multa in divinis Scripturis leguntur. Intelligite igitur nunc quantus honor nobis existit, ut sicut ad amicos ita ministros angelos suos destinet Deus. » Illis ita introductis de angelorum ministerio, per quos et ipsa lex ministrata est, mox subjunxit de excellentia gratiæ, quæ per Dei Filium nobis allata est, dicens:

CAPUT II.

VERS. 1. — *Propterea abundantius oportet observare nos ea quæ audivimus, ne forte pereffluamus.* « Quare abundantius dixit? Hoc est, quam in lego solebamus. » Hortatur itaque eos diligentius his intendere quæ per Dei Filium audierunt, quam eis quæ per angelos dicta sunt, more suo suam illis conjungens personam in eo quod dixit *audivimus,* atque, *pereffluamus,* nolens ab auditibus per inania effluere audientium sensus; quod etiam sequentibus verbis plenius explicavit dicendo: (VERS. 2.) *Si enim qui per angelos dictus est, sermo factus est firmus, et omnis prævaricatio et inobedientia accepit justam mercedis retributionem.* « Quid est, factus est firmus? Videlicet verus: tanquam diceret: fidelis in opportuno tempore. » Volens intelligi legem quæ per angelos data est [Me., datam esse], esse suo tempore firmiter custodiendam. Nam legem per angelos datam esse, plurimis ostenditur in locis. Attamen non custodientem, justam mercedis retributionem accepisse testatur. « Quare dixit, mercedis retributionem? Merces enim in bono poni solet; sed iste mos est Apostolo, ut non magnam verborum habeat rationem, sed indifferenter vel quæ in bono dicuntur, vel quæ in malo pro alteruto ponere; sicut alibi dixit: *In captivitatem redigentem omnem sensum ad obediendum Christo (II Cor. x, 5).* Et hic mercedis retributionem pro supplicio posuit. » (VERS. 3.) *Et quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem?* « Per hæc verba significat, quia non erat tanta salus in Veteri Testamento, quanta est in gratia Dei, quam Dei Filius nobis attulit. Non enim nobis nunc, sicut illis, terræ divitias, sed cæli gratiam

promisit Deus; non vindictam de terrenis hostibus, sed de spiritualibus concessit; non vitam feliciter temporalem, sed perpetuam æternaliter beatam donavit. « Hæc quippe omnia breviter intimavit dicens: *Si tantam neglexerimus salutem.* » Deinde supereminentiam eorum quæ per Dei Filium dicta sunt, adjunxit: *Quæ cum initium, inquit, accepisset enarrari per Dominum.* « Non enim hæc quæ dicimus ab hominibus vel etiam angelis nobis allata sunt, sed ipse Filius unigenitus nobis impertivit. *Ab eis, inquit, qui audierunt, in nos confirmata est. Quid est, confirmata est? Credita est atque perfecta;* » quia salus quæ nobis per eundem Filium data est perpetua, manet in æternum. Hoc idem etiam (VERS. 4) *contestante Deo signis et portentis et variis virtutibus, et Spiritus sancti distributionibus.* « Affluentiam significans gratiarum, quæ non erat apud antiquos; » quæ fuit data postquam glorificatus est Jesus. Testatur hoc evangelista, ubi ait: *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus (Joan. VII, 39).* Quod vero addidit, *Secundum suam voluntatem, divinæ vero voluntati atque ejus consilio cuncta contulit, ne quis in suis meritis consideret; quasi diceret: Ipse novit quid cuique prosit, vel cui quid sit accommodum. Quapropter ipse gratiam unicuique secundum suæ voluntatis præscientiam contulit.* **670** Sequitur: (VERS. 5) *Non enim angelis subjecit Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur.* Non enim salutem nostram, quæ novissimo tempore facta est in orbe, angelis subjecit, quæ a prophetis futura esse olim prædicta est, sed [etiam *] Filio suo, ad quem vox paterna, sicut superius demonstratum est, sonuit: *Filius meus es tu, ego hodie genui te; postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Et hoc propheticis confirmat exemplis dicens: (VERS. 6) *Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: « Cur non ipsum nomen prophetæ posuit, sed abscondit? Facit hoc etiam in aliis testimoniis, sicut supra dictum est. Existimo non abscondentis affectu, sed ostendentis intuitu, eos multam habere scientiam Scripturarum, ut nec opus haberet nomen posuisse dicentis; sed veluti de re manifesta et in promptu constituta induceret testimonia. »*

*Quid est homo, quod memor es ejus, aut Filius hominis, quoniam visitas eum? Quid est homo, cum despectu pronuntiandum est, id est, fragilis et caducus, Adæ sequax, qui in veteri peccato generali pravitate devinctus. Hujus memor est Dominus, quando ei peccata dimittit, et misericordiæ suæ dona largitur. Aut Filius hominis, quoniam visitas eum? Hic jam voce surgendum est, quod Dominum significat Salvatorem; quia non, ut cæteri mortales, ex duobus hominibus natus est, sed ex Spiritu sancto et beatæ Mariæ semper virginis utero, tanquam sponsus de glorioso thalamo processit. Et considera quod superius dixit, *memor es*: subjecit autem, *visitas*. Memor fuit, cum patriarchis de cælo*

misertus est: visitavit, cum Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Nam visitare dicitur, quando medicus ad infirmos ingreditur, quod in adventu Domini revera constat impletum.

VERS. 7. — *Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum.* Hic jam Domini Salvatoris humilitas narratur et gloria. Minoratus est enim non necessitate ministratoria, sed pietatis suæ spontanea voluntate, sicut Apostolus ait: *Semetipsum exinanivit, formam servi accipiens (Philip. II, 7).* Sequitur, *paulo minus ab angelis, qui crucem pro omnium salute suscepit, et ex ea siquidem parte creator angelorum minor factus est angelis. Bene autem dixit, paulo minus, quia si et mortale corpus assumpsit, tamen peccatum non habuit. Gloria vero et honore coronatus est, cum post resurrectionem nimis mirabilem, mundi credulitatem Deus in eo quod homo factus est, exaltatus accepit. Gloria coronatus est in resurrectione et ascensione; et honore in confessione paternæ majestatis. (VERS. 8.) Et constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Superius de gloria ejus et honore narratum est; nunc ponitur et potestas, ut agnoscat Christum Domini majestatis perfectissima plenitudo. Dicendo enim, *Super opera manuum tuarum, omnis illi creatura subjecta monstratur; quia sicut a Domini opere nihil est exceptum, ita nec a potestate Christi aliquid probatur esse aivisum; in eo enim quod ei omnia subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. Dicendo enim, omnia, nec terrena videtur exceperisse, nec cælestia. Quem prius propter humilitatem carnis paulo minus ab angelis dixerat esse minoratum, post ascensionem dicit pedibus ejus omnia fuisse subjecta, ut ista distinctio et dubietatem titubantibus auferat, et gloriam suæ incarnationis ostendat. Sub pedibus, ait, ut omnis creatura merito ipsum colere atque adorare videatur.*

*Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei. Hoc itaque ait de non credentibus in eum, quia necdum omnia evangelica obtinuit prædicatio. Superius dixit nihil dimitti sibi non subjectum; et hic astruit necdum omnia subjecta sibi videri, quia illic universalem sive voluntariam, sive necessariam subjectionem designat; hic tantum voluntariam, qui fideliter credunt in eum. (VERS. 9.) Eum autem, qui modico quam angeli, minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis ejus gloria et honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. « Hic ostendit quia gloria et honor crux est Christi, » pro qua modicum minoratus est ab angelis, « sicut ipse Dominus eam semper vocat dicens: Ut glorificaretur Filius hominis. Si ille ea quæ pro servis passus est, gloriam vocat, multo amplius tu homo, quæ pro Domino pateris, » tibi ad gloriam pertinere sempiternam dubitare non debes. Addidit: *ut gratia Dei pro omnibus gustaret 671 mortem.* « Non*

* Hæc vox abundat in manuscripto.

enim debebatur nobis, ut Filius pro nobis gustaret mortem, sed gratia hoc fecit. Ipse quidem pro omnibus mortuus est; quid autem, si non omnes credunt? Ille tamen quod suum erat implevit. Proprie, *gustavit mortem*, dixit, quia brevi tempore in illa fuit, ut ea devicta confestim resurgeret. »

VERS. 10. — *Decebat enim eum, propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare.* Decebat enim per passionem consummare, id est, perficere omnium salutem. *Per quem omnia*, id est, per ejus mortem, sive quæ in cælis, sive quæ in terris restaurata sunt, per quem etiam et omnia creata sunt. « Vides quantum est in medio nostrum? Et ipse Filius, et nos filii; » ille proprius, nos adoptati. « Sed ille salvat, et nos salvamur. Vides quomodo nos et conjungit et discernit? *Multos filios*, inquit, *inducens in gloriam*; hic conjunxit; *auctorem*, inquit, *salutis eorum*: hic discrevit. (VERS. 11.) *Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes.* « Ecce iterum quomodo conjungit honorans et consolans, et Christi fratres eos nominans, [Chrys., eos efficiens] secundum quod *ex uno omnes* dicit. Deinde muniens sermonem suum et ostendens quomodo de eo [Chrys., quoniam de eo], qui secundum carnem est, dixit, [intulit]: *Qui enim sanctificat*, hoc est, Christus; et *qui sanctificantur*, hoc est nos. Intueris quantum interest? Ille sanctificat, sanctificantur enim nos. » Addidit *ex uno omnes*; unus est enim Deus, a quo omnia; sed ille aliter, aliter et nos. Ille quasi proprius Filius, nos vero quasi adoptivi. Attamen unum habemus Patrem Deum. Ille quasi proprius Filius sanctificat; nos sicut adoptivi sanctificantur. (VERS. 12.) *Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis.* « In eo enim quod dixit: *Non erubescit fratres eos vocare*, demonstrat non rei nature esse fraternitas nostra, sed misericordie ejus et humilitatis multe, qui nos fratres elegit sibi. » Et hoc prophetico affirmat testimonio, ne quasi novum putaretur, et non multo ante prædictum; ait enim: *Nuntiabo nomen tuum fratribus meis.* Post sacram passionem et resurrectionem dicit gloriam Divinitatis toto orbe vulgandam. *Nuntiabo* enim, dicit, id est, narrare facio; sicut in Evangelio mulieribus dixit: *Ite, dicite fratribus meis* (Matth. xxviii, 10). Fratres autem dicuntur, et qui diligunt, et qui diliguntur. Addidit vero: *In medio Ecclesie laudabo te.* In medio sanctorum laus Domini resonat per eum qui ait: *Confiteor tibi, Pater cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, et revelasti ea parvulis* (Luc. x, 21). Laus enim Domini vera non solum ore, sed etiam corde amantis et perficientis præcepta Domini narratur. (VERS. 13.) *Et iterum: Ego ero fidens in eum.* De suscepto homine hoc dictum est, cujus confidentia tota in Deo Patre esse non dubium est, sicut in Evangelio ipse ait, pro quibus supplicabatur dicens: *Volo Pater, ut, ubi ego sum, et isti sint mecum* (Joa.

A xvii, 24). Quos etiam, ut confidentiam haberent, exhortabatur dicendo: *Confidite, ego vici mundum* (Joan. xvi, 33). *Et rursum: Ecce ego et pueri, quos dedit mihi Deus* (Isaia viii, 18). Hoc testimonium de Isaia protulit Apostolus, ad Christum et ad apostolos referens, quos propter innocentiam pueros nominavit. De quibus ipse Dominus ait: *Sinite parvulos venire ad me, talium est enim regnum cælorum* (Marc. x, 14). (VERS. 14.) *Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem.* Hic astruit fraternitatem veram et humanitatem Christi, non fictam. Sicut pueri carne et sanguine constant, et ille participavit carni et sanguini, ut haberet unde gustaret mortem pro puerorum salute, cujus dispensationis affatim causam subjungens, *ut per mortem*, inquit, *destrueret eum qui habebat mortis imperium, hoc est, diabolum.* « Hic admirabile quiddam demonstrat, quia per quod potestatem habuit diabolus, per hoc victus est; arma, quæ fuerunt illi fortia adversum mundum, hoc est mors, per ea illum Christus percussit. Hic magnitudinem virtutis ejus qui vicit, insinuat ostendendo quantum bonum operaretur mors. (VERS. 15.) *Ut liberaret, inquit, eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.* Quare tremetis, quare timetis eam quæ jam condemnata est? Jam terribilis non est, » sed optabilis, quasi laborum finis et requiei initium. Cur ait: *Timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti?* Servi quidem omnes fuerant mortis, quia mortem timebant; necdum erant soluti a timore mortis, cujus legibus tenebantur. Nunc itaque sancti **672** derident eam, qui agone transacto et morte devicta ad regnum transituri sunt. Unde et ipse Paulus ait: *Cupio dissolvi et esse cum Christo* (Philip. i, 23).

VERS. 16. — *Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit. Unde debuit per omnia fratribus similari.* Honorat hic patriarcham, eosque qui de ejus sunt genere, ad quos hæc epistola scripta est. Commemorat ergo de beneficiis Dei, et de propinquitate carnali ad Christum, et de promissione quæ dicta est Abraham: *Tibi et semini tuo dabo terram hanc* (Gen. xvii, 8), quia ex uno omnes, id est, Abraham; Christus secundum carnem, et illi ad quos hæc loquebatur. Quod vero superius ait, quoniam ergo *pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem*, excquitur amplius hunc sensum, unde participaret carnem et sanguinem; ideo ait: *Non enim quemquam angelorum apprehendit*, id est, non cujuslibet angeli naturam suscepit, *sed semen Abraham apprehendit.* Non enim angelis una dignitas donata est, ut in unam personam Dei Filii eorum naturæ conjungeretur; sed hunc honorem et hæc dignitatem humanæ naturæ Deus Dei Filius contribuit, ut Deus et homo una esset persona. Quare dixit, *apprehendit?* Quia nos quasi recedentes ab eo et longe fugientes insectus apprehendit, et in unam personam nostræ fragilitatis naturam sibi contemperavit. Mira con-

unctio dum æternus et immortalis mortali et temporali adunatus est! Quomodo vero hoc esset, confestim subjunxit dicens: (VERS. 17) *Unde debuit per omnia fratribus similari.* « Quid est, per omnia? Id est, natus est, educatus, crevit, passus est etiam et mortuus, » ut per omnia similis esset fratribus, qui ejusmodi conditioni subjecti sunt. Superius enim dicit splendorem eum gloriæ, et paternæ substantiæ figuram, per quem sæcula fecit. « Iste tantus et tam mirabilis et tam gloriosus tantam nostræ salutis curam habuit, ut frater noster in omnibus fieret. Propter hoc angelos quodammodo reliquit, aliasque cælorum virtutes, » ut nos apprehenderet, ovem perditam, passionis suæ inventam, humeris impositam reportaret ad cælestem patriam. Hic vero tantus et talis sacerdos noster voluit apud Patrem seipsum offerre pro nobis. Proinde secutus est et infert: *Ut misericors fieret et fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.* Nec itaque alia causa fuit illi, per omnia fratribus assimilari, nisi ut fidelis pontifex esset in nobis, nostrisque propitiaret peccatis. « Non est altera totius hujus mirandæ dispensationis causa, quam hæc sola. Vidit quippe genus humanum humo jacentem [Leg., jacens], peccatorum vinculis ligatum, morti obnoxium, tyrannidem patiens, et misertus est ejus sicut fidelis pontifex. *Fidelis*, dicit, hoc est, verus et potens. » Ministerium scilicet sacerdotis est, fidelem esse, ut possit eos quorum est sacerdos, liberare a peccatis. Proinde pro ejus potentia subsecutus adjunxit: (VERS. 18) *In eo enim, in quo passus est, ipse tentatus potens est eis qui tentantur, auxiliari.* In eo, id est, homine in quo passus est, potens est victos liberare, tentatosque adjuvare, ne vincantur; quia tentationes nostras non solum sicut Dominus, sed etiam sicut homo in se ipso per experimentum cognovit. Licet Deus in sua natura sit impassibilis; tamen in nostra quam assumpsit, idem Dei Filius passibilis fuit, nostræ naturæ consimilis. « In ea vero carne quam suscepit, multa sæva passus est. Novit quid est ista tribulatio, novit quid est tentatio patientium. » Ipse tentatus est, sed non superatus.

CAPUT III.

VERS. 1, 2. — *Unde, fratres sancti, vocationis cælestis participes, considerate apostolum et pontificem confessionis nostræ Jesum, qui fidelis est ei qui fecit illum, sicut et Moyses in omni domo illius.* Adhuc etiam de incarnationis Christi loquitur ministerio. Nam in Evangelio ipse testatur se missum non esse nisi ad oves perditas, hoc est, domus Israel. Angelus igitur Græcæ, Latine missus dicitur. Cognoscite quid est Jesus sacerdos, et qualis, et non habetis opus consolatione alia, neque solatio. « Pontificem enim eum dixit confessionis nostræ, id est, fidei nostræ, cui isti populus novus commissus est, sicut et Moysi prior **673** populus in regimen datus est: sed huic majora vel longe meliora commissa sunt: « Vult enim beatus Paulus erigere animos Israelitarum ad excel-

lentiam promissionum Dei, ut intente se parent accipere quod Deus benigne illi promisit afferre, nominans eos fratres charissimos ad cælestia vocatos, participes cum Christo hæreditatis Dei. *Qui fidelis est ei*, id est, Deo Patri, *qui fecit eum*. De humanitate ejus dicit, qui factus est ex semine David secundum carnem; non de divinitate, quæ non est facta, sed genita a Patre, unius substantiæ cum eo. « *Sicut Moyses*, ait, *fidelis est in domo sua.* Præpositurus eum Moysi, secundum comparisonem in lege sacerdotii, hunc sermonem induxit, » asserens eum fidelem esse in domo sua. « *Fidelem*, id est, devotum, defendentem ea quæ sunt ejus, non permittentem corrumpi: » quæ domus nos sumus, sicut in consequentibus dicit: *Sicut Moyses fidelis fuit in domo sua*, id est populo priore. Confestimque consecutus ostendit quomodo domus illius esse debeamus; ait enim: *Quæ domus sumus nos, si fiduciam et gloriam spei usque ad finem firmam retineamus; quia qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. xxiv, 13). Domum enim dicit, pro his qui convocantur in ecclesia. Intulit, *Dei domus sumus nos*, factura Dei, creati in Christo Jesu. Nunc usque comparisonem fecit de incarnatione Christi cum Moyse; dehinc se ad altiora ejus narranda convertit, dicens: (VERS. 3) *Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus habitus est, quanto amplio-rem honorem habet domus, qui fabricavit illam.* « Non dixit, quanto majorem habet honorem ab operibus artifex; sed quam domus, qui construxit eam. Vides quomodo non de templo dicit, sed de omni populo, » primo, quem Moyses de Ægypto eduxit; et dein de eo, quem Christus de diabolica servitute liberavit, sibi in domum acquisivit

VERS. 4. — *Omnis namque domus fabricatur ab aliquo; qui autem omnia creavit, Deus est.* Hic factorem a factura discernit, utriusque domus auctorem Deum esse intelligi volens; sed aliter illius, cui Moyses præfuit; aliter illius, cui Christus dux esse et dominus cognoscitur. Ideo subsecutus ait: (VERS. 5, 6) *Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tanquam famulus in testimonium eorum quæ dicenda erant; Christus vero tanquam filius in domo sua; quæ domus sumus nos, si fiduciam et gloriam spei usque ad finem firmam retineamus.* « Iste autem, id est, Jesus in paternas res sicut filius [Chrys., sicut dominus] ingreditur; ille autem, id est, Moyses, sicut famulus Dei. Illic iterum eos hortatur stare fortiter et non subruere [Idem, subruere]; domus quippe Dei erimus, si fiduciam spei et gloriæ usque in finem firmam retineamus. » Bene dixit: *fiduciam spei nostræ*, quoniam bona omnia sanctis in hac vita in spe sunt, donec ad speciem pervenient perfectæ beatitudinis; *spe enim salvi facti sumus*. Bona enim quæ nobis promissa sunt, in hac pœnali vita habere non possumus, nisi in spe, et illam patienter expectantes usque in finem firmam.

VERS. 7-11. — *Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: Hodie si vocem ejus audieritis, ne obdurcitis*

corda vestra, usque : si introibunt in requiem meam. A Locutus est beatus Apostolus de spe in superioribus, quia oportet nos sperare quæ futura sunt. Spes autem quæ videtur, non est spes. Historia vero, quam propheta hic commemorat, notissima est : « Cum enim egressi essent de terra Ægypti, et multam viam perambulassent, et multa judicia virtutis Dei accepissent in Ægypto, in mari Rubro, in eremo, consilium fecerunt mittere speculatores, qui deberent inspicere naturam terre, quæ promissa est eis : illi vero pergentes reversi sunt, terram quidem valde mirantes, majorem [Chrys., magnorum] fructuum procreatricem esse dicebant; sed virorum inexpugnabilium esse illam provinciam et fortium. Israelite vero ingrati et insensati, quos oportebat, ut recordarentur tantorum Dei beneficiorum, et quomodo eos clausos in medio tanti exercitus Ægyptiorum eripuit de periculo; et fluviorum fontes sine defectu donavit, et manna tribuit, et alia miracula, quæ operatus est eis; et credita Deo [Chrys., et credere Deo], nec Deo crediderunt, nec horum aliquid commemorati sunt, sed timore perterriti dixerunt : Revertamur in Ægyptum. Deus igitur iratus est eis, quia sic cito obliti fuerunt beneficiorum Dei, mirabiliumque ejus, juravit ut non intraret generatio illa in requiem promissam olim patribus; et sic omnes perierunt in eremo, præter **674** duos tantummodo. Tres itaque requies Apostolus memorat in hac epistola : unam sabbati, qua Dominus requievit ab operibus suis; secundam in Palestina, in quam Israelitæ ingressi, requieturi erant ex miseria multa et laboribus; tertiam, quæ vera est requies, hoc est, regnum cælorum, ad quam quos pervenire contigerit, revera requiescunt a laboribus et difficultatibus suis; » de qua hic propheta loquitur, adversus Israelitas dicens . *Hodie si vocem ejus audieritis, ne obduretis corda vestra*, ne similia patiamini, quia [Forte, quæ vel qualia] progenitores vestri passi sunt, et privati sunt requie promissa. Aliquando enim audierunt patres vestri vocem illius per Moysen, et obdurati sunt. Ergo tunc per præconem locutus est, quando obdurastis corda vestra. Per se nunc loquitur; mollescant corda vestra. Qui præcones ante se mittebat, ipse venire dignatus est : ore suo hic loquitur, qui loquebatur per ora prophetarum. Ad ejus vero vocem, qui præconem misit, et nunc per se clamabat, nolite claudere corda vestra. Recordamini quomodo obdurati sunt patres vestri, et quomodo non introierunt in requiem promissam, sed amaricati murmurantes contra Deum perierunt. Patres vestri erant qui perierant, nolite imitari eos; patres vestri erant; sed si imitati eos non fueritis, patres vestri non erunt, quamvis de eis nati sitis, scientes quia Deus potens est de lapidibus suscitare filios Abrahæ. *Quadragesima annis offensus sui generationi huic.* Multis modis est castigata; ipsi tamen semper corde erraverunt. Quadragesima diebus Dominus in deserto jejunavit, cum triumpharet de eo per quem illi quadragesima annis murmuraverunt contra Deum in eremo; post-

que consummatam in passione et resurrectione totam victoriæ gloriam quadragesima diebus fuit cum discipulis, antequam cælum ascenderet. Primis quadragesima diebus tentationem hujus peregrinationis ostendit; posterioribus quadragesima diebus consolationem, quam sancti habituri sunt in patria. Corpus enim, id est Ecclesia, necesse est tentationes patiat in hoc sæculo : sed non deest in illo consolatio, qui dixit : *Ecce ego vobiscum sum usque ad consumptionem sæculi* (Matth. xxviii, 20). Quibus jurari propter infidelitatem suam, non introisse in requiem meam. Loqui Deum, magnum est; quanto magis jurare. Jurationem confirmationem voluit fieri. Per quem jurat Deus, nisi per ipsum? Non enim habet majorem per quem juret. Per seipsum confirmat minas suas. Sicut verum est quod promittit, sic certum est quod minatur. Juravit ut non intraret in requiem ipsius; et tamen oportet intrare aliquos in requiem ipsius. Illis ergo reprobat, nos intramus; quia si aliqui ex ramis propter dissimilitudinem et infidelitatem fracti sunt, nos propter fidem et humilitatem inseramur. Sequitur enim exhortatio apostolica ad populum de requie introeunda, dicit enim : (Vers. 12) *Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi a Deo vivo.* « Quippe per duritiam infidelitas nascitur, et sicut obdurata corpora et dura non obsequuntur manibus medicorum, sic et animæ obdurata non obsequuntur verbo Dei. Si enim patres vestri, inquit, quia non speraverunt, sicut oportebat sperare, hæc passi sunt quæ leguntur in historia, cujus ante memoravimus, et perierunt in deserto propter duritiam cordis; multo amplius vobis talia timenda sunt, sicut illis acciderunt. Ad illos enim sermo iste factus est, qui in præsentia fuerunt vel futuri sunt, ideo dicit : *hodie.* Hodie namque semper est, donec constat mundus. » Intrat enim plus dicere de hodie, et subjungit dicens : (Vers. 13) *Sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominetur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.* « Hoc est, a dificate invicem, corrigite vosipsos, ne contingant vobis similia; ne obduretur quisquam ex vobis, decipiente peccato infidelitatis. Attendis quia infidelitas peccatum facit; sicut enim infidelitas malignam vitam procreat, sic etiam anima, quando in profundum malorum venerit, contemnit : contemptus [Chrys., contemnens] autem neque credere patitur, ut se a timore mortis perpetuæ liberet. Deinde infert Apostolus : (Vers. 14) *Participes enim Christi effecti sumus.* « Quid est, participes effecti sumus Christi? Participamus ex eo, inquit, id est, facti sumus unum cum illo. Siquidem ipse caput est et nos membra, coheredes et concorporales » illi secundum spiritalem hominem qui creatus est in ipso.

675 *Si tamen initium substantiæ ejus usque ad finem firmum retinemus.* « Quid est initium substantiæ? Fidem significat, per quam subsistimus, et Deo unati sumus in filios, et essentielles, ut ita dicam, facti

sumus : quod diligentissime observandum est, ne cuiuslibet doctrinae macula corrumpamur. Deinde subinfert Apostolus adhuc de *hodie* dicere. (VERS. 15-19) *Dum dicitur, inquit, hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione, usque : ex his quae audieritis.* Hic vero Apostolus propheticum testimonium intrat explanare, quod superius posuit; dixit enim : *Hodie si vocem ejus audieritis, ne obduretis corda vestra, sicut in amaritudine obduratorum.* Mentionem facit quorundam infidelium; nonne eorum quorum cadavera prostrata sunt in deserto? « Quod enim dicit quale est? Audierunt et illi, inquit, sicut et nos audimus; sed quid profuit illis sermo auditus? Non ergo putetis quia ex auditu tantum praedicationis introitus sit ad requiem Dei, quia et illi audierunt per Moysen; sed nihil utilitatis ex auditu habuerunt, quoniam nec crediderunt, nec sermo auditus fide contemperatus est. Discrevit eos qui crediderunt praedicationis verbo, ab illis qui non crediderunt : ait enim, (VERS. 16) *sed non universi.* « Caleb vero et Josue, quia non consenserunt infidelibus, effugerunt poenam quae illis illata est; » nec hoc solum illis donatum est mortem evadere, qua caeteri perierunt, sed etiam datum est illis terram repromissionis intrare, eamque laudabiliter pro sua portione possidere.

CAPUT IV.

VERS. 1. — *Timeamus nos vero illorum perditionem, et justum Dei iudicium metuamus, qui reddet unicuique secundum opera sua : requiem sempiternam fidem habentibus, eam tamen quae per dilectionem operatur; non credentibus itaque, poenam perpetuam. Ne forte relicta pollicitatione quam dedimus Deo in baptismo, iterum revertentes ad opera infidelitatis quae abdicavimus coram multis testibus. Unusquisque pro seipso laboret, ne forte minus dignus inveniat introeundi in requiem Dei.* (VERS. 2.) *Etenim nobis nuntiatum est, quomodo intrare debeamus in requiem Dei, sicut et illis; nobis tamen per filium, illis vero per famulum. Confestimque verba exhortationis subjungit Apostolus, dicens : (VERS. 3) Ingredimur [Leg., ingrediemur] in requiem, qui credimus, quemadmodum dixit : Quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Nos vero hortatur intrare in requiem, ne forte nobis dicatur sicut illis : *Si introibunt, id est, non introibunt in requiem meam.* Festinat enim ostendere aliam esse requiem, ad quam vocati sumus, id est, caelorum; nec nos dicit illam quae in Palaestina est intraturos; sed illos non intraturos, propter obdurationem, nec in Palaestinam nec in requiem caelestem. Addidit itaque de prima requie loqui, dicens : (VERS. 4) *Et quidem operibus ab institutione mundi factis. Dixit enim quodam loco de die septima sic : Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis.* Confestimque de secunda subjunxit quae promissa est populo Dei : (VERS. 5) *Et in ista, inquit, rursum : Si introibunt in requiem meam. Si vero conjunctio*

A pro affirmatione, pro negatione, pro dubitatione accipi potest; superius vero pro negatione posita est, ubi ait propter incredulitatem illorum jurasse Deum, non introire eos in requiem promissam, addidit : *Si introibunt, id est, non introibunt; hic vero potest intelligi pro affirmatione positum esse, quasi diceret : Si introibunt, bene habebunt; ideo addidit : Quoniam superest quosdam introire in illam.* In illam videlicet quae in Palaestina fuit pauci intraverunt, id est, duo tantum, Caleb et Josue, ex omnibus illis qui de Aegypto perrexerant. Proinde ait : (VERS. 6) *Et hi quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem; eos signans qui de Aegypto profecti sunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto.* Deinde intrat de tertia, quae per Christum crediturus promissa est, quamvis obscure, disputare : (VERS. 7) *Item, inquit, terminat diem quemdam, hodie in David dicendo, sicut post tantum temporis supra dictum est; hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* (VERS. 8.) *Nam si eis Jesus requiem praestitisset, nunquam de alia loqueretur.* Hic ostendit tertiam **676** quamdam esse requiem, de qua David dixit : *Hodie.* Non illam significans ad quam Jesus populum introduxit, sed aliam quamdam esse multo excellentiorem illi, ad quam non typicus, sed verus Jesus introduxit eos qui sunt ejus. « Audiamus ob hoc certum sit [Chrys., unde hoc certum sit]. Post tantos annos, inquit, iterum dicit David : *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. Si enim veram Jesus praestitisset requiem populo, cujus ductor fuit, neque [Leg., nunquam] de alia requie David loqueretur postea.* Certum est quia futurum est quosdam accipere requiem, » quae per illam significata est, quae est in Palaestina, ad quam verus Jesus ducturus est populum suum.

VERS. 9, 10. — *Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei. Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus.* Requies vero Dei operum perfectio intelligenda est, dum sexto die finita primordialium rerum creatione, et in septimo cessavit a novarum creatione naturarum. Per illam vero requiem Dei quae aeterna est, nos ad aeternam studioso provocat requiem, quam sabbatismum nominavit, quia videlicet Judaeis locutus est. « Non dixit hoc loco requiem, sed sabbatismum; proprium nomen, ad quod gaudebant et concurrebant, sabbatismum regnum Dei vocans; sicut enim sabbato ab omnibus malis abstinere praecipit [Adde ex Chrys., et illa tantum fieri], quae ad obsequium Dei pertinent, quae sacerdotes efficiebant, et quae animam juvabant, et nihil aliud [Adde ex eodem, sic et tunc]. » Nec talem sabbatum vult in regno Dei, ut iterum quis exinde revertatur ad opera laboriosa, sicut in sabbato carnali fecerunt; istud vero sabbatum Dei quicumque intrat, requievit perpetuo ab operibus suis, sicut a suis Deus. Volens itaque eos de resurrectione instruere et de requie sempiterna, *hodie scripsisse*

interposuit, ut nunquam desperarent se intraturos, A quasi diceret : « Si quisquam peccaverit, usquequo est hodie, spem habeat revertendi. Nullus igitur descret usquequo vivit. »

VERS. 11. — *Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum incidat incredulitatis exemplum.* « Magna quidem res est fides et salutaris; et sine hac non est salvari possibile alicui, sicut dictum est : *Sine fide impossibile est placere Deo*; sed non sufficit sola hæc : operari per dilectionem fidem necessarium est, et conversari digne Deo. Proinde etiam Paulus admonet eos qui dignationem mysteriorum suscipere meruerunt, dicens : *Festinemus ingredi in illam requiem.* Festinemus, inquit, quoniam non sufficit fides, sed debet addi et vita fidei condigna; et multum studium debet adhiberi, B ne fides sit otiosa : Si enim terram intrare illi non meruerunt qui murmurati sunt contra Deum, quomodo nos cœlum merebimur intrare indifferenter viventes sicut gentes? » Opus est quippe omni volenti cœlum possidere, fidem operibus bonis ornare. Nec hoc solum damni habet male vivens, quod [Suppl., non] intrat in regnum Dei; verum etiam, quod majoris est terroris, pœnæ perpetuæ mancipari : ideo addit : *Ut ne in idipsum incidat incredulitatis exemplum.* Eorum interitu qui perierunt in deserto terruit aulientes, ne in illorum incidere iudicium, quasi dixisset : Sufficiens ex parentibus nostris docemur ne in similia incidamus; ne eadem patiamur quæ illi passi sunt; hoc est, in idipsum exemplum infidelitatis. Deinde ut majorem peccantibus C incuteret formidinem, subjungit : (VERS. 12) *Virus est enim, inquit, Dei sermo, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti.* Hic ostendit eundem nos habere iudicem, qui illos propter incredulitatem eorum damnavit; dixit enim : *Virus est sermo Dei.* Sermo Dei, Filius est Dei, qui de seipso ait : *Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum* (Joun. VIII, 51). Sicut illi, si servarent sermonem Dei, viverent terramque promissionis intrarent, sic et nos, si servaverimus sermonem ejus, vivemus, requiemque cœlestem intrabimus. *Virus est enim Dei sermo, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti.* Gladius enim anceps potest membra dividere a corpore, et penetrare secreta et naturam carnis. Sed eo multo penetrabilior est sermo Dei, D *pertingens, ut ait Paulus, usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quippe et medullarum; et discretor est cogitationum etiam et intentionum cordis.* Anima vivimus, spiritu intelligimus; vita nobis carnalis cum bestiis communis est; 677 ratio spiritalis cum angelis. Tam efficax est iudicium Dei, ut discernat inter carnalia peccata et spiritalia, quis quid cogitat animo, vel quo desiderio Deo serviat in corde. Tam penetrabilis est ejus intuitus, ut omnia nostra quæ agimus vel cogitamus, certius agnoscat quam nosmetipsi. Illum semper habemus testimonium actuum nostrorum vel cogitationum, quem iudicem habituri sumus. Timeamus ejus præsentiam,

cujus scientiam nullatenus effugere valebimus. Dixit enim, *ut discretor sit sermo Dei*, id est, providentia Dei, *cogitationum et intentionum cordis* : ostendens quia omnia nostra interiora vel exteriora dijudicabuntur ab eo, quia omnia nostra novit, et totum per totum penetrat hominem. Nec mirum si totus ubique totam suam agnoscat creaturam, sive spiritalem, sive corporalem, quia nihil quod factum est, sine eo factum est. Ideo addit : (VERS. 13) *Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus. Omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus.* « Hic maxime eos terruit, ne forte adhuc, inquit, in fide stantes non cum integra satisfactione perficiatis fidei opera, quæ ipse quæ in corde sunt discernit, ibi examinat, ubi considerat, reddens unicuique secundum opera sua. Et quid dicemus de hominibus? Ac si angelos dicas, ac si archangelos, ac si cherubim atque seraphim, ac si aliam quamlibet creaturam, omnia revelata sunt oculo ejus, omnia aperta et manifesta. Quid est quod eum possit latere? *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus; ad quem nobis sermo.* » Quid est, *ad quem nobis sermo est?* Hoc est, ipsi reddituri sumus rationem actuum nostrorum.

VERS. 14. — *Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum Filium Dei.* Paululum enim ante de divinitate ejus disserens ait : *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus*; nunc autem, quia de carne loquitur, de pontificatu disputat illius, qui semetipsum offerebat nostræ causa salutis; et quomodo pro omnium intrasset in requiem. Habemus enim pontificem magnum, qui penetravit cœlos. Ergo Moyses ductor populi, cui promissa est requies transitoria, non intravit in requiem quam sæpius populo promissit; iste vero sacerdos, melioris promissionis sponsor, viam faciens credentibus in se, primus intravit in requiem populo sibi credito promissam; ostendens eum magnum sacerdotem, *quia sempiternum habet sacerdotium, semper vivus ad interpellandum pro nobis* : et hunc ipsum Filium Dei ostendens, dum dixit : *Jesum Filium Dei*, quod nusquam de Moysæ dicere voluit; sed eum famulum proferebat in superioribus, testificans eum sub nomine Jesu, quod nomen angelus, a Deo directus virgini annuntiavit Filium Dei esse verum, et ideo magnum sacerdotem. (VERS. 15.) *Teneamus confessionem. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris.* Qualem confessionem dicit? Quoniam Filius Dei est; quoniam Christus Deus est; quoniam passus est, sepultus est, resurrexit tertia die, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Dei Patris, inde venturus iudic re vivos et mortuos; per quem omnia bona habemus, redemptionem, resurrectionem, hæreditatem cum eo sempiternam. Hæc conlitemur. Quia vero hæc vera sunt manifestissime [Leg., manifestum est] ex eo quod pontifex est, in interiora velaminis constitutus intrat in sanguine aspersus proprio, non alieno, sicut pontifices priores, qui sanguine vacæ rufæ aspergebantur. *Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris.* Non, inquit, ignorat

quæ nostra sunt; venit enim per viam humanæ conditionis; per omnia sine peccato, nihil secum affereus, unde morti debitor esset, sicut ipse in Evangelio testatur dicens: *Venit enim princeps hujus mundi, et in me non habet quidquam* (Joan. xiv, 30). « Multi pontifices ignorant eos qui in tribulationibus constituti sunt, neque quæ sit tribulatio in quolibet, sciunt. Impossibile quippe est scire afflictiones delictorum [Chrys., afflictorum] ei qui experimentum afflictionis non habuit, et sensibiliter omnia sustinuit [Chrys., non sustinuit]. Pontifex enim noster competenter omnia sustinuit, quæ fuerunt humanæ miseræ illata post peccatum primi hominis; et tunc in interiora velaminis, ad thronum paternæ majestatis ascendit. Tentatum autem per omnia pro similitudine carnis absque peccato. Tentatus siquidem diversis modis, sed non superatus; in tribulationibus probatus, ubique victor gloriosus. Tentatus est siquidem pro similitudine carnis absque peccato. 678 Similitudinem itaque carnis peccati habuit; quæ tamen caro illius absque omni peccato fuit. Hæc est tentatio qua tentatus est: « persecutionem plurimorum passus est, sputa suscepit, accusatus est, detractionem sustinuit, calumnias passus est, repulsus est a propria gente, in finem crucifixus est. Juxta similitudinem, inquit, sine peccato. Dum dicit, in similitudine carnis, hoc non dicit, quia similitudo carnis fuit in eo, sed quia carnem suscepit veram. Quare ergo dixit, in similitudine carnis? Natura vera quam suscepit, similis est carni nostræ; peccata vero nequaquam habuit, quæ nostra caro de parentibus contraxit; quia tale fuit originale peccatum in carne primi hominis, ut inde et pœna et remedium fieri potuisset. Pœna et peccatum in omni humano genere, præter in Christo, in quo solo salus et remedium fuit. Non enim præjudicata est caro peccatrix, ut inde remedium fieri non potuisset. Præsciebat potentia Dei, qualiter ex ea lem massa justitiæ, æquitatis et misericordiæ pietas provenire potuisset.

VERS. 16. — *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Adeamus ergo cum fiducia, hoc est, adeamus per fidem ad thronum gratiæ ejus, habeamus, quamvis peccatores simus, ... per ejus gratiam recuperare posse, si tamen fructus dignos fecerimus poenitentiae, et fidem firmam usque in finem retineamus. Nunc verus sedet pontifex noster Jesus Filius Dei in throno gratiæ, paratus indulgere peccatis nostris in hoc opportuno auxilio. Nunc vero opportunum tempus est auxilii et misericordiæ illius, sicut iste Doctor egregius alio loco dixit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis* (II Cor. vi, 2). Et propheta multo ante hoc auxilii opportuni tempus significans, *Tempore, inquit, opportuno audirite, et in die salutis adjuri te* (Isaia xliv, 8). Namque et nunc post baptismum peccantes invenire misericordiam, si poenitentiam egerint, gratia est illius,*

* Deficiunt aliqua in manuscripto.

A qui sedet in throno gratiæ. Quod vero opportunus factus est pro nobis, magnum est humilitatis indicium, quam ex nostra suscepit natura; non suæ substantiæ, quam habet triumphaliter cum Patre, cui nos fidem cum fiducia bonitatis suæ afferamus, hoc opportuno tempore, cum sedet in gratiæ throno, et omnia tribuit quæ nobis ad salutem provenire certissimum est. « Modo tempus est donorum; nemo de seipso desperet. » Timeamus thronum æquitatis ejus, cum venerit dijudicare omnia secundum justitiam: et tunc erit desperationis tempus nunc nolentibus converti ad sedem gratiæ, cum thalamus erit clausus, tantumque cum sponso remanent, qui lucentes bonis operibus ferent lampades.

CAPUT V.

B VERS. 1. — *Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum.* « Vult ostendere jam beatus Paulus quomodo multo melius est testamentum hoc quam vetus, quia nihil est in hoc imaginarium, » ut puta, non templum corporale, non victimæ carnales, non observationes legales, sed altiora et perfectiora omnia, quia totum quicquid est in spiritualibus hujus testamenti ratio est. Sed quia spiritualia non sic introducunt infirmos, sicut corporalia, de corporalibus enim incipiebat disputare dicens: *Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur.* Definit enim tempus, primum quid sit pontifex, et demonstrat quæ pertineant ad pontificem, et quid sit ejus ministerium, et quæ sint signa pontificatus; id est, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis, et ut condolere possit his qui ignorant et errant: *quoniam et ipse circumdatus est infirmitate.* « Oportebat enim de excellentibus terrenis fidem facere, » ut ad excellentiora spiritualia pervenire possint, et ut consuetudo [Leg., a consuetu] sacerdotium more qui in lege fuit, ad altius, id est Christi, sacerdotium eos perduceret, qui adhuc infirmati fuerunt. Et propter modum carnalis pontificis introducit. Pontificis itaque officium est, inter Deum stare et populum; Deum deprecari pro populi delictis. Hoc etenim Christus fecit, seipsum offerens pro peccatis nostris, semper vivus ad interpellandum pro 679 pro his; semel ab hominibus assumptus, sed semper pro hominibus interpellandus [Forte, interpellans]. Ponit hic Apostolus quædam communia cum Christo, cum sacerdotibus; quædam vero altiora, quod itaque ait: *Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus; hoc commune est. Pro hominibus constituitur; et hoc: ut offerat dona et sacrificia pro peccatis; et hoc, sed non totum. Reliqua vero non sunt communia: (VERS. 2) Qui potest condolere his qui ignorant peccant; hic jam excellentia est, » de qua superius in priori sententia latius disputavit. Quod vero a ljunxit: (VERS. 5) *Et propterea debet, quemadmodum et pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis, hoc vero ad sacerdotes legales magis pertinet.**

quam ad Christum. Nisi forte quis dicat unum esse corpus Christi, Ecclesiam; et dum offert pro Ecclesia, pro suis etiam membris offerat. Sed hæc violenta interpretatio videri potest. Deinde disputare aggreditur, quomodo quis ad sacerdotium accedere debeat. (VERS. 4.) *Nec quisquam, ait, sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron.* Hic etiam percudit sacerdotes honoris cupidos et sacerdotii avidos: non pro salute populi, sed pro ambitione sæculi. Igitur Aaron vocatus est a Deo; signo florentis virgæ demonstratus est sacerdotem a Deo esse electum: etiam in incendio eorum qui ejus pontificatu invidere voluerunt.

VERS. 5. — *Sic et Christus non semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Hoc est quod in Evangelio ipse ait: *Non enim a meipso veni, sed ille me misit* (Joan. viii, 42). Et iterum: *Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est; est enim Pater, qui glorificat me.* Notandum quod glorificare, et honorare, et clarificare, tria quidem verba, sed una res est quod Græce dicitur *doxazein*, sed interpretatum varie aliter atque aliter positum in Latino. Quod in Evangelio dictum est *glorifico*, hic Apostolus *clarificationem* nominat. Clarificatus est ergo Filius a Patre, quando super baptizatum vox Patris audita est de cælis: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit* (Matth. iii, 17). Quæ clarificatio sive glorificatio multo ante per Prophetam, Spiritu sancto inspirante, prædicta est: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te* (Psal. ii, 7). Dominum significat Patrem. Attendamus autem, quod posuit: *Dixit ad me: Filius meus es tu*; quod ei etiam dicturus erat post baptismum: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (Matth. xvii, 5). Hoc itaque, ut Christum unam personam seniores et unigenitum Dei Filium, adjecit. *Ego hodie genui te.* Hoc jam nihil ha' et commune cum cæteris, qui filii dicuntur, quia sacerdotes appellantur, de quibus dictum est: *Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes* (Psal. lxxxii, 6); sed totum est unigeniti Filii proprium.

VERS. 6. — *Quemadmodum et in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Melchisedech secundum legalia mandata non fuit sacerdos, sed secum lum singularis sacerdotii dignitatem; panem offerens Deo et vinum, non brutorum animalium sanguinem: in cujus ordine sacerdotii Christus factus est sacerdos, non temporalis, sed æternus; ad quem hoc dictum est: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Omnes enim sub lege erant sacerdotes; iste solus secundum ordinem Melchisedech, ex eo quod natus est de utero virginali ante luciferum; non secundum id quod natus est ex Patre Deus apud Patrem cœter nus gignenti et consubstantialis: sed sacerdos propter carnem quam assumpsit, aut propter victimam quam pro nobis offerebat, a nobis susceptam, id est, carnem et sanguinem suum: de qua victima ipse in

Evangelio ait: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (Joan. vi, 54). Sed in ista carne et sanguine nil cruentum, nil corruptibile mens humana concipiat; ne, sicut dicit Apostolus, *qui enim corpus Domini manducat indigne, judicium sibi manducat* (I Cor. xi, 29), sed vivificatorem substantiam atque salutarem in pane et vino, per quæ, si digne sumitur, nobis est peccatorum remissio et regni Dei possessio collata. Hujus ordinem sacrificii per mysticam similitudinem Melchisedech justissimus rex instituit, quando Domino panis et vini fructus obtulit. Constat enim peccudum victimam periisse, quæ fuerunt ordinis Aaron, non Melchisedech: sed hoc manere potius institutum, quod toto orbe in sacramentorum erogatione celebratur. Sacerdos autem præcipue dicitur Christus, qui semel se pro nobis obtulit immolandum, sicut semel de Melchisedech in sancta legitur Scriptura, et ejus sacerdotio. In æternum vero cum dicitur, ipse significatur Dominus Christus, qui permanet in gloria sempiterna.

VERS. 7. — *Qui in diebus carnis sue preces supplicationesque ad eum, qui possit salvum illum a morte facere, cum clamore valido et lacrymis offerens exauditus est pro sua reverentia.* Qui vero in sacerdotio noster pontifex egisset, certius hic exprimit Apostolus dicens: *Qui in diebus carnis suæ; dies quippe carnis Domini nostri, dies sunt in quibus carnem assumpsit; in quibus tentatus est, passus est; in quibus preces supplicationesque ad eum qui possit illum salvum facere a morte, offerebat.* Totum vero quidquid egit Christus in carne, preces sunt et supplicationes pro peccatis humani generis. Sancta vero sanguinis ejus effusio clamor validus est, in quo exauditus est a Deo Patre pro reverentia ejusdem passionis suæ, [quam] sine peccato, nostræ salutis causa, perpressus est. Qui nullum habens peccatum, peccatum pro nobis factus est, id est, oblatio pro peccatis nostris. Hoc enim totum in magna reverentia et perfectissima charitate peregit, qui prior dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis hostiam Deo acceptabilem; qui ideo exauditus est a Deo, quia hostiam acceptabilem obtulit Deo, id est, seipsum. Simile est itaque, quod hic dicitur: *Qui preces supplicationesque ad eum, qui possit salvum facere illum a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, ei, quod in Evangelio legitur eum dixisse: Pater, si fieri potest, transfer a me calicem istum, verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat* (Luc. xxii, 42); quia non venit facere voluntatem suam, sed ejus qui misit illum. Voluntatem paternæ dispensationis præposuit voluntati carnis suæ, ut veram ostenderet in seipso humanitatis nostræ naturam. Beatus Paulus hic dicit preces eum et supplicationes fundere, non timore mortis, sed nostræ causa salutis. Unde alio loco dicit etiam, sanguinem Christi melius clamasse pro nobis, quam sanguinem Abel, qui ad accusandum fratrem scelus de terra clamavit; Christi vero sanguis ad interpellandum pro nobis de terra clamat ad Patrem.

VERS. 8-10. — *Et quidem, cum esset Filius Dei, A didicit ex his quæ passus est, obedientiam: et consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ; appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech.* De similitudine pontificatus Melchisedech superius dictum satis arbitror. Nunc videamus qui vult intelligi Apostolus in eo quod ait: *Qui cum esset Filius Dei, didicit ex his quæ passus est, obedientiam.* Hanc obedientiam quam hic didicisse Filium Dei dicit, hoc est, voluntarie suscepisse, alio quoque loco ostendit, ubi ait: *Factus est obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod et Deus exaltavit illum (Philip. II, 8, 9).* In eo vero, quod ait: *Consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Consummatus, id est, perfectus; ostendit quantum lucrum sit ejus passio, quæ omnibus credentibus sufficit ad salutem sempiternam. Igitur si obedientia Filii causa est salutis humanæ, quanta nobis necessitas est obedire Deo, ut digni inveniamur ejus salutis quam nobis per Filium proprium perdonavit?*

VERS. 11. — *De quo grandis sermo nobis est, et ininterpretabilis ad dicendum; quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.* Causam enim reddit cur esset sermo quem de Filio incarnato instituit, difficultas ad interpretandum: id est, quia illi imbecilles erant et fragili sensu ad intelligendum profunda Dei mysteria. Qui etiam pro tempore magistri debuerant esse, facti sunt [Suppl. imbecilles], quibus lac opus est, non solidus cibus. Illa difficultas interpretandi in illorum fuit tarditate, non in apostolica sapientia, cui revelata sunt mysteria a sæculis abscondita, sicut in Epistola ad Ephesios plenissime demonstrat (Ephes. III, 8). Deinde subiunxit: (VERS. 12) *Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, rursus indigetis, ut vos doceamini quæ sunt elementa exordii sermonum Dei: et facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo.* Ad eos igitur loquitur qui exercitatum sensum per legem et prophetas de adventu Christi et gratia quæ per eum crementibus allata est, habere debuerunt; qui etiam magisterio aliis per mysteria Dei quæ data sunt illis, poterant esse si credidissent. Nunc autem tales facti sunt ut infantes, quibus prima elementa litterarum trahuntur **681** ad legendum. Dum illorum fuit fortes esse in fide et alacres in scientia, ad percipiendum solidum sapientiæ cibum qui est perfectorum, nunc facti sunt quibus est lacte opus. Lac enim humilem sermonem vocat, quo eos indignis testatur, qui etiam ad altiora mysteriorum Dei secreta ascendere non poterant. Exempli gratia, qui non potest intelligere quod evangelista ait: *Verbum caro factum est, quomodo potest ad altitudinem ejus sermonis pervenire, ubi ait: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.*

VERS. 13, 14. — *Omnis enim qui lactis est participes, expertus factus est sermonis justitiæ. Parvulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus: co-*

^a Pic quædam deficiunt in manuscripto.

rum autem qui exercitatos habet sensus ad discretionem boni ac mali. Palatus enim saporibus discernit ciborum: anima vero variarum probat sermones doctrinarum, de quibus in sequentibus hujus epistolæ dicit: Doctrinis variis nolite abduci. Sicut enim parvulus inter cibum et cibum discernere nescit, et sæpe in noxiis sumendis periclitatur, si non prohibeatur a seniore, ita indoctus quisque discretionem doctrinarum nescit, facile decipitur, et in via erroris periclitatur. Quod in lacte et solido cibo, hoc in indocto et sapiente differt; sicut lac parvulis congruit, et solidus cibus ætate perfectis, ita indoctis humilis sermo, et sapientibus arcanum Dei mysterium nosse convenit, qui exercitatos videntur habere sensus. Quomodo igitur poterunt sensus nostri exercitati esse? utique ex usu et frequenti lectione sanctarum Scripturarum. Unde beatum virum Psalmista dicit esse, qui in lege Domini meditabitur die ac nocte.

CAPUT VI.

VERS. 1. — *Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem feramur.* Quapropter, id est, quia exercitatos sensus in lege Domini decet vos habere, intermittamus inchoationis Christi ..... nisi fidei initium. Sicut enim eum qui in doctrinam litterarum adducitur, elementa oportet primum audire, sic et Christianus primo omnium de fide catholica erudiri debet, quod est fundamentum salutis nostræ. Si autem opus habet de fide doceri, necdum fundamentum habet; firmum enim et fixum esse oportet hoc fundamentum in corde Christiani, ut inde dignus fiat ad perfectionem aliarum transferri virtutum. Si autem quisquam verum veritatis audit, et baptizatus est, et post annos aliquot de fide iterum audire opus habet, quia credere oportet eum de resurrectione et futuro sæculo, necdum fundamentum habet; rursus initium Christianitatis querit, quia fides fundamentum est; cætera vero superædificationes, quod beatus Paulus sequentibus verbis ostendit, dicendo: *Non rursus jacentes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis et fidei ad Deum.* Perfectum enim illum vocamus, qui cum fide vitam habet rectam. Si autem horum unumquodlibet deerit, perfectus non erit; si vero ambo desunt, merito parvulus dici potest; et quasi infans litteris, sic etiam iste in fide iterum erudiendus est. Latenter autem legem infirmare vult, et ad gratiam Christi suos revocare auditores. Qui autem ad virtutem iturus est, primum malitiam debet culpate et abjicere, et opera mortis per pœnitentiam purgare, et sic accedere ad Deum.

VERS. 2. — *Baptismatum doctrinam [Ita Codex: leg. doctrinæ], impositionis quoque manuum et resurrectionis mortuorum et judicii æterni.* Non enim sufficit pœnitentia mundos facere peccatores, nisi confessum baptizentur, sicut in Actibus apostolorum beatum Petrum respondisse legitur: *Pœnitentiam agite, fratres, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine*

Jesu (Act. 11, 38). Quia quod impossibile est operari A hominem per se, hoc per Dei gratiam in baptisate potest accipere. « Quid est enim, *baptismatum doctrina*? Non tanquam multorum baptismatum debet intelligi, sed unius; » quia sicut una fides est, ita unum et baptisma est; sed pro varietate accipientium *baptismatum* dixit. *Impositionis quoque mandatum*, per quam Spiritus sanctus accipi potest. Creditur quod post baptismum ad confirmationem unitatis in Ecclesia Christi a pontificibus fieri solet. His igitur perfecte in Ecclesia perceptis, **682** fides resurrectionis et iudicii futuri habenda est. Vivere quippe sicut angeli et nullius egre eorum, quæ in ista vita sunt; hujus vitæ promissio nobis facta est per Spiritum sanctum. Fructus autem hujus promissionis, ejusdem præsentia vitæ est; quæ duo, id est, fides et iudicium, semel baptizato restant, non iterum baptizari.

VERS. 3. — *Et hoc faciemus, siquidem permiserit Deus*. In hac fide quippe baptismatis, et resurrectionis, et iudicii futuri vos, Deo permittente, pleniter instruimus. Ne vero ullatenus, qui secundum vel tertium æstimaret post peccata posse fieri baptismum, mox subjungit, dicens: (VERS. 4-6) *Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cælestis, et participes sunt facti Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi futuri, et lapsi sunt, renovari rursus ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsos Filium Dei, et ostentui habentes*. Impossibile est, inquit, non difficile. Impossibile est, inquit. In desperationem eos misit, secundo baptizari posse: quia impossibile est quod fieri non potest; difficile vero quod, quamvis cum labore, fieri tamen potest. *Si semel, inquit, illuminati estis per gratiam sancti Spiritus, et gustastis donum cælestis, hoc est, remissionem peccatorum accepistis, et participes facti estis Spiritus sancti, in distributione donorum Dei, quæ in Epistola ad Corinthios hec Paulus enumerat (1 Cor. xii, 7 seq.); et bonum gustastis verbum Dei, hic doctrinam dicit evangelicam; et virtutes venturi sæculi cognovistis: quæ est revelatio futuri sæculi, nisi resurrectio et vita beata quæ sanctis promittitur? Hæc omnia in doctrina fidei, in gratia Dei per baptismum illuminati accepistis et cognovistis. Scitote certissime, si in peccatis iterum cadetis, impossibile esse vos renovari iterum ad pœnitentiam. « Quid ergo? Exclusa est pœnitentia post baptismum? Absit, sed renovatio per sacri baptismatis lavacrum secunda vice fieri non potest. Renovari, dixit, hoc est, novum fieri. Novum quippe facere hominem sacri baptismatis est, de quo Propheta ait: *Renovabitur sicut aquilæ juvenus tua* » (Psal. cii, 5). Cujus virtus, id est, baptismatis sacri, in cruce et sepultura Christi constat. Proinde subjungit: *Rursus crucifigentes sibi metipsos Filium Dei, et ostentui habentes*. Hoc est, vetus homo noster simul crucifixus est cum Christo; sicut alio ait loco: *Conformes enim facti sumus mortis ejus*; et iterum: *Consepulii enim estis ei per baptismum in morte*. Sicut enim*

impossibile est secundo crucifigi Christum, hoc est, ostentui eum habere. Qui secundo se baptizari posse putat, secundo Christum crucifigere querit; qui si crucifixus est, et mortuus, et victor mortis resurrexit, atque cum triumpho gloriæ cælos ascendit. « Sicut enim semel Christus mortuus est carne in cruce, sic nos semel morimur in baptisate; non carne, sed peccato; » atque sicut ille iterum mori non poterit, ita nos baptizari non possumus, nisi fortasse lacrymis pœnitentiæ, non lavacri regeneratione. « Quid est ergo? inquit; non est pœnitentia? Est utique pœnitentia, sed baptismum aliud non est; pœnitentia vero est, et multam habet fortitudinem etiam in eum qui peccatis valde demersus est. Si voluerit, potest eum liberare ex onere peccatorum, B et periclitantem in tuto constituere, ac si ad ipsum fundum iniquitatis pervenerit: et hoc ex nullis manifestum est testimoniis. Ideo addidit: *Nunquid enim qui cadet, non resurget, aut qui avertitur, non revertetur* (Jerem. viii, 4). Quale ergo est istud medicamentum pœnitentiæ, aut qualiter conficitur? Primum exculpando propria peccata: *Iniquitatem, inquit, meam non celavi, et pronuntiabo adversum me iniquitatem meam Domino, et tu abstulisti impietatem cordis mei* (Psal. xxxi, 6; xxxvii, 19). Secundo, multa humilitate; plangere peccata sua, fructusque dignos exinde facere pœnitentiæ, quatenus nullatenus in eadem iterum corrumpat peccata. Dein de multis elemosynis redimere se incipiat, qui sæculi habeat potestatem, sicut scriptum est: *Dirictiæ viri redemptio animæ illius* (Prov. xiiii, 8). Postremo opus est nulli irasci, neque malum pro malo reddere, omnibus dimittere peccantibus in se, dicente ipsa Veritate: *Dimittite, et dimittetur vobis*.

VERS. 7, 8. — *Terra enim sæpe venientem super se imbrem bibens, et germinans herbam opportunam [i. l.], a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo. Proferens autem spinas et tribulos reproba est, et maledicto proxima, cujus consummatio in combustionem*. **683** « Cum timore autem audiamus sermones Dei. Non sunt hæc minæ Pauli; non sunt hominis verba; sancti Spiritus sunt, Christi sunt loquentis in Paulo. » Comparisonem hic fecit de proficiente anima in doctrina Dei, et negligenti salutem suam. Fructifera terræ, cælestibusque imbribus irrigatæ adæquavit proficientem animam in floribus sanctorum germinum dicens: « *Terra enim sæpe venientem super se imbrem bibens*. Hic declarat quod hi ad quos ei sermo fuit, susceperunt et combiberunt verbum cælestis doctrinæ, et sæpius per legem, per prophetas perceperant, et nec sic prompti facti sunt » germina fidei proferre. Adhuc addidit de bona terra, in quam cecidit semen verbi Dei, *germinans, ait, herbam opportunam*. Nihil sic opportunum, sicut fides in Filium Dei et vita optima. Hæc vero talis terra accipit benedictionem a Deo, ut ferat trigesimum, sexagesimum, etiam et centesimum fructum. Et hoc notandum est quod omnis abundantia in frugibus terræ, in fructibus arborum [non] aliter nisi per Dei benedictionem

cultoribus ad voluntatem respicere poterit; neque enim agricolarum fuit terram excitare ad fructus, sed imperium Dei, sicut alibi idem beatus Paulus ait: *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dat* (I Cor. III, 6). Hoc ergo de anima florenti in virtutibus et Dei benedictione digne protulit exemplum, moxque subjunxit aliud paradigma de ea quæ suam negligit salutem, dicens: *Proferens autem spinas et tribulos, reprobata est, et maledicto proxima, cujus consummatio in combustionem.* « Quis namque est ab istis spinis mundus? Ac si essemus mundi, neque sic præsumptuosos nos oportet esse, sed timere et tremere, ne forte pullulent in nobis spinæ » peccatorum. Quomodo anima vel caro spinis plena superbire poterit? Nunquid non majori sollicitudine extirpare eas opus haberet? « Quæ sunt ergo spinæ? Audiamus Christum de spinis dicentem, quia cura sæculi hujus et deceptio divitiarum præfocant verbum, et infructuosum efficiunt. « Proferens, dixit, spinas, non generans, maledictioni proxima est. O quantum habet consolationem hic sermo! Maledictioni, inquit, proxima, non maledictio [*Chrys.*, non maledicta]. Qui autem necdum in maledictionem incidit, sed proximitatem; et longe fieri poterit. Et non hoc solum consolatus est, sed etiam in eo quod sequitur. Non dixit: Reproba et maledictioni proxima, quæ comburetur. Sed quid? Cujus consummatio in combustionem. » Hæc combustio non erit, nisi quis usque in finem peraneat in peccatis suis. Quia in quacunque die conversus fuerit peccator, vita vivet, et non morietur (*Ezech. xxxiii, 12*). « Si vero abscindamus spinas per poenitentiam, poterimus mille bonis perfrui, et fieri probabiles, et benedictionis Dei participes. Postquam autem increpavit eos sufficienter, et terruit, et percussit, curat eos iterum, ne desperatos faciat; neque in omnibus a Julatur, neque in omnibus percussit. Nec hæc dicimus veluti putantes vos spinis plenos, sed timentes ne tales efficiamini. Melius est enim verbis vos terrere, ne rebus ipsis doleatis. »

VERS. 9. — *Confidimus autem, dilectissimi, de vobis meliora et viciniora salutis, tametsi ita loquimur.* Quia beatus Paulus non habuit unde eos ad quos scripsit de præsentibus laudaret, incipit eis de spe futurorum prædicare dicens: *Confidimus, fratres, de vobis meliora et viciniora salutis, quamvis ita dicamus.* Quasi dixisset: Optima quædam de vobis confidimus, et quæ salutis vestræ proficiant; non utique, quod superius dixi de reprobata terra et combustionem proxima, non de vobis hoc dicimus, quia meliora de vobis credimus. Adduxit quoque eis in memoriam præterita, ut ex præteritis eos alliceret ad bona quæque, ideo subjunxit: (VERS. 10) *Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, et dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis et ministrastis.* « Ecce quomodo recreavit animas eorum, et confortavit, antiqua eis in mentem revocans: tunc fecit eos, ut non æstimarent oblivisci Deum, et præterita ejus beneficia in eos; necesse est enim cum peccare, cui spes deest futura. Deinde hortatur eos

omnibus modis sperare futura; eum enim qui desperat de præsentibus beneficiis Dei, quod a Deo non habeat, de futuris quis poterit eum confortare? Simile quid Galatis impropere dicens: *Currebatis bene: quis vos fascinavit* (Gal. v, 7)? Atque iterum: *Tanta enim passi estis sine causa* (Ibid. III, 4): ut præsens mitigaret eandem sententiam, mox subjunxit: si tamen *sine causa*. Sic etiam hoc loco temperavit sententiam suam dicens: *Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, dum tantam charitatem ostendistis in sanctis.* Volumus enim vos imitari eos qui per fidem et patientiam hereditati sunt promissiones. Quale vero desiderium haberet de salute eorum, sequenti ostendit allegatione dicens: (VERS. 11) *Cupimus enim unumquemque vestrum eandem ostentare sollicitudinem ad expletionem spei usque in finem.* (VERS. 12.) *Ut non segnes efficiamini.* « Desideramus vero, inquit, non tantum circa verba, sed etiam in virtutibus conversari. Non quasi priora vestra culpantes, sed ut de futuris solliciti sitis, admonentes; hoc est, quales fuistis primum, tales vos cupimus et modo esse et in futurum. Et non dixit, *volo*; quod est auctoritatis doctrinæ: sed, quod erat paternæ dilectionis, hoc est, *cupimus* unumquemque vestrum eandem quam olim habuistis sollicitudinem ad expletionem spei habere in æternam resurrectionem. » *Verum imitatores eorum, qui fide et patientia hereditabunt promissiones.* Hortatur enim auditores suos ut fide non ficta et patientia perfecta expectent promissiones Dei, et hereditates, quas sanctis suis promisit. Et hoc firmiter exemplis corroborare nititur, dum dicitur:

VERS. 13-15. — *Abrahe namque promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem juraret majorem, juravit per semetipsum, dicens: Benedicens benedice me te, et multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimitate adeptus est promissionem.* Mira est sapientia beati Pauli: per vices enim laudibus extollit eos ad quos scribit; per vices terroribus antecedentis historiæ terret eos, ne infideles essent, et minus creduli promissioni Dei; per vices vero eorum exemplis hortatur ad patientiam et fidem. Et ut indubitanter credant, non solum Deo dicente, verum etiam jurante per semetipsum. Et dum ei multa suppeterent exempla sanctorum, qui per patientiam hereditarent promissiones Dei, præcipue fidelis Abraham, « propter dignitatem personæ suæ, et propter quod maxime in eo istud contigerit [*Suppl. meminit*]. » *Qui longanimitate serens adeptus est in filiis suis promissiones,* non modo præteriti temporis, quæ in populo Dei implete sunt, magis etiam in futurum pronuntians in filiis Abraham; cujus filii sunt quos bonitas Dei de lapidibus gentium suscitavit, et fecit eos in fide esse filios Abraham. Promissionem Dei cooperata est longanimitas audientis, et expectantis hereditatem promissam; quam quidem pusillanimes et incredibiles [*Sic ms.*] verbis Dei non fuerunt adepti, sed plurima illorum in deserto perijt multitudo. Quam impium est, Deo jurante, non credere! *Juravit enim*

per semetipsum, quia neminem habuit majorem per quem juraret. Potest hic persona, in hoc juramento, Dei Patris intelligi, qui de Filio suo eidem patriarchæ promisit dicens: *Et in semine tuo benedicentur omnes gentes* (Gen. xxvi, 4). Non dicit in seminibus, ut beatus Paulus in alia demonstrat epistola (Gal. iii, 16); sed, in semine tuo, hoc est, Christo. Jurat enim et ille Christus in Evangelio dicens: *Amen, amen, dico vobis* (Joan. i, 51), et ipse per seipsum, quia nec ipse habuit majorem, per quem juraret. *Benedicens benedicam te*. Hoc est, in stellis cæli, per quas sancti designantur de ejus semine futuri.... *Multiplicans multiplicabo te*; et hoc in arena maris, per quam peccatores populi illius designari possunt. Utraque enim Dominum dixisse legitur, ubi ait: *Et erit semen tuum sicut stellæ cæli, et sicut arena, quæ est in littore maris* (Gen. xxii, 17).

VERS. 16. — *Homines enim per majorem sui jurant, et omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum*. Si igitur hominum in futurum credendum est, de quibus dicitur a propheta: *Omnis homo mendax*, quanto magis Dei juramento credi debet, qui est veritas, qui nec falli, nec mentiri potest? « *Homines enim per majorem sui jurant, et omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum*; prout si diceret: Ex hoc solvitur totius controversiæ disceptatio, non unius cujuslibet, sed totius. Oportebat quidem sine juramento credere Deo, » sed jurare Deum, dicit. (VERS. 17.) *In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationem hæredibus, immobilitatemque consilii sui*; « propterea etiam hujus repositionis mentionem facit, quæ ad nos commune [Chrys., communiter] facta est. *Interposuit jusjurandum*. Quoniam enim apud homines hoc videtur fidele esse, cum 685 juramentum interfuit [Chrys., interfuerit] controversiis eorum. Non æquale est hominem per se jurare, et Deum; homo enim sui potestatem non habet; » Deus autem potestatem habet omnium quæ sunt. « Sed quia incredulum est genus humanum, condescendit ad nos; sicut enim jurat propter nos, quamvis indignum ei sit non credi, sicuti superius dictum est: et dilicit ex his quæ passus est, quoniam homines hoc putant maxime esse dignum fide, ut [per] experimentum quis transeat » ad fidem.

VERS. 18, 19. — *Ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habemus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam*. Duas res dixit: Dei Patris promissiones de Filio suo, et adventum Filii in hunc mundum pro salute nostra. Proposita vero spes veritas est rerum gestarum quæ patriarchis promissæ sunt et redditæ, ut ex transactis futura credamus. Quam spem sicut anchoram, inquit, animæ tutam et firmam. « Sicut aneora, jactata navi, non permittit eam circumferri, licet venti commoveant eam, sed jactata firmam facit navem; sic et fides » spe roborata introducit nos in rerum speciem, quam modo fide et spe tenemus. Ideo

addidit, dicens: *Et incedentem usque ad interiora velaminis*. Tempestas enim et multus imber commovet ratem; anchora autem non permittit eam demergi; sic etiam nostra spes, quam habemus fixam in interiora velaminis, nulla infidelitate mergi poterit, si cum Propheta veraciter dicamus: *Jacta in Dominum curam tuam, et ipse te enutriet* (Psal. lrv, 23). Si hanc non haberemus, omnino demersi eramus, non tantum in spiritualibus, sed etiam in carnalibus; quia qui arat, inquit Apostolus, in spe arat, et omnis labor noster spe mercedis cujuslibet consolatur. Spes vero penetrat interiora velaminis, dum cœlestia absque ulla dubitatione credit et sperat et amat, operibusque ostendit, ut pote, quid credat, quid speret. Ut firmiorem spem nobis adderet, subjunxit: (VERS. 20) *Ubi præcursor pro nobis introivit Jesus, secundum ordinem Melchisedech*, etc. « Oportet itaque et illos quorum pontifex est, meliores esse: et quantum est inter Aaron et Christum, tantum est quomodo inter Judæos et Christianos. Superiora etiam et sacrificia talia videlicet offeramus, quæ in illud sanctuarium cœlestis offerri possunt, non jam pecules et bovem, non sanguinem et adipem; omnia hæc soluta sunt, et pro eis introductum est rationale obsequium. Quid autem est rationale obsequium? Etiam quod per animam, quod per spiritum offertur Deo. *Spiritus est, inquit, Deus et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare* » (Joan. iv, 24). Quid est Deum in spiritu adorare, nisi in charitate et fide perfecta, et spe indubitata, et sanctis animæ virtutibus, quas Apostolus in alio loco abundanter enumerat?

CAPUT VII.

VERS. 1, 2. — *Hic enim Melchisedech rex Salem sacerdos Altissimi, qui obviavit Abraham regresso a cæde hostium, et benedixit ei, cui decimas omnium divisit Abraham*. Tradunt Hebræi hunc esse Sem, primum filium Noe, et eo tempore quo ortus est Abraham hæuisset antiquitatis annos ducentos nonaginta. Nec esset mirum si Melchisedech victori Abraham obviam processerit, et in refectionem tantum ipsius quam pugnantium ejus panem vinumque protulerit, et benedixerit ei, quod abnepoti suo jure paternitatis dederit; et decimas prædæ atque victoriæ acceperit ab eo, sicut sacerdos excelsi Dei, qui fuit etiam rex Salem. Salem autem non, ut Josephus et nostrorum plurimi arbitrantur, esse Jerusalem; nomen ex Græco Hebræoque compositum, quod absurdum esse peregrinæ linguæ mistura demonstrat: sed oppidum juxta Schitopholim (Sic ms.), quod usque hodie appellatur Salem; et ostenditur ibi palatium Melchisedech, ex magnitudine ruinarum, veteris operis ostendens magnificentiam. Ad quam civitatem etiam legitur Jacob descendisse, quæ fuit in terra Chanaan in regione Sichem. Considerandum quoque est, quando Abrahæ a cæde hostium revertenti, quos persecutus est usque Dan, non in via Jerusalem, sed oppidum metropolis 686 Sichem in itinere fuerit, de quo in Evangelio legitur: *Erat autem*

Joannes baptizans in Enon juxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi.

VERS. 3. — *Primum quidem, quia interpretatus est rex justitiæ: deinde et rex Salem, etc. Sine patre, sine matre, sine genalogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens. Assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.* Sæpius autem beatus Paulus eundem Melchisedech in typo Dei Salvatoris introducit. Quamvis omnes pene sancti et patriarchæ ac prophete prioris temporis in aliqua re figuras expresserint Salvatoris: hic tamen Melchisedech specialius, qui non fuit de genere Judæorum, in typum præcessit sacerdotii Fili Dei, de quo dicitur in cix Psalmo: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Ordinem autem ejus multis modis interpretantur; quod solus et rex fuerit, et sacerdos, et ante circumcisionem functus sacerdotio, ut non gentes ex Judæis, sed Judæi ex gentibus sacerdotium acceperint; neque unctus oleo sacerdotali, ut Moysi præcepta constituunt; sed oleo exsultationis et fidei puritate; neque carnis et sanguinis victimas immolaverit, et brutorum sanguine animalium dextra susceperit; sed pane et vino simplici puroque sacrificio Christi dedicaverit sacerdotio. Nec tamen credendum est quod iste Melchisedech sine patre aut sine matre esset, quod Christus quoque secundum utramque naturam et patrem habeat et matrem: sed quod subito introducat in Genesi, occurrisse Abrahamæ a cæde hostium revertenti, et nec antea nec postea ejus nomen vel genealogia inveniatur scriptum. Afirmat autem hujus exemplo Apostolus, quod Aaron sacerdotium, id est, populi Judæorum et principium habuerit et finem; Melchisedech autem, id est, Christi Ecclesiæ sacerdotium et in præteritum et in futurum æternum sit. Illic vero Melchisedech interpretatur rex justitiæ. « Quis est verus rex justitiæ, nisi Dominus noster Jesus Christus? Deinde rex Salem, hoc est, rex pacis, quod pertinet ad Christum. Iste namque nos justos effecit, pacificans omnia quæ in caelis sunt et quæ in terris, » qui solus est rex justitiæ et pacis Dominus noster Jesus Christus, qui secundum divinitatem sine initio, sine fine, rex est sempiternus, ex æterno Pater [*Leg.*, Patre] æternus, quamvis ex temporali matre temporalis esset. « Sicut enim istius Melchisedech non legimus initium vel finem, in Scriptura, propterea quod non est scriptum, sic non novimus Filii Dei initium vel finem, quia non habet. Et in hoc est similitudo, quod nec illius, nec istius initium vel finis legatur. Illius quidem, quia non est scriptum; istius autem, quia omnino non est. »

VERS. 4. — *Intuemini quantus sit hic, cui decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha.* Convertit itaque sermonem ad eos qui gloriantur se filios esse Abrahamæ, et de origine ejus nobilitatem eorum descendisse, quem divinis exaltare laudibus contendunt, et in Evangelio eum Domino præposuisse legitur, dicentes: *Nunquid tu major es patre nostro Abraham?* Quasi diceret, quem vos excellentiorem omnibus æstimatis, hic decimas offerebat Melchisedech, et hoc

de præcipuis victoriæ: qui assimilatus est Filio Dei, pontifex factus in æternum. (**VERS. 5.**) *Quomodo de filiis Levi sacerdotium accipientes mandatum habent decimas sumere a populo secundum legem, id est, a fratribus suis, quamquam et ipsi exterius de lumbis Abrahamæ.* « Tanta quippe est sacerdotii excellentia, ut etiam qui similes essent a progenitoribus, et eundem haberent progenitorem, tamen multo amplius meliores [judicati sunt] a fratribus suis, » qui sacerdotio digni efficiuntur: veluti Aaron inter vivos ac mortuos, ut Dei iram placaret quæ exarserat, stare legitur; quod propterea ex populo facere poterat, licet omnes unum haberent progenitorem. « Proinde ipse Abraham nullo modo alienigenæ decimas dedisset, nisi plurimus et superexcellens ejus esset honor, » cui decimas exuviarum daret, de quo placere comperisset. « Ostendens etiam incircumcisum sacerdotem sacerdoti circumciso multo esse sublimiorem. Quomodo ergo hoc ostendit? Quia ipse Levi [*Chrys.*, quia ei Levi decimas dedit], » ex quo sacerdotale genus ortum est, decimatus est in lumbis progenitoris sui.

687 **VERS. 6-10.** — *Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit [ab] Abraham, et hunc, qui habebat repromissiones, benedixit. Sine ulla autem contradictione quod minus est a majore [Ila Cod.; leg., a meliore] benedicitur.* Ille autem qui sine genealogia est, in Abraham decimatus est non solum Levi, verum etiam et ipse Aaron, qui decimas solebat accipere a populo, et per eum omne sacerdotium Leviticum. Nec hoc loco contentus est stare, sed adhuc majori honore exaltavit eum, qui alterius generis fuit, dicens: *Et eum, qui habebat repromissiones, benedixit.* « Ostendit et honorabiliorem esse illum ex communi omnium judicio, et sine ulla contradictione, inquit, hoc est, omnibus luce clarius videtur quod minus a majore benedicitur. Proinde melior est typus Christi etiam eo qui promissiones habebat. » Quis est, qui virit? Ille etiam qui secundum ordinem Melchisedech factus est sacerdos in æternum. *Secundum ordinem Melchisedech*, [qui] typoni gerit pontificis nostri, qui semetipsum obtulit hostiam Deo placentem; non ex necessitate qualibet, sed ex voluntate propriæ potestatis [*Suppl.* excellentiam] designat, qui nihil morti debuit; idcirco pontificali sacrificio sui corporis omnium abluit peccata. (**VERS. 11, 12.**) *Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit), quid adhuc necessarium est secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, et non secundum ordinem Aaron dici? Translatio enim sacerdotio corporis (Sic ms.), necesse est, ut et legis translatio fiat.* « Hic enim incipit Veteris Novique Testamenti differentias ostendere, » dicens: Si enim consummatio, id est, perfectio, per sacerdotium Leviticum fuit, quid necesse fuit alium surgere sacerdotem? Nam Aaron primus post legem datam sacerdotem de tribu Levi esse, nulli dubium est: ideo sacerdotium quo functus est, Leviticum nominavit sacerdotium. Quo sacerdotio Levitico multo melior Melchisedech in ordine sacer-

dotati factus est, qui typum gerebat sacerdotis nostri, id est Domini Salvatoris mundi. Nequaquam enim dixisset, *secundum ordinem Melchisedech*, si illud sacerdotium Aaron melius esset, sub quo populus Judæorum legem susceperat. Si igitur sacerdotii translatio est, necesse est etiam legis esse translationem: neque enim potest sacerdos sine testamento esse et sine lege, et sine præceptis.

VERS. 13, 14. — *In quo enim [hæc] dicuntur, de alia tribu est, de quo nullus altario præsto fuit. Manifestum est enim quod ex Juda ortus est Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. In quo enim, ait, id est, de quo hæc dicta sunt, Dominum scilicet significans Salvatorem. Dum id translatum est sacerdotium, simul et testamentum translatum est; non autem ordine tantummodo, neque præceptis, sed etiam tribu. Oportebat quippe, ut etiam [tribus] mutaretur. Et quomodo translatum est sacerdotium ex tribu ad tribum, de sacerdotali ad regalem? Ut eadem ipsa sit et regalis et sacerdotalis. Et intueri mysterium: primo fuit regale sacerdotium Melchisedech secundum consequentiam hujus sermonis; secundum etiam fuit sacerdotale in Aaron; tertium [Chrys., sic etiam] fuit in Christo iterum regale, qui erat rex semper; sacerdos autem factus est, quando carnem suscepit, quando sacrificium obtulit. Vides mutationem rerum? Quæ enim per translationem facta sunt, hæc veluti ex rerum constantia [Chrys., ex rerum consequentia] quasi nova redire videntur.*

VERS. 15-17. — *Et amplius adhuc manifestum est, et secundum ordinem [Leg., similitudinem] Melchisedech exurgeret alius sacerdos, qui non secundum legem mandati carnalis factus, sed secundum virtutem vite insolubilis. Contestatur enim, quoniam tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Novam [Cod., Nostram] hoc loco differentiam instituit inter sacerdotium [Aaron] et sacerdotium Christi; quia illud carnale, hoc vero spiritale; illud temporale, hoc vero æternum est. Dicit enim de sacerdotio Aaron: secundum legem mandati carnalis. Lex quippe illa ex multa parte carnalis erat; in circumcissione carnis, in mundatione carnis, in hostiis et oblationibus carnalibus, in discretionem ciborum, diænarum, temporum, etiam et in retributione, quibus beneficientibus et legem custodientibus pax et securitas et prosperitas et frugum abundantia et regni potentia promissa est, quæ omnia morte finienda erant. Sed non ita sacerdotium Christi, quod secundum virtutem vite insolubilis est. Quis est iste sacerdos alius? Non Aaron; non ipse Melchisedech, sed ille, cujus ille Melchisedech typum gerebat. De quo ipse Deus Pater jurejurando testatur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Hoc est, non temporalis, neque finem habens, sed secundum potentiam insolubilis vite; vitam vero in seipso habens insolubilem, quamvis ad tempus mortuus esset carne; tamen in æternum divinitate vivit et*

PATROL. C.

humanitate, mediator inter Deum et homines, semper vivens ad interpellandum pro nobis.

VERS. 18, 19. — *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus et inutilitatem ejus. Nihil enim in perfectum adduxit lex. Quid enim, nihil profuit lex? Profuit siquidem; sed nihil ad hoc profuit, ut perfectos facere potuisset servientes in ea: idcirco ejus reprobatio fuit, ut gratiæ daretur locus, dum veniret, in qua perfectio fieret. Utilis quippe fuit lex, sed illis qui fidem habuerunt in Christo, non illis qui totam spem suam in eam firmassent: Introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum. (VERS. 20.) Et quantum est non sine jurejurando. Alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt. Introductio, inquit, melioris spei. Habuit quippe et lex spem, sed non talem. Sperabant enim bene placentes et legem Dei custodientes possidere terram; nihil ærumnosum pati, prospere vivere, sicut dictum est: Qui fecerit eam, vivet in ea. Hic autem speramus, quia placentes, evangelica præcepta custodientes; non terram possidere, sed cælum. Magis autem (quod cælo multo melius est) speramus proximi Deo consistere, ad ipsum paternum solium pervenire, et ministrare ei cum angelis. Hoc autem sacerdotium, per quod hanc gloriam possessuri sumus, non erit sine jurejurando, ut firmam Dei promissionem eredamus, quia hæc omnia nobis in Filio proprio promisit, quem pro nobis omnibus tradidit, ut per eum hæc omnia [Suppl. forte, habemus], de quo dictum est: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

VERS. 22-24. — *In tantum melioris testamenti sponsor factus est Jesus. Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere: hic autem eo, quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium. Duas ponit differentias, quia non habet finem sacerdos noster, sicut legalis. Hoc autem facit ex persona Christi, qui ingressus, inquit, secundum virtutem vite insolubilis. Et hoc jurejurando testatur, sicut supra dictum est. Sicut ille permanet, ita etiam et lex quam attulit, permanens est; in qua est vera peccatorum remissio, et perpetuæ perceptio gratiæ. Si enim illa prior propter imbecillitatem sui, quæ nihil ad perfectum ducere potuerit, exclusa fuisset, ista vero, quam pontifex magis attulit, valet, et fortis est, et manet. Ostendit autem hoc ex pontifice. Quomodo? Quia unus est. Non enim unus esset, nisi esset immortalis. Sicut enim multi sacerdotes in lege fuerunt, quia mortales fuerunt, sic unus, quia immortalis usque hic. Qui in tantum melioris testamenti sponsor factus est, secundum quod juratum est de eo, semper eum esse mansurum.*

VERS. 25. — *Unde et salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum, semper vivus ad interpellandum pro eis. Intueris quia de eo qui secundum carnem est ista dicit. Quando enim sicut pontifex est, tunc etiam interpellat; quia ex ea natura qua pontifex est, interpellat pro suis. Quis*

est qui interpellat, nisi humanæ naturæ divinitati illius conjunctio, quam paterno solio advexit, semper vivus et ad salvandum idoneus. Alii vero pontifices, quia semper non erant, semper non interpellabant. Non solum in hac vita salvat per interpellationem humanitatis suæ, sed etiam in futurum glorificat, dum tradet regnum Deo Patri, et perducet sanctos ad visionem paternæ majestatis. (VERS. 26.) *Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior cælis factus.* Talis etiam illis decuit esse pontifex, de quibus ipse ait: *Jam non dicam vos servos sed amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* (Joan. xv, 15). Videlicet servi legales, pontifices habuerunt mortales, peccatores, pro semetipsis offerentes; filii vero et amici Dei pontificem habent immortalem, *segregatum a peccatoribus*, id est, prioribus sacerdotibus, qui esset innocens et sanctus; « *Innocens*, quia sine malignitate, quod dicit Propheta: *Nec dolus inventus est in ore ejus* (Isaïæ LIII, 9). » *Sanctus*, quia in omni bonitate præcipuus. *Impollutus*, quia nihil habuit peccati. *Excelsior cælis factus*, quia adorant eum omnes angeli Dei. (VERS. 27.) *Qui non habet quotidie necessitatem, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim facit semel seipsum offerendo.* « Hic enim magnitudinem sacrificii ostendit, quamvis illud unum esset; et sic oblatum sufficit in sempiternum; et tantum prævaluit, quantum cætera omnia non prævaluerunt; et quod offerebat, non pro se offerebat, sed pro populo. » Nec enim hoc pro populo quotidie offerendum erat; sed tantæ sanctitatis et honoris apud Deum fuit hoc sacrificium, ut semel oblatum in æternum profuisset populo Dei.

VERS. 28. — *Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes; propterea pro se sicut et pro populo semper offerebant. Iste autem tam potens est, ut semel oblatum suæ carnis sacrificio, nihil opus erat cuiquam credentium plus offerre pro eo. Sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum.* Hic etiam Filii nomen ad distinctionem servorum, qui fuerunt in lege, positum est; quia servi infirmi fuerunt: sive quia peccatores, sive quia mortales erant. Et hunc Filium perfectum esse demonstrat, quia semper vivit, et semper sine peccato est. Utrumque apostolus ait, et mirifice consolatur audientes, et minaciter terret negligentes: consolatur in eo, quia ait: *Sacerdotes [Ita cod., corrupte] magni potentis sacrificio proximi sunt. Terret in eo, ne peccent; quia illud sacrificium nunquam pro peccatis iterum oblatum erit.* « Non est aliud sacrificium; unum vero nos purgavit; post hoc iudicium erit. Quotquot redempti sumus, isto sacrificio permaneamus [custodientes] generositatem nostram et honorem. »

CAPUT VIII.

VERS. 1, 2. — *Capitulum autem super ea quæ di-*

cuntur: Talem habemus pontificem, qui sedet in dextera sedis magnitudinis in cælis, sanctorum minister et tabernaculi veri, quod fixit Deus, et non homo. Quod itaque ait: *Capitulum in his quæ dicta sunt*, significat aliquid summum et magnum, quasi præcedentis disputationis recapitulatio, ad rem ipsam deducens auditorem. *Talem habemus*, inquit, *pontificem, qui sedet ad dexteram majestatis*; humilia excelsis, humana divinis commiscens, eundem Deum ostendens, quem et pontificem; nec alium esse qui sedet ad dexteram Dei, nisi eum qui est *minister sanctorum et tabernaculi, quod fixit Deus et non homo.* Hoc tabernaculum animæ sunt sanctorum, quibus æterna gaudia ministrat, et velamen cæli, pontifex magnus. *Qui sedet ad dexteram majestatis in excelsis Patris.* Dum audies eundem sedere a dextris Dei, et ministrare sanctis, « sedere autem dignitatis divinæ est, ministrare vero misericordiæ multæ et amoris magni quem nobis impendit. » Mirabile sacramentum est eundem sedere in divinitatis gloria, quem persecutores in cruce pendentem viderunt; in qua cruce passionis illius, ministratio est salutis nostræ; hoc enim gestum credimus; hoc nobis ad salutem proficere novimus. Sed quid carnalis mens humana æstimet in eo, quod dicitur: *Sedere eum a dextris Dei?* Condendit enim sancta Scriptura nostræ infirmitati, nostræque consuetudini, quatenus imbecilla instrueretur humanitas, quando usque ad illam secretam gloriam divinitatis [Cod., divinitas] hominum non poterat pervenire. Igitur victori Filio, et per sanctam incarnationem totius mundi triumphatori, post resurrectionis gloriam honorabilis concessus offeritur, ut per hunc sium susceptæ humanitatis gloria declararetur: nam hoc verbo *sedere*, illud designatur, ut caput nostrum Christus ad Patris cognoscere dexteram collocatum, id est, divinæ majestatis sublimitatem, in qua parte ponendi sunt, qui a perfidis, ejusdem Salvatoris munere, segregantur. (VERS. 3.) *Omnis enim pontifex ad offerenda munera et hostias constituitur: unde necesse est et hunc habere aliquid quod offerat.* Pontifices vero veteris instrumenti stati sunt legalia offerre munera, hostias pro suis, sicut superius dixit, vel etiam pro populi peccatis. Unde necesse est Salvatorem nostrum in diebus carnis suæ aliquid habere ad offerendum pro nobis: dum in sempiterna divinitatis suæ natura non habuit quod offerret, sumpsit ex nobis quod pro nobis offerre potuisset, id est, carnem humanam. Quid tam aptum immolationi quam caro mortalis pro mortalibus? Et quid tam mundum pro mundandis vitis mortakibus quam sine ulla contagione carnalis concupiscentiæ caro nata in utero, ex utero virginali? Et quid tam grate offerri et suscipi possit quam caro sacrificii nostri, corpus effectum [Cod., affectum] sacerdotis nostri? Et quomodo? Quatuor considerantur in omni sacrificio: cui offeratur, a quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur. Ergo nec alicui sacrificium debetur, nisi soli vero Deo. Proinde pontifex noster pro nobis, se-

metipsum offerebat, idem sacerdos et sacrificium. **A** aptus secundi testamenti; sicut per Prophetam dicit Dominus: *Ecce dies venient, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel et super domum Juda testamentum novum (Jer. xxxi, 33).* (VERS. 9.) *Et non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus.* Hic autem discrete posuit, de quo dictum est, quod non permanserunt in testamento meo. Dum dixit: *In die, qua apprehendi manum illorum, ut educerem eos de terra Ægypti;* de lege hoc dixit [Cod., non dixit, mendose] lata in monte Sinai, quæ quinquagesima die data esse constat, in qua non permanserunt patres eorum, sed fecerunt vitulum in Horeb et adorerunt illud. Non enim de illo quod patribus eorum proposuit, **691** id est Abraham, Isaac et Jacob. Et omnes filii fidei, filii Abraham dici possunt, sicut de ipso Domino in Evangelio scribitur: *Dico autem vobis, quod potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham (Matth. iii, 9).* Et hoc est testamentum, quod consummabit Deus, id est, perficiet super omnes gentes, ut quicumque crediderint in Christum, filii Abraham, secundum spiritalem generationem, vere sint. (VERS. 10-12.) *Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in mentes eorum et in cordibus eorum superscribam eas. Et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum dicens:* **C** *Cognosce Deum [Al., Dominum]: quoniam omnes scient me a minore usque ad majorem. Quia propitius ero iniquitatibus eorum, et peccata eorum non memorabor amplius. Et hic magna distantia est inter legem et legem, inter Scripturam et Scripturam, inter litteram et gratiam. Nam littera legis scripta est in tabulis lapideis, quas Moyses ipse fregit, dum vidit populum ante vitulum ludentem: gratia vero data est in corda credentium per Spiritum sanctum, per quem charitas diffusa est in cordibus credentium. Quod vero in littera latebat et legebatur a populo per magistrorum traditiones, hoc Spiritus sanctus adveniens docebat apostolos. Et hoc est quod ait Propheta: Et non docebit unusquisque proximum suum et unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum; omnes enim scient me a minore usque ad majorem eorum:* sicut in Evangelio de Domino legitur: *Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas (Luc. xxiv, 45).* (VERS. 13.) *Dicendo autem novum veteravit prius. Quod autem antiquatur et senescit, prope interitum est.* Sumens a Propheta fiduciam Paulus, amplius in illud testamentum invehitur, commode ostendens, quoniam nostra nunc florent; illa vetusta sunt et prope interitum: Sed renovabitur sicut aquila juvenis nostra, si ad fontem vitæ currimus; si alas et oculos ad solem justitiæ extendimus.

VERS. 7, 8. — *Nam si illud prius culpa vacasset, non utique secundi loci inquireretur. Vituperans enim eos dicit: Hoc est, si inculpabiles essent observatores sui, nunquam secundi loci relinqueretur. Sed quia illud non fuit perfectum, inventus est locus*

VERS. 4, 5. — *Si ergo esset super terram, nec ergo esset sacerdos: cum essent qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari et umbræ deserviunt celestium.* Si igitur esset terrenus pontifex, sicut Aaron, non esset utique sic sacerdos secundum ordinem Melchisedech in æternum. Aaron quippe mortuus est, et non est sacerdos: Christus vero quia vivit in æternum, sacerdos est sempiternus: non talis quales illi fuerunt qui exemplari et umbræ deserviunt celestium. Omnes vero sacerdotes in lege constituti exemplare et umbratile sacerdotium gerebant celestium, id est, spiritalium, significantes verum et sempiternum sacerdotium Christi. Nonne altare [Cod., altera] est cœlestis fides nostra, in quo offerimus quotidie orationes? « Nihil vero habens carnalis sacrificii, quod in cineres resolvatur, nec in fumo extensetur [Ita Cod.; forte, extenuetur], nec in vapores diffundatur. Hæc vero sacrificia clara et festiviora efficiuntur. Quomodo cœlestia non celebrant sacrificia, quibus dicitur: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt (Joan. xxviii, 23)?* » Horum enim sacrificiorum, omnia Levitici sacerdotij sacrificia signa fuerunt: *Quia lex per Moysen data est; gratia et veritas per Jesum Christum facta est (Joan. i, 17).* « Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum: *Vide, inquit, omnia facta secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte (Exod. xxv, 40).* Quoniam auditus minus aptus esse videtur ad disciplinam percipiendam, quam visus; non enim ita animo commendamus quæcunque audimus, quomodo illa quæ ipso visu percipimus. » Ideo dicit: *Vide, ut omnia facias sicut tibi in monte demonstratum est.* Sed hic quæri potest, de quibus dixisset: *Omnia, sive de tabernaculi constructione; sive de hostiis et sacrificiis, quæ in eo oblaturi essent? sed de utroque melius intelligitur.* (VERS. 6.) « *Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto et melioris testamenti mediator est, quod melioribus repromissionibus sanctificatum [Ita Cod.; al., sancitum] est.* Vides, inquit, quanto melior [hæc] illa celebratione. Siquidem illa exemplar et forma; ista vero veritas, » sicut dicitur in Evangelio: *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est.* De qua gratia subsequenter hic significat Apostolus, dicens: *Quod in melioribus repromissionibus sanctificatum est.* Quanto meliora sunt cœlestia terrenis, æterna temporalibus; tanto melioris est mediator sacerdos Christus Deus testamenti. « Transiens de loco, et a sacerdote, et a sacrificio, tunc demum et testamenti differentiam ponit. Hic autem ad cœlum nos elevans et ostendens, quia pro tabernaculo cœlum habemus, » in promissionibus Dei.

CAPUT IX.

VERS. 1, 2. — *Habuit quidem prius justificationes*

culturæ et sanctum sæculare. Tabernaculum enim primum factum est, in quo erant candelabra, mensa et propositio panum, quod dicitur sancta. Legimus enim in Josepho, tabernaculum ad instar hujus mundi factum: exteriora vero hujus sæculi figuram habebant. Idcirco quotidie ministrant sancti sacerdotes, accedentes [*Fortè, accedentes*] lumen doctrinæ, et pascentes populum Dei. Panum, qui super mensam a sabbato usque ad sabbatum præsto debent esse; id est, a sabbato spei nostræ, in qua quasi in Christo, et ab hujus mundi turbinibus securi, usque in illud sabbatum, quod [*Fortè, quo*] retineamus quæ nunc in spe habemus. Candelabra vero dona sunt Spiritus sancti, quæ in Ecclesia lucent intelligentibus per eum, per quem requiescet spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et spiritus timoris Domini. Interius vero tabernaculum, quod dicitur « sancta sanctorum, ipsum cælum significat. (VERS. 3-5.) Velamentum autem cælum est, » intra quod sacerdos noster Christus non sine sanguine intravit. *Thuribulum habens aureum, in quo offeruntur orationes sanctorum. In quo Cherub in gloria obumbratilis [Leg., obumbrantia] propitiatorium, hoc est multitudo scientiæ. Apte propitiatorium super arcam positum esse dicitur, quia ipsi mediatori Dei et hominum specialiter a Deo Patre donatum est, ut esset propitiatio pro peccatis nostris (I Joan. II, 2). Unde etiam Paulus dicit: Jesus Christus, qui mortuus est, imo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis (Rom. VIII, 34). Et arca testamenti. Hæc est caro Salvatoris nostri, in qua manna divinitatis et tabulæ duorum testamentorum et virga Aaron, quæ floruit in sacerdotiò Christi; de quibus non est modo per singula dicere.*

VERS. 6. — *His vero ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes, quod vero supra dixit sanctum sæculare esse, hoc modo lucidius ostendit, id est, in quo tabernaculo sacrificia fuerunt sæcularia, nihil ad perfectum deducentes servientem in eis. (VERS. 7.) In secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine, quem offert pro sua et pro populi ignorantia. ¶ Iste vero pontifex ex parte significat, quia semel ingressus est cælum, intra velum in sancta sanctorum, ut assistat vultui Dei pro nobis. Quod vero ait: Ut offerat pro sua et populi ignorantia, hoc est, quod ipse in cruce ait: Deus Deus meus, quare me dereliquisti (Matth. XXVII, 46)? Verba delictorum meorum; quæ sunt verba delictorum, nisi corporis sui? (VERS. 8, 9.) Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatum esse sanctorum vitam [Leg., viam], adhuc priore tabernaculo habente statum; quæ parabola est temporis inslantis, juxta quam munera et hostiæ offeruntur. « Propterea, inquit, ista ita constructa sunt, ut discamus quia sancta sanctorum, hoc est, cælum adhuc inaccessible mortaliibus solet esse. » Nec putemus et illud ingredi non posse, ubi pontifex noster*

A prior intravit non sine sanguine, sicut Propheta prædixit: *Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra (Isaia LXIII, 1)?* Sed patientes expectamus tempus resurrectionis nostræ, in quo, cum apparuerit, quid erimus; scimus enim quia similes illi erimus, hoc est, immortales: sicut illi mors ultra non dominabitur, nec nostra caro dominata erit. *Quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem, solummodo in cibis et potibus. (VERS. 10) et variis baptismatis et justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis. Hæc vero justitiæ carnales, in cibis et potibus, et variis baptismatibus usque ad tempus correctionis impositæ sunt. Attende quid hoc est; nihil enim ad perfectum deduxit lex; sed secundum [legem] carnalis mundati sordes et ignorantiam potuit emundare: de adulterio vero, capitalibus criminibus nihil potuit purgari; sed damnare paratam absque misericordia. Ideo adulteram mulierem Pharisæi proposuerunt Jesu (Joan. VIII, 3), ut potuissent eum accusare, si contra legem absolvere juberet; aut laudabilem mansuetudinem amitteret, si legis jurisdictionem custodire præciperet. Sed utrumque cavebat sapientia Dei, quasi dixisset: Justa est quidem lex, si justos haberet ministros. Qui festucam de oculo alterius tollere videat, justum est, ut prius trabem de proprio tollat oculo. De baptismatis Judæorum plenius in Evangelio cata Marcum legitur, ubi Pharisæi vituperabant Dominum et discipulos, non lotis manibus manducare (Marc. VII). Frustra autem Pharisæi, frustra autem omnes Judæi lavant manus, et a foro dum veniunt, baptizantur, quandiu contemnunt fonte Salvatoris ablui. Sed Pharisæi spiritualia prophetarum verba carnaliter accipientes, quæ illi de cordis et operis castigatione præcipiebant, dicentes: *Lavamini, mundi estote (Isaia I, 16). Et: mundamini, qui fertis vasa Domini (Ibid. LII, 11); isti de corpore solummodo lavando sperantes [Fortè, sperant]. Cum certum sit Moysen et prophetas, qui vasa populi Dei vel aqua dilui, vel igne purgari, vel oleo sanctificari, quacunque ex causa, jusserunt, non in hac materialium rerum emundatione; sed in mentium potius et operum castigatione ac sanctimonia atque animarum nobis mandare salute.**

VERS. 11. — *Christus assistens pontifex futurorum bonorum per amplius et perfectius tabernaculum, non manu factum, id est, non hujus creationis. Tabernaculum non manu factum cælum significat, unde nos futura bona speramus nobis dari, id est, æterna, quæ non transeunt. Neque hujus creationis, hoc est, non hujus tabernaculi species, quod in eremo fixit homo, sed hoc longe aliter ab ipso Deo creatum est, spiritualiter, non carnaliter. In quo tabernaculo modo sunt animæ justorum et angeli earum spiritus, expectantes donec compleatur numerus conservorum suorum. (VERS. 12.) Neque per sanguinem hircorum et vitulorum, sed per propriam sanguinem introiti semel in sancta, æterna redemptione inventa. Omnis quippe permutata sunt. Ibi sanguis hircorum diluit*

peccata carnis : hic sanguis Christi abluit peccata spiritus. Qui aeterna redemptione inventa introiit semel in sancta, id est, caelum, ut assistat vultui Dei pro nobis. Quod dixit aeterna redemptione inventa, ostendit in prioribus sacrificiis et legalibus caeremoniis non esse aeternam redemptionem. (VERS. 15.) Si enim sanguis hircorum et taurorum et cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem [carnis]. Quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. « Si enim carnem, inquit, potuit mundare sanguis taurorum, multo amplius animae sordem diluet sanguis Christi. Ne enim audiens sanctificat, perfectam esse ablutioem aestimet quis, mox subjungit causam differentiae dicens : Qui per Spiritum **693** sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo : hoc est, sacrificium immaculatum. Erat quippe mundum a peccatis hoc sacrificium, hoc est, per Spiritum sanctum aeternum, non per ignem, non per alia quaedam.

Et mundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventis. Bene dixit ab operibus mortuis ; si quis enim tangebatur mortuum, poluebatur : Et hic si quis tetigerit opus mortuum, contaminatur per conscientiam. Opera mortua sunt peccata. Qui enim tetigerit picem, inquinabitur ab ea, sic qui per poenitentiam ablutus est ab operibus mortuis, si eadem iterum agit, pejus contaminabitur. Sicut Petrus apostolus : Canis reversus ad vomitum (II Petr. II, 22), ita qui iterat stultitiam suam. Ad serviendum, inquit, Deo viventis. Hic manifestat quia opera mortua habentes non possunt servire vero et vivo Deo, quia illa mortua sunt et falsa. Et merito nullus opera mortua habens ingreditur hic. Si enim eum qui corpus mortuum tangebatur, non oportebat intrare in templum, quanto magis eum qui opera mortua [habet] non potest intrare in caelum ? Mortua quippe sunt omnia opera quae vitam non habent. » (VERS. 15-17.) Et ideo Novi Testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptione earum pravariationum, quae erant sub priore testamento repromissiones accipiant, qui vocati sunt, aeternae hereditatis. Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est. « Fortassis enim possent multi, qui infirmius afficiebantur ex eo quod mortuus est Christus, maxime non credere promissiones ejus. Paulus igitur ex abundantia hoc ponit, et exempla ex communi assumens consuetudine dicit quasi dubitanti cordi responderet ; propterea igitur oportebat conlteri..... quia non, [Chrys., oportebat confidere. Quare ? Quia non, etc.] viventibus testatoribus, sed mortuis, tunc firma sunt testamenta, et fortitudinem accipiant. Testamentum enim circa novissimum diem fit defunctionis : in simul [testes] debet habere testamentum. Adverte eum dicentem : Ego sum, qui testimonium prohibeo de meipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me (Joan. XX, 18). » Et in lege vestra [scriptum] est, quia duo-

rum hominum testimonium verum est. Si duorum testimonium non est spernendum, quanto magis Patris et Filii, etiam et Spiritus sancti, de quo dicitur : Ille testimonium perhibet de me. Et de apostolis : Et vos quidem testimonium perhibetis de me, quia ab initio mecum estis (Joan. V, 38). « In offensione quippe eramus, mori nos oportebat. » Misit Filium suum factum ex muliere, qui mori potuisset pro debitoribus mortis ; qui mortuus est pro nobis debita [Forte, debita nobis] morte. « Effecit nos dignos testamenti et hereditatis promissae. Hoc modo firmum factum est testamentum. In tantum fuit peccatum nostrum, ut salvari non potuisset aliquando, nisi unigenitus Filius Dei pro nobis moreretur. » Quod vero ait infirmum esse testamentum, vivente testatore, hoc significat quod quandiu vivit testator, potest immutare sententiam, et alios atque alios adducere haeredes in hereditatem suam.

VERS. 18. — Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. « Unde, dixit, nec primum testamentum sine sanguine dedicatum est, id est, firmum factum est, roboratum est. Quod autem dixit, unde, tale est, quale si diceret, propterea oportebat testamenti solemnitate compleri etiam per mortem » Christi. (VERS. 19-22.) Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipientes [Ita Cod. leg. accipiens] sanguinem vitulorum et hircorum cum aqua et lana coccinea et hyssopo, ipsum quoque librum et omnem populum aspersit, dicens : Hic est sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. Etiam tabernaculum et omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit : et omnia pene in sanguine mundavit secundum legem ; et sine sanguinis effusione non fuit [Leg., non fit] remissio. Quid est quod liber et populus et tabernaculum sanguine aspersus est, nisi pretiosus sanguis Christi Salvatoris nostri ab initio, illo schemate, praenuntiatus est ? Quare hyssopo ? Hyssopus enim herba humilis est et in petris nascentis : humilitas Christi significatur per hanc herbam et fortitudo, qua interiora nostra purgantur. Nam hoc genere herbae pulmonum vitia purgari solent. Quare aquam ? Ostendit mundationem futuram per aquam baptismi. Quare lana coccinea ? Ut retineret sanguinem. Ostendit hoc loco idem esse et aquam et sanguinem, **694** Baptisma etiam nostrum [Chrys., baptismum enim ejus] passio ejus est, ideo idem Paulus dicit alio loco : Consepulti enim estis cum illo in baptismo (Rom. VI, 4). Quod vero ait, [quod] sine sanguinis effusione non fuerit remissio, quare hoc dixit ? Quia in illis plena non fuit remissio, sed semi plena, in minima parte ; nunc autem hic est, inquit, sanguis novi testamenti, qui pro nobis effusus est in remissionem peccatorum. Quis est liber qui aspersus est sanguine mystico, et quae sunt vasa unctionis, et quod tabernaculum, nisi populus ? Ipsi enim sunt liber, vasa, et tabernaculum. Ideo Dominus dicit : Inhabitabo in illis, et inambulabo (II Cor. VI, 15). Sed tota illius Veteris Testamenti fuit corporalis mundatio ; nunc vero spiritalis est in

animo, sanguinis Christi. Ideo dicit: *Hic est sanguis A novi testamenti in remissionem peccatorum* (Marc. xiv, 24). « In illis siquidem in superficie aspergebatur et iterum diluebatur aspersus; neque enim cruentatus semper deambulabat populus: in anima vero non ita est, sed ipsi essentiae commiscetur sanguis, fortem illam faciens et mundam, et ad illam inenarrabilem pulchritudinem perducens. » Propter hoc agni occisio fuit, et sanguis ejus superliminariibus liberandorum illitus; propter hoc etiam omnia sacrificia veteris testamenti leguntur, ut hoc unum sacrificium designaret [*Fortè, designaretur*], per quod vera est remissio peccatorum, et mundatio animæ in æternum.

VERS. 23-24. — *Necesse est ergo exemplaria quidem cælestium his mundari: ipsa autem cælestia melioribus hostiis quam istis. Non enim in manufactis sanctis [Al., in manufacta sancta] Jesus introivit exemplaria verorum: sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.* Quomodo exemplaria sunt eorum, quæ in cælis sunt? Cælestia quidem nominavit hanc conversationem nostram, cujus conversationis exemplar fuit et significatio, quæcunque gerebatur in veteri testamento. Unde et Apostolus: *Conversatio nostra in cælis est* (Philip. iii, 20), « In cælis ergo sunt ista, quæ nostra sunt, et hæc nostra cælestia, quamvis in terra celebrentur. » Quæ est ista conversatio nostra? Hæc est vera philosophia, quam Christus docuit, quam apostoli secuti sunt, quæ ducit ad cælestia. Unde et Apostolus: *Primus homo de terra terrenus, secundus de cælo cælestis* (I Cor. xv, 47). Qualis terrenus, tales et terreni: et qualis cælestis, tales et cælestes, « *Melioribus*, inquit, *sacrificiis quam hæc sunt.* Quod melius est, bono aliquo melius. Bona ergo fuerunt exempla [*Chrys., exempla eorum*], quæ in cælis sunt; » sed ipsa cælestia longe excellunt exempla sanctorum, quibus significantur. « Si ergo cælestes sumus nos, et tantum sacrificium adepti sumus, timeamus permanere in terra. Esse autem in terra et non esse quodammodo videmur, dum voluntate in cælo sumus, licet corpore in terris. Si ergo nos animo appropinquemus Deo, in cælo sumus. Quid enim mihi cura est cælum, cum video Dominum cæli, cum ego efficior cælum? *Veniemus*, inquit, *Ego et Pater, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xiv, 23). Cælum quidem per se serenum est et mundum; non in hieme, non in nocte mutatur. Proinde et nos, neque in tribulationibus sæculi, neque in adversitatibus diaboli hoc pati timeamus, sed maneamus immaculati et mundi. » Habet quidem cælum solem; habeamus et nos Christum solem justitiæ, semper lucentem in cordibus nostris.

VERS. 25. — *Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno.* Superius dixit, *exemplaria verorum*, exemplaria omnia nominans; hæc etiam vera, quæ intrat pontifex. Hoc vero unum templum fuit in toto mundo venerabilius, ad quod undique con-

fluebant, sicut in Actibus Apostolorum legitur (Act. ii, 5), die sancto Pentecosten, quando Spiritus sanctus datus est apostolis in omnibus linguis loquentibus, constituisse, ut ex diversis partibus mundi et cæleste audisse miraculum et vidisse. « Sed huic templo totum opposuit cælum Paulus, et non hanc solam differentiam ostendit, sed etiam pontificem magnum, ut assistat vultui Dei (*Sensus corruptus*). Proinde non ex cælo tantum, sed etiam ex ingressu rem venerabiliorem facit. Non enim simpliciter, sicut hic, per signa quædam, » sed ipsi Deo assistita semper vivus ad interpellandum pro nobis. « Intuere, quantæ differentiæ! sæpe et semel; in sanguine alieno, et in sanguine proprio. Multam ergo interest. Ipse et sacrificium, et sacerdos, et hostia. »

695 VERS. 26-28. — *Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est homini semel mori, post hoc autem iudicium: sic et Christus semel oblatus est ad multorum exhaustiendæ peccata; secundo apparebit sine peccato expectantibus se ad salutem.* Christus vero passus est, postquam multa erant peccata. Merito tunc apparuit, quod etiam alibi dicit: *Ubi abundavit peccatum superabundavit gratia* (Rom. v, 20). Si semel oblatus non sufficeret omnium in se credentium peccata exhaustiendæ, oportuisset eum sæpius pati ab origine mundi, quod ne fieret, semel in consummatione mundi passus est *ad multorum exhaustiendæ peccata.* « Quare multorum et non omnium? Quia non omnes credunt. Pro omnibus mortuus est, hoc est, quantum in ipso est. Ejus momenti est unius mors [*Chrys., ejus momenti est illa mors*], cujus momenti est omnium perditio. Non enim omnium peccata abstulit, propter quod credere noluerunt. » *Statutum* quippe *est omnibus semel mori*, et post mortem iudicabitur unusquisque secundum merita sua. Sic et Christus semel mortuus est pro peccatis alienis; et ideo quia voluntarie, et non necessarie mortuus est. *Secundo* quippe adventu *apparebit sine peccato* (omnis quippe hostia pro peccato dicitur peccatum); non enim erit tunc hostia pro peccato; quia peccatum non erit, sed justitia; sive in remuneratione justorum, sive in retributione peccatorum.

CAPUT X.

VERS. 1. — *Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum.* « Hoc est, non ipsam veritatem. Usquequo enim veluti in pictura aspiciat quis lineamenta umbrarum, significans quid pingere velit, umbra quædam est, et non imago: si enim flores ipsos quis colorum intinxerit, et imposuerit super lineamenta, tunc imago efficitur. Tale quiddam erat etiam lex, umbra veritatis. » *Per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, nunquam potest accidentes perfectos facere:* (VERS. 2-4) *Alioquin cessassent offerre* [Al., offerri]: *ideo quod nullam habentes ultra conscientiam peccati, cul-*

tores semel mundati; sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Impossibile est enim sanguine taurorum et hircorum auferri peccata. « Una est, inquit, ista hostia; illæ autem multæ sunt. Propterea enim nec fortes erant, quia multæ. Quid autem opus erat multis, dic mihi, una sufficiente? Proinde quod multæ et semper offerebantur, ostendit nunquam eos purgari. Sicut enim medicamentum, quando fuerit forte et salutis efficax, et valens cunctam valetudinem repellere, semel impositum totum [operatur. Si ergo semel impositum totum] operatum fuerit, ostendit ejus virtutem, ut non ulterius apponatur. [Et hoc est ejus opus, ut jam non apponatur.] Si vero semper apponitur, manifestum indicium est minus illud prævaluisse medicamentum. Quippe virtus illius est ut semel apponatur et non frequenter: sic etiam hic. Qua ratione eisdem sacrificiis semper curabantur? Si enim ab omnibus essent liberati peccatis, nequaquam per singulos dies offerret quis sacrificia. Proinde commemoratio peccati fuit, non absolutio, quia quotidie eisdem purgabantur hostiis etiam et ipsi sacerdotes et populus pariter. « In Christo e contrario semel oblata est hostia, potens ad salutem sempiternam. Quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem faciendam mortis ejus. Et una est hæc hostia, non multæ. Quomodo una est, et non multæ? Quia semel oblata est. Illa oblata est in sancta sanctorum; hoc autem sacrificium exemplar illius est, id ipsum [Ms., ad ipsum] semper offerimus: nec nunc quidem alium agnum cras, alium hodie, sed semper id ipsum. Proinde unum est hoc sacrificium: alioquin hac ratione, quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam: sed unus ubique est Christus, et hic plenus existens et illic plenus, unum corpus. Sicut enim qui ubique offert [Chrys., offertur], unum corpus est, et non multa corpora; ita etiam et unum sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit. Ipsam offerimus et nunc, quæ 696 tunc oblata quidem consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus, in commemoratione fit ejus, quod factam est. Hoc enim facitis, inquit, in meam commemorationem (Luc. xxii). Non aliud sacrificium, sicut pontifex; sed ipsum semper offerimus: magis autem recordationem sacrificii operamur. »

VERS. 5-9. — Ideo ingrediens in mundum dicit: Hostiam et oblationem noluit, corpus autem aptasti mihi; holocaustomata et pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi, ecce venio; in capite libri scriptum est de me: Ut facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui. Superius dicens: Quia hostia et oblationes et holocaustomata pro peccato noluit, nec placita sunt tibi quæ secundum legem offeruntur. Tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam. Ablata sunt signa promittentia, quia exhibita est veritas promissa. Ideo ait: Holocaustomata et sacrificia noluit, corpus autem aptasti mihi; hoc est, peccatum humani

A generis legalia sacrificia non potuerunt expiare; Corpus autem aptasti mihi. Hoc ex persona dixit ejus qui corpus suscepit nostræ mortalitatis, ut pro nobis haberet quid offerret. Tunc dixi: Ecce venio. Dum tempus fuit, ut ablata essent signa, et veritas promissa veniret, tunc dixi: Ecce venio. Illa ablata, hæc impleta. Ubi sunt sacrificia Judæorum? Transierunt et non sunt in Ecclesia Christi; quia venit ille qui figurabatur illis sacrificiis, de quo in capite, sive in capitulo libri scriptum est. Cujus libri? Utique Psalterii, ubi dicitur: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit, sed in lege Domini voluntas ejus (Psal. 1, 1). Qui psalmus capitulus [Ita Cod.] libri totius dicitur a quibusdam; ideo et Apostolus hic dicit: In capite libri scriptum est de me, ut faciam Deus voluntatem tuam. Hoc est, quod in Evangelio dicitur: Non veni, inquit, facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me (Joan. vi, 38). Aufert primum, ut sequens statuatur. Id est, primum testamentum, quod Moysi datum est in monte Sinai. Ut sequens statuatur; hoc est Evangelium quod per Christum allatum est, firmum statuatur.

VERS. 10. — In qua voluntate sanctificati sumus, per oblationem corporis Christi Jesu semel. Hæc oblatio semel oblata est, sed semper potens est abluere omnes credentes et omnes optantes in ea mundari; ideo subjunxit, et plenius exponens idem beatus Paulus virtutem hujus hostiæ: (VERS. 11-13) Et omnis quidem sacerdos præsto est, quotidie ministrans, et easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata; hic autem unam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet ad dexteram Dei, de cætero expectans, donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus. « Priores enim ostendit inutiles esse hostias ad integram mundationem, sed formam magis eas esse, et multo minus habere: sed quia occurrebat ei adhuc, id est, si formæ erant, quomodo veritate veniente non cessaverunt, neque discesserunt, sed adhuc celebrantur? Adhuc ergo [de] his agit [Chrys., Hoc ergo his ait], ostendens quia jam non celebrantur, neque velut formæ; non enim eas acceptabiles habet Deus. » Et hoc soli habent, qui semper Spiritui sancto restiterunt. Quapropter prophético testimonio redarguit eos dicens: Holocaustomata et pro peccato noluit. « De nullo alio nisi de Christo hoc dicitur. Et quid mirum si nunc non est voluntas Dei in sanguine hircorum et taurorum, dum per prophetam Isaiam dicitur: Quis quaesivit hæc de manibus vestris (Isaiæ 1, 12)? Dum hæc noluit, tunc dixi: Ecce venio; in qua voluntate salvi facti sumus. Quomodo salvi facti sumus? Id est, per oblationem corporis Jesu semel. Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans. Ministrare autem famulorum est; sedere vero dominorum; unde et dicit: Sedet ad dexteram Dei. Quapropter unam offerens hostiam, quæ salvare potest in perpetuum, sedet ad dexteram Patris, de cætero expectans, donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus. Qui

sunt inimici ejus? Judæi scilicet et omnes infideles, qui in die judicii damnandi sunt ab eo. « Et hic nimitatem potentiae significat; non dixit, *subjiciantur*; sed ut *ponantur* sub pedibus ejus. Non igitur efficiamur ex numero inimicorum. Non enim soli inimici, qui infideles, sunt; sed etiam qui vita immunda pleni sunt. *Prudentia autem carnis inimica est in Deum: legi enim non subjicitur, nec enim potest* (Rom. VIII, 6).

697 VERS. 14-18. — *Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. Contestatur autem nobis et Spiritus sanotus. Postquam enim dixit: Hoc est autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in cordibus eorum, et in mentibus eorum superscribam eas; et peccata eorum et iniquitatem eorum jam non recordabor amplius. Vera [Ita Cod.; leg.: Ubi] autem horum remissio, jam non oblatio pro peccato. Una quippe oblatio corporis Christi perfectos faciet sanctificatos, quæ remissionem integram facit peccatorum. Hoc autem et ex testimonio probavit prophético dicens: Contestatur autem nobis Spiritus sanctus: Hoc est autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in cordibus eorum.* Non ita, ut scripta fuit lex in tabulis lapideis; sed in tabulis cordis carnalibus perpetua-liter scribebat illam. Quæ est ista lex, quæ in cordibus singulorum scripta est? Utiq;e charitas; ut ea quæ nolumus nobis fieri, alteri non faciamus; hæc est quæ cooperit multitudinem peccatorum (Jacob. v, 20); sicut in Evangelio dicitur: *Omnia quæ vultis ut faciant vobis homines, hæc eadem et vos facite illis* (Matth. VII, 12). Quapropter non est necesse quotidie sacrificiis quotidianis purgare, sicut in veteri lege.

VERS. 19-21. — *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam novam et viventem per velamen, id est, carnem suam, et sacerdotem magnum super domum Dei.* Hic ostendit distantiam pontificis et sacerdotis, et hostiarum, et tabernaculi, et testamenti et re-promissionis, et multam differentiam, si quidem illa fuerunt temporalia, hæc autem æterna; illa quidem ad horam parentia, hæc itaque permanentia; illa infirma, hæc perfecta; illa formæ, hæc veritas; hoc autem testamentum novum, habens remissionem peccatorum, illud autem nihil hujusmodi; illud autem manu factum, hoc autem non manu factum; illud quidem sanguinem hircorum, hoc autem, Domini [Chrys., hoc autem Deum]: illud quidem stantem sacerdotem habebat, hoc autem sedentem. Quoniam igitur illa minora sunt, hæc autem majora, *habentes igitur, inquit, fratres fiduciam.* Unde? Sicut enim confusionem faciunt peccata, sic fiduciam remissio peccatorum; et quod hæredes effecti sumus, et quod tanta dilectione fruimur. *In introitu, inquit, sanctorum.* Hic cælum dixit et accessum ad spiritalia. *Quam dedicavit,* hoc est, quam construxit, et quam initiavit. Dedicatio quippe dicitur initium utendi.

A *Quam præparavit, inquit, et per quam ipse perrexit, viam novam et viam. Per velamen, inquit, carnis suæ.* Hæc quippe caro primum penetravit viam illam, et dedicavit eam hæc ratione, quomodo [Idem, quoniam] ipse in ea perrexit. Velamen autem merito vocamus; cum enim elevatus est in cælum, tunc apparuerunt cælestia.

VERS. 22. — *Accedamus, inquit, cum vero corde et in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala, et abluti corpus aquarum unda.* In quo accedamus? Scilicet fide, spiritali cultura, in veraci corde, sine simulatione, in satisfactione fidei; quia nihil est visibile horum. Neque sacerdotes jam, neque sacrificium, neque altare. Propterea inquit, *in plenitudine fidei.* Sic oportet credere, quomodo certi sumus de visibili. Etenim et adhuc amplius. Hic enim aliquando carnis sensus errant in his quæ videntur, illic autem nequaquam: quia spiritu spiritalia percipimus, et non licet hæsitare de eis. Ideo ait: *Aspersi corda a conscientia mala.* Ostendit quia non fides sola, sed etiam vita cum virtute quæritur, quia fides sine operibus otiosa est: illi autem corpora mundabant, non conscientiam. *Et abluti, inquit, aqua munda.* Lavacrum baptismatis in hoc loco dicit. Baptisma enim corporis mundatio non est, sed animæ, si fides ad est baptizato, sive parentum, sive sui ipsa, si ad rationabilem ætatem pervenerit. (VERS. 23.) *Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, fidelis est enim, qui repromisit.* « Nihil enim scruteris, nil rationis expectes, fide opus habent hæc omnia, » quia sine fide impossibile placere Deo. Sicut Deus fidelis est in promissis suis, ita fideles vult nos esse in promissis nostris, quæ vovimus. Diabolo contradicere debemus, et Christo servire.

698 VERS. 24, 25. — *Consideremus invicem in provocatione charitatis et bonorum operum. Non deserentes collectionem nostram sicut est consuetudinis quibusdam.* Quid est, intelligamus invicem? Si virtute creditur [Id., si quis fuerit virtute præditus], hunc imitemur, et in eum intendamus, ut diligamus et diligamur; ex dilectione quippe bona opera fiunt. Magnum quippe bonum est congregatio: ipsa namque charitatem operatur frequentior, et ex ea cuncta bona opera generantur. Nihil quippe bonum est, quod non per charitatem sit. Istam igitur confirmemus invicem, quia *plenitudo legis charitas est* (Rom. XIII, 10). Non enim laboribus opus habemus aut sudoribus: si dilexerimus invicem, spontanea nobis via sternitur ducens ad virtutem et ad cælestia. *Sicut est consuetudinis quibusdam.* In hoc loco non solum admonuit, sed etiam culpavit et terruit unitatem charitatis scidentis. *Sed consolantes, et tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem.* Quem diem designat, nisi diem judicii, in quo singulorum merita examinantur? Vel etiam extremum diem vitæ nostræ; dicit enim alio loco: *Dominus prope est, nihil solliciti sitis* (Philip. IV, 5, 6), id est, de terrenis. Et item: *Nunc propius est nostra*

salus, quam credidimus (Rom. xii, 11): tempus enim A abbreviatum est.

VERS. 26. — *Voluntaris enim peccantibus nobis, post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia.* Sponte namque peccantibus nobis, postquam accepimus veritatis agnitionem, ultra non relinquitur hostia pro peccatis, sicut in veteri lege donatum fuit hostias offerre sæpius pro peccato. Neque enim Christus ipse iterum immolandus est pro peccatis nostris; hoc enim semel factus est, et secundo non est opus; sed magis opus est post acceptam gratiam permanere in fide et veritate bonorum operum. « Mundatus es, liber es a criminibus, factus es Filius Dei. Si ad primum vomitum reversus fueris, aliud te exspectat iudicium, » nisi per poenitentiam renovatus fueris. Ideo subsequenter ait: (VERS. 27) *Terribilis autem quedam expectatio iudicii, et ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios.* « In hoc non poenitentiam exclusit, neque propitiationem, quæ sit per poenitentiam; neque repellit et dejicit per desperationem delinquentem; non enim ita est inimicus salutis nostræ. Sed quid? Secundum namque exclusit lavacrum baptismi. Non enim dixit: Non est ultra poenitentia; neque dixit: Ultra non est remissio: sed hostia, inquit, ultra non est, hoc est, crux secunda ultra non est. Una namque perfecit in perpetuum eos, qui sanctificantur, non sicut Judaicæ. Cautos nos volens efficere, ne ultra vel crucem Christi, vel hostias judaicæ exspectemus pro peccatis. » Et quicumque poenitentiae medicamentum neglexerit, ignis æmulatio devoret eum. Quapropter unusquisque ad poenitentiam, dum tempus habet, medicamentum confugiat, ne igni tradatur æterno. (VERS. 28.) *Irritam quis faciens legem Moysi sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur.* Terrorem enim incutit Christianis de poenis [eorum] qui sub lege peccaverunt. « *Sine miseratione*, inquit, ut nulla sit venia, nulla sit misericordia, quanquam Moysi esset illa lex. Si duo vel tres, sicut ille disposuit, testificentur super eum, confestim iudices populi iudicant eum ad mortem, si legi contrarius fuit aut inobediens. Et si hoc ita est in veteri lege, ubi lex Moysi irrita fit. (VERS. 29.) *Quanto magis, inquit Apostolus, putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit?*

Quanto major est Christus quam Moyses, gratia quam lex, tanto majora merebitur supplicia. Et quomodo conculcat quisque Filium Dei? Quando enim ex eo indigne participamur per sacramenta, nonne grande peccatum committit? Nonne illum conculcat? Nonne ipsum contemnit? Sicut enim ea quæ conculcamus, nullius momenti pendimus, sic et qui libere peccant, absque timore, et absque poenitentia, Christum nullius momenti existimant, » nec eum iudicem futurum formidant. Factus est per gratiam corpus Christi, et seipsum facit corpus diaboli; et sanguinem Christi impollutum [pollutum] facit, in

quo mundatus est, et ad vomitum revertitur pristinum, et seipsum per poenitentiam iterum mundare neglexerit [Forte, negligit]. ☉ Et spiritui gratiæ injurians. « Qui vero beneficium dantis grata mente non suscipit, injuriam faciens [Forte, facit] beneficianti. Ille facit te filium, tu vero vis fieri servus peccati. Venit enim ad habitandum apud te; » tu vero non præparas ei domum dignam habitationis suæ, alium, id est, diabolium tibi habitatorem concilians.

VERS. 30. — *Scimus enim qui dixit: Mihi vindicta, et ego reddam. Et iterum: Quia iudicabit Dominus populum suum.* De inimicis hoc dixit, et de negligentibus per poenitentiam se purgare; sed securi male faciunt. Judicare enim intelligitur plebem suam, separando [in] plebe sua bonos a malis, fideles ab infidelibus. (VERS. 31.) *Horrendum est enim incidere in manus Dei viventis.* Incidit in manus Dei in die iudicii, id est, in potestatem ejus iudicis, qui reddet unicuique secundum merita sua, qui non vult modo prævenire in confessione et poenitentia faciem ejus, dum tempus habet. Si non poenituerit de peccatis suis, incidit in horrendum iudicium omnipotentis Dei. (VERS. 32.) *Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinistis passionum.* « Postquam vero Paulus concutit animos eorum dicendo: *Horrendum est incidere in manus Dei viventis,* » fidem faciens, quod omnimodis oportet perire injuriantem gratiam Dei, et Spiritui sancto injuriam facientem, et hoc ex lege Moysi docet. « Proinde ne multo timore desperantem a tristitia et desperatione absorberi faceret, consolatur eos per laudes et hortationes; et æmulationem domesticam eis proferens. *Illuminati*, id est, confortati per gratiam divinam, *magnum certamen sustinistis passionum.* Non dicit simpliciter certamen, sed addidit, *magnum.* Nec dixit, tentationes, sed pugnam, quod quidem est multæ laudis, et nostrarum predicatio laudum » pro Christi nomine pati. (VERS. 33, 34.) *Et in altero quidem opprobriis et tribulationibus spectaculum facti: in altero autem socii taliter conversantium effecti. Nam et vincitis compassi estis.* Modominutatim per partes prosequitur laudes eorum, dicens, eos non solum viriliter sustinere passiones pro Christo, verum etiam et vincitis compassos eos esse annuntiat. *Et tribulationibus opprobriisque spectaculum facti.* « Gravis quippe res est opprobrium; et idonea ad fortitudinem animæ subvertendam, et ad excæcandam mentem potens, quoniam valde appetens est gloriæ genus humanum; propterea etiam et opprobriis facile captatur [Chrys., captivatur]. Et non simpliciter dixit opprobriis, sed etiam augmentum fecit, dicens, *spectaculum* [Cod. semper, *expectaculum*] facti. Cum enim quis secrete exprobratur, contristatur quidem; sed multo amplius cum coram omnibus. » *Et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis.* Mirabiliter laudat eos in fide; quia si fidem non haberent, meliora recepisse pro hac substantia abrepta, non cum gaudio suscepis-

seal rapinam ejus. Proinde subjungit fiducia fidei. **A** gniam labori vestro. Quia non qui corperit, coronabitur, sed qui perseveraverit in certamine usque in finem, hic salvus erit (Matth. x, 22). In patientia siquidem possidebitis, dicit Dominus, animas vestras. Reportetis, dicit, id est, accipiatis promissiones Dei. (Vers. 37.) *Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est, veniet et non tardabit.* Non minima consolatio est laboris, cito sperare venturum judicem, et remuneratorem, et consolatorem, remuneratum certaminis constantiam. (Vers. 38, 39.) *Justus autem meus ex fide vivit: Quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos autem non 700 sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.* Hoc propheticum intulit Apostolus testimonium ad exhortationem fidei. Sicut displicebit qui dubitat, ita qui crediderit, vivet in fide sua recta. Quapropter credamus velociter venisse [*Forte, venturum*] judicem Christum, et præparemus nos obviam in bonis actibus, ne simus abstractionis filii a luce sempiterna; sed acquisitionis in gloriam, cum sanctis in die magno audientes vocem desiderabilem: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi* (Matth. xxv, 34).

VERS. 38. — *Patientia enim vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes reportetis promissionem.* O quanta magnitudo exhortationis istius et consolationis! Unum quippe opus habeatis, id est, ut perseveretis in agone, donec recipiatis coronam condi-

B

(Hucusque codex. Reliqua tria capita hujus Epistolæ ad Hebræos prætermittuntur, vel ab ipso Alcuino, vel a librario.)

COMMENTATIO BREVIS

IN QUASDAM SANCTI PAULI APOSTOLI SENTENTIAS.

Albinus de hoc quod dicit Apostolus ad Corinthios: *Omne peccatum quodcumque fecerit homo extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat* (I Cor. vi, 18). Quod ita solvi potest. Aliud est per corpus peccare, aliud in corpore. Per corpus sunt furta, rapinæ, homicidia, et his similia: in corpore vero sunt fornicationes, et libidinum immunditiæ; illa agit corpus, hæc patitur. Aliter: In corpus peccat, qui tollit membra Christi, et facit membra meretricis, et templum Dei facit delubrum diaboli (I Cor. vi, 15). Aliter: In corpus peccat, qui fornicationis causa virginitatem perdit, quam recuperare nunquam potest, Propheta attestante: *Virgo Israel cecidit, sed non adjiciet, ut resurgat* (Amos. v, 1, 2). Potest per pœnitentiam fornicationis causa dilui; sed perditam virginitatis corona resumit nequit. Sunt et qui de uxore hoc volunt intelligi.

Est et alia quæstio, ubi ad Ephesios Apostolus loquitur: *Exsurge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus* (Ephes. v, 14). His etiam dicitur qui in tenebris peccatorum jacent, imo et moriuntur; qui si per pœnitentiam surgunt, mox sibi divinæ gratiæ lumen adesse sentiunt. Sed quis hoc dixerit, quæris? Utique Spiritus sanctus per Apostolum, ut nos exhortaret ad pœnitentiam. Itaque

quod Spiritus in eo loquebatur, subito protulit in medium, ut loquentis in se auctoritate firmaret, quam suis auditoribus persuadere voluit. Sant qui æstimant eum hoc de reconditis antiquorum libris protulisse testimonium, sicut in aliis eum locis legimus fecisse. Sed hoc quærendum est cur prius quasi viventi diceret, *exsurge, qui dormis*; et postea quasi mortuo: *et exsurge a mortuis*? Animæ mortem legimus, ut: *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur* (Ezech. xviii, 20); spiritus vero non legimus. Ac ideo quod dicit: *Exsurge, qui dormis*, ad spiritum referri; quod dicit: *exsurge a mortuis*, animæ coaptari potest.

D
De Epistola ad Titum. Cur Apostolus cujusdam gentilis poetæ comprobaret testimonium: *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ et ventris pigri* (Tit. 1, 12)? Scilicet probat quia verum intellexerat tales esse, quales illorum proprius propheta prædixit, quem alludens prophetam nominavit; quod scilicet tales Christiani tales mereantur habere prophetas. Sumpsit autem istum versiculum de libro Epimenidis Cretensis poetæ, cujus titulus est: *De oraculis*. Quem eundem æstimaverim legisse Apostolum, ut sciret quid gentilium promitterent oracula; non quod totum comprobaret librum, sed aurum in stercore

* Vide S. Hier. in hunc locum.

reperiens, id est, veritatem inter falsitates, retulit illud in donaria Dei, et ut ingenitum Cretensibus vitium falsitatis, illorum proprio potissimum auctore [Ms., auctori] confunderet. Mendaces quippe Cretenses, dixit, et malæ bestię et ventres pigri, qui falsa persuadent et ferarum ritu sanguinem sitiunt deceptorum; et non cum silentio operantes suum panem manducant, *quorum Deus venter est, et gloria in confusione eorum* (Philip. III, 19).

Quarta vero interrogatio fuit de Epistola ad Hebræos, ubi dicit Apostolus: *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum caeleste, et participes sunt facti Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt, renovari rursus ad poenitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsos Filium Dei et ostentum* [Leg., ostentus] *habentes* (Hebr. VI, 4, 5). Totus hic locus, et anteriora ejus et posteriora, magnis obscuritatibus obvolutus est; tamen ut aliqua dicamus de hujus tantummodo sententię expositione; et ut brevi sermone ejus aperiā profunditatem, putatur Apostolum hoc dixisse de sacrificiis Judæorum; vel de baptismo Christianorum, quod impossibile sit (impossibile enim fieri non potest) eos, qui semel illuminati sunt per fidem, gustaverunt enim donum caeleste, id est, per baptismum remissionem peccatorum; et participes sunt facti Spiritus sancti, acceperunt quidem per manus impositionem Spiritum C

sanctum; gustaverunt nihilominus bonum doctrinæ, verbum salutare, virtutesque sæculi venturi, scilicet spem futuræ glorię, quæ sanctis promittitur; et prolapsi sunt in aliquo peccato infidelitatis, hos tales impossibile est per sacrificia Judaica mundare, vel [per] baptismum renovari iterum ad poenitentiam; quia sicut semel Christus mortuus est pro salute omnium, ita semel unusquisque baptizari debet in salutem. Ideo renovari dixit, quia homo in baptismo novus efficitur. Si enim sciremus nos semper per baptismum posse mundari, quando cessaremus peccare? Sic enim impossibile est secundo crucifigi Christum (hoc enim est ostentum habere). Quid est nostrum baptisma, nisi crucifixio Christi? Sicut enim Christus in cruce mortuus est, ita et nos in baptismo morimur peccatis; et sicut tres dies in sepulchro fuit, ita nos ter mergimur, dicente Apostolo, *consepulti enim sumus cum Christo per baptismum* (Rom. VI, 4); et sicut resurgente eo mors ultra illi non dominabitur, ita et nobis post resurrectionem baptismi peccata dominare non debent, sicut idem Apostolus præcipit: *Fratres, si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram; mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo, cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria* (Coloss. III, 1, 4).

BEATI ALCUINI COMMENTARIORUM IN APOCALYPSIN LIBRI QUINQUE.

(Non habentur in edit. Frobenii hæc Commentaria, quæ excerpimus ex Maii Collectione Vaticana.)

MONITUM MAII.

Codex Vaticanus optimæ notæ et antiquitatis eximie, nempe sæculi noni vel certe decimi, exhibuit mihi libellos quinque commentariorum in Apocalypseos capita priora duodecim; quibus libellis Alcuini nomen inscriptum est. Quanquam autem in plenissima Alcuini editione per Frobenium curata id opus minime exstat, attamen Joan. Trithemius, Script. Eccl.; Sixtus Senensis, Bibl. sacr.; et Balæus, Script. Britan., cent. II, Alcuini in Apocalypsin Commentarium diserte commemorant: quare superest ut arbitremur, hunc in perditis hactenus jacuisse. Nil autem interest quod prædicti auctores unum dicant ejus operis librum; nostri enim libelli quinque tam breves sunt, ut intuitibus ipsorum molem, unius instar videri poterint. Ne vero lectores mei facile mirentur quod id opusculum in codicibus nostris tandiu latuerit, illud, quæso, memineriat quod nempe decessor meus in Vaticana præfectura Petrus Fogginius incognitum aliud Alcuini opusculum ex Vat. palatino codice extulerit, libellum scilicet adversus hæresim Felicis Orgelitani, quem a se præfatione instructum preloque jam paratum, deinde ad Frobenium misit, ut in novam quam splendide adornabat editionem (Tom. I, p. 659 seq.) insereretur. Id, inquam, Fogginii exemplum, et operis etiam stylus ab Alcuiniano minime discrepans, codicis alta antiquitas, et inscriptum Alcuini, ut dixi, nomen, animos mihi addiderunt, ut confidenter opus in lucem emitterem: cujus quidem erudita præfatio, eos qui ante se Apocalypsin illustrarunt, usque ad æquales suos Bedam venerabilem et Ambrosium Autpertum, enumerat: ratio autem operis pia, moralis, mystica, et ad Christum atque ad Ecclesiam cuncta ut par est referens. Neque illud contemnent philologi, quod col. 1098 et 1106 alteram quoque Alcuinus translationem Apocalypseos demonstrat. Quod si quem non immerito offendat minuta illa, quam interdum persequitur, etymologia nominum propriorum et explicatio, is eam conformem esse sciat alteri Alcuini opusculo (Opp. tom. I, p. 449) ubi nominum Hebræorum litteralem, allegoricam, et moralem facit interpretationem. Omne scilicet ævum suos quodque patitur manes; neque id tamen impedit quominus Alcuinus sæculi sui fax fuerit, ut ait Baronius ad an. 802, divinarum et humanarum litterarum peritia nemini secundus, et Anglorum certe post beatum